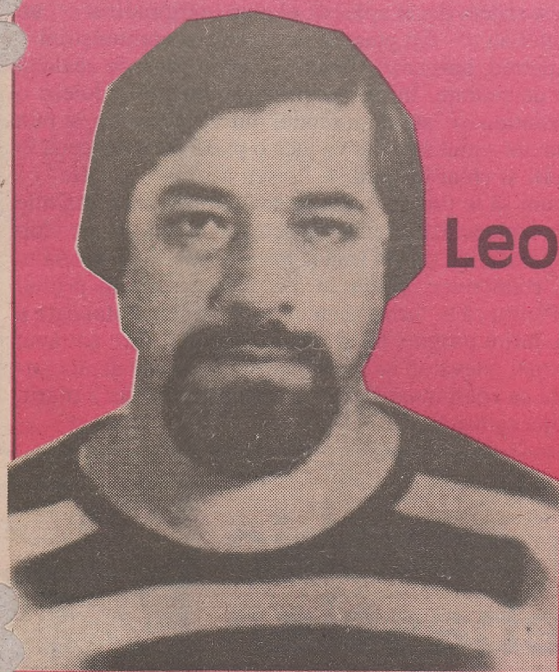
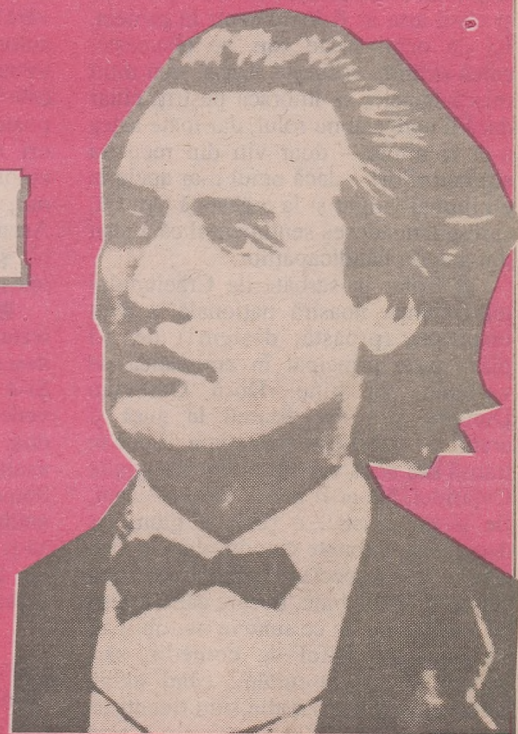

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 1 (210), serie nouă. Miercuri 11 ianuarie 1995. Preț: 500 lei

O IMAGINE A ÎNTĂIULUI EMINESCU

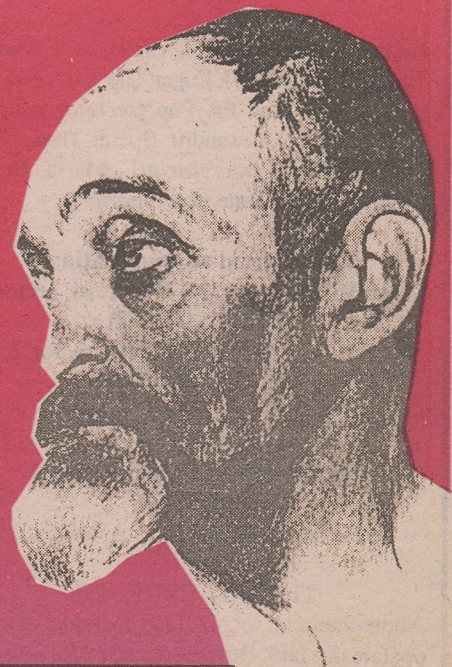

Leo Butnaru:

ÎNAINTEA ȘI ÎN URMA
NOASTRĂ – LEGENDELE
LUMII, CA O DISPERARE
A FRUMUSEȚILOR

Lev Șestov:

FILOZOFIA
TRAGEDIEI

Pisica neagră pe ecran

■ Circulă prin teatrele noastre de revistă un personaj curios, Doru Octavian Dumitru îl cheamă, protagonistul de mai ieri al „Cântării României”, de pe la Bacău s-a ridicat și spectacole de umor zice că ar sluji. Nici azi nu și-a schimbat stilul cu care ne-a obișnuit, ca și când arta ar fi încremenit în proiect. Își dă ochii peste cap, se răsuțește, calcă strâmb, vorbește stricat, mai mult mișcă buzele, se îmbracă peștriț, chiar dacă îi cere sau nu rolul, dar toate astea n-ar fi nimic – doar vin din recuzita scamatorilor! – dacă omul n-ar apela la un limbaj vulgar și la o gestică trivială, care-ți dau adesea sentimentul că a ieșit din galeria handicapților.

■ Chiar în sărbătorile Crăciunului televiziunea noastră națională a avut inspirația (proastă, desigur!) de a-l plasa pion principal în emisiunea de varietăți. Ei bine, Doru Octavian Dumitru și-a dat drumul la gură și arama pe față, de nu mai știam dacă e în transă sau adus val-vârtej din mlaștinile Cuțaridei. Ne-ar fi greu să reproducem, fie și eufemistic, o parte a glumelor deocheate, debitate cu nonșalanță în fața a mii de telespectatori. Dacă are fanii săi, să le fie de bine, fiecare capătă ceea ce merită, dar de ce suntem noi obligați să urmărim astfel de comedii, să-l vedem și să-l ascultăm, când atâția actori cu vocația hazului sunt trecuți pe o linie moartă?! Poate cei din Calea Dorobanți își vor aminti de ei și vor promova pe micul ecran gluma bună și persoanele care reprezintă un popor de oameni sănătoși și cu umor nealterat.

■ Tot un fel de scamator, cam de aceeași amplitudine, e și Ștefan

Cazimir. Unii i-au spus chiar comic vestit al Parlamentului (de tipul lui Dumitrașcu), alții – cameleonul perfect, doar a fost liber-schimbist cât a fost Iliescu monarhist, dar noi tot nu înțelegem de ce ține neapărat să se facă de râs și în emisiunile literare în care se vârat? Profesor la **Filologie** fiind, ca și autor al câtorva studii interesante, ar trebui să-și respecte măcar locul de la catedră dacă despre ținută nu se mai poate spune ceva. Dar el – nu și nu! – ori de câte ori prinde momentul și culoarul trage o poezie, c-așa-i românul, de când se știe, tot poezie face. Ascultând-o, îți țiuie urechile. Bănuim că și lui, după mesajele trimise de telespectatori, din toate colțurile țării.

■ Nici de aceste sărbători nu ne-a iertat, crezându-se, probabil, cel desemnat să ne descrețească frunțile. Și-a băgat chipul în camera de luat vederi ca Azorel printre grații, doar-doar îl vom crede vizitat de muze și asaltat de istoria literară. Pardon, domnule! Când apare chiar la începutul anului pisica neagră pe ecran, trebuie să-ți faci cruce cu mâna stângă. Acea cu care-și scrie și Ștefan Cazimir caraghioslicurile!

Nota redacției

În numărul 30, din anul trecut, s-a strecurat o regretabilă greșeală de corectură. La rândul șapte din „Vorbe pe corabia lui Sebastian”, se va citi **Ille Neacsu în locul lui Ilie Ilascu. Ne cerem scuze, atât autorului acestei rubrici, cât și cititorilor.**

Justiția română a murit, trăiască justiția română

de NICOLAE PRELIPCEANU

Mic progres din 1949 și până azi. Atunci abia începeam să aflăm despre pușcăriile comuniste, acum am aflat. Și nimic mai mult. Torționarii care mai sunt încă în viață se declară nevinovați. Justiție nici vorbă să se facă. Fiica mea îmi spune că la Cluj s-a introdus o taxă suplimentară – neconstituțională – la contracte, de 2% parcă. Tribunalul, care ar trebui s-o atace la Curtea Constituțională, n-o face, pentru că „ar fi prea complicat”. Ce justiție să mai pretinzi în cazurile foștilor călăi, complicate desigur și ele? (Și azi îi vedem tolăniți obraznic în fața noastră.) Nici una. Declară cu mâna pe inimă, deși nimeni nu mi-a cerut-o, că nu aștept nimic de la justiția română. Ba, ceva tot aștept: să-i văd pe cât mai mulți prinși și judecați chiar de ai lor pentru luare de mită, abuz în serviciu, trafic de influență, fals și alte acte pe care majoritatea le îndeplinesc zilnic, în modul cel mai senin, ca și cum pentru asta ar fi învățat și sunt acum plătiți. Și poate că ei au dreptate: chiar pentru asta au fost pregătiți și angajați de o „justiție” putredă, „a clasei muncitoare”, simplu instrument de reprimare a celor care „nu sunt cu noi”, adică cu ei. Să nu sară în sus eventualul jurist cu principii, care și le-a păstrat, dracu’ știe cum: el nici nu face parte din acest sistem decât aparent, el e un marginalizat ori un outsider, el nici nu e – din punctul de vedere al comuniștilor jurist. El e „putred, burghez”, demn – în ochii lor – de cealaltă parte a sălii de ședințe. În ce mă privește, nu mă îndoiesc o clipă că, în continuare, ani de-a rândul, nu va fi justiție în țara mea, ci numai un simulacru. Se va juca o piesă pusă în scenă în culisele puterii și chiar dacă dl. I. Iliescu afirmă „cu tărie” că nu ar avea cum să le țină în mână pe toate, una dintre mâinile sale, în fapt o tentaculă, căci puterea actuală, la noi, nu are chip de om, ci de caracatiță, ține în frâu și justiția. Altele țin celelalte instrumente, economice, culturale. De ce am scris în primul rând 1949? Pentru că se termină cu exact inversul anului care a trecut: 1994. Infim progres în 45 de ani! Ca unul care am avut în familie juriști adevărați și reprimați de „regimul democrat-popular”, știu ce spun în cazul acesta: justiția română a murit, trăiască justiția română!

Editori:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Luceafărul
- Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (*director*), Marius Tupan (*redactor șef*), Eugen Uricaru (*redactor șef-adjunct*), Ioan Es. Pop (*secretar general de redacție*), Alexandru Spănu (*redactor*), Olivia Marcu (*secretariat*), Maria Burcă (*curier*), Florin Țone (*fotoreporter*)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenția Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (lei) și 40.20.11.50.12.16 (valută)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.
Manuela Drăghici, Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicațiilor** la poziția 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

■ ROXANA IORDACHE: „Mitropolitul Banatului a făcut un act de sfântă dreptate în prag de Crăciun. Înalț Prea Sfințitul nu i-a permis unui hoț de revoluție creștină, ca președintele Iliescu, să pună piatra de temelie a Bisericii Martirilor din Timișoara.”; „Actul istoric al Mitropolitului Banatului e o pildă pentru toți preoții din țară. Adevărat păstor de oameni, acest preot cu crucea-n frunte a dat adevărata imagine a Bisericii Ortodoxe Române pe care au compromis-o cu atâta nerușinare atâția securiști în sutană și colaboraționiști pentru arginți, pângăritori ai memoriei nenumăraților preoți ortodocși ce s-au jertfit în temnițele comuniste, alături de frații lor greco-catolici.”. (**România liberă**) ■ CORNELIU COPOSU: „Lașitatea parlamentarilor din arcul guvernamental a dat posibilitate executivului să-și continue politica păguboasă. Partidele extremiste care se agață de acest guvern și-au reunit forțele pentru a păstra ceea ce se numește ciolanul Puterii”. (Declarație, în **Ziua**) ■ ION CRISTOIU: „Totul plutește în confuzie. Totul e împotmolit într-o băltoacă grea. Străbatem cu toții un tunel la capătul căruia nu e nici o lumină”. (**Evenimentul zilei**) ■ LELIA MUNTEANU: „...ne-am împuținat duhovnicește, am uitat înțelesul adânc al sărbătorilor creștine”; „Peste grămezile de gunoi strălucesc beculițe multicolore, găurile de șobolani s-au înfundat cu poleială, deasupra mirosurilor pestilențiale ale orașului, mari difuzoare cenusii împraștie colinde. Oamenii sunt triști și încrâncenați – o tristețe nouă, agresivă, cu damf de mahmureală postcomunistă –

zgribiliți în veșmintele roase ale singurății. Săracul și bogatul își poartă crucea, își poartă fiecare destinul ca pe un camarad mort, cât mai în spatele frontului”. (**Adevărul**) ■ „...la Palatul Parlamentului, la recepția organizată pentru comemorarea a 5 ani de la Revoluție s-au consumat homari, caracatiță, languste și somoni”. (**Ev. zilei, bulina albastră**) ■ HORIA ȚURCANU: „La Reșița, foamea e aceeași. Numai țiganii din piață, bine îmbrăcați, cu teancuri de bani «de schimbat», sunt surzătorii și indiferenți”; „Puterea l-a păstrat pe Văcăroiu cu prețul promisiunilor, federațiile sindicale au câștigat capital politic (...), presa a avut ce scrie timp de o săptămână”. (**ZIG-ZAG**) ■ BOGDAN BURILEANU: „Sub paza vigilentă a aparatului de specialitate și în fruntea unui grup de vreo 80 – 100 de revoluționari, dl Iliescu a pășit solemn pe sub Arcul de Triumf, deși nu este nici întregitor de țară (precum Regele Ferdinand), nici nu a scos România dintr-o conflagrație mondială, precum Regele Mihai”. (**România liberă**) ■ ION CRISTOIU: „Parafrazându-l pe Neil Armstrong, primul astronaut american coborât pe Lună, deviza președintelui român e: un pas mic pentru ceilalți, un pas mare pentru mine!” (**Ev. zilei**) ■ GHEORGHE DUMITRAȘCU (senator PDSR): „Sunt situații în care o altă presă nu reprezintă o voce cât de cât a României, ci un cor funebru antiromânesc. «Vocea României» să arate că nu e mută”. (Cf. **Academia Cațavencu**) ■ „Ca în vechile balade, a fost furată turma de oi a satului Mirosalava”. (**Ev. zilei**)

Noi în lume

de LAURENȚIU ULICI

Lrice țară care se respectă face din promovarea culturii naționale în lume politică de stat, chiar dacă nu peste tot organismele statului se ocupă de acest lucru ci instituțiile culturale și oamenii de cultură, statul obligându-se – obligație de onoare – să sprijine pe diverse căi această operațiune, al cărei sens major este finalmente buna imagine a țării însăși, în lume și în istorie. În ce ne privește, până în 1989 și mai ales de-a lungul anilor optzeci, preocuparea de căpătâi a statului comunist a fost tocmai dimpotrivă, o treptată și nenorocită închidere în țarcul autohton, o împiedicare sistematică a oricăror eforturi de comunicare prin cultură cu țările lumii. Din păcate, cu toată deschiderea câștigată prin răsturnarea regimului comunist, în ultimii cinci ani nu s-a izbutit prea mult, în orice caz nu pe măsura așteptărilor, în materie de promovare a culturii naționale pe mapamond. Absența unor programe clare, pe de o parte, lăsarea la voia întâmplării a exportului de cultură, pe de alta, au făcut ca astăzi să nu ne aflăm într-o situație mai bună decât eram cu șase ani în urmă. Nici o probă nu poate fi adusă în favoarea ideii că promovarea culturii române peste hotare ar fi devenit o politică de stat. Încercările care s-au făcut, oricum puține, s-au împotmolit în diverse stadii din pricina dezinteresului celor

chemați să rezolve logistic lucrurile – oameni, cam aceiași de odinioară, cu mentalitate adânc ancorată în izolaționismul de mai an, pe deasupra și incompetenți – precum și din pricina lipsei surselor de finanțare a eventualelor proiecte ce vizau promovarea culturii naționale. Așa că, deocamdată, tot inițiativele particulare – fie ale unei persoane fie ale unei instituții de cultură neguvernamentale – sunt cele care au contat și contează. Dacă în anumite domenii ale culturii, de pildă teatrul, muzica, artele plastice, aceste inițiative private au avut deseori rezultate remarcabile, în ce privește promovarea literaturii române peste hotare ele au fost mai rare și mai palide, dar nu din vina celor care le-am avut cât din cauza dificultăților mari pe care le prezintă, în chip obiectiv, comunicarea literară, de la găsirea traducătorilor la persuadarea editorilor din străinătate, în genere reticenti față de literaturile estice, cu atât mai mult când acestea nu le sunt prezentate prin ceea ce este cu adevărat valoros în ele. În absența, cum spuneam, a interesului oficialităților în vigoare pentru sprijinirea promovării literaturii române peste hotare, o soluție ar putea fi apelul la scriitorii români din străinătate. De altfel,

Uniunea Scriitorilor din România va organiza în iunie 1995 o întâlnire a scriitorilor români din diaspora și a celor din țară având, între altele, și scopul de a pune în discuție și de a oferi eventuale răspunsuri la problema promovării literaturii noastre pe meridianele lumii. Sigur că o atare soluție nu poate înlocui politica de stat în domeniu dar îi poate face pe cei răspunzători de aceasta să se implice. Pentru că am convingerea că dincolo de viziunea contabilă asupra culturii, predominantă la această oră, va veni o vreme când finanștii noștri fără cultură generală vor lăsa locul altora care să înțeleagă că prestigiul României în lume se poate consolida în primul rând prin cultură, prin circulația operelor noastre de artă, inclusiv literare, prin cunoașterea de către ceilalți a creativității românești în expresie culturală, în speță, literar-artistică. Dacă nu vom reuși să exportăm produse culturale, dacă centrele noastre culturale din Paris, Roma, Viena, Moscova, New-York etc, etc nu vor deveni chiar centre culturale și nu hanuri mai mult sau mai puțin deocheate, dacă nu vor fi puși oameni de cultură să facă promovarea propriei lor activități, ne va fi foarte greu, dacă nu imposibil, să intrăm în competiția de valori specifică lumii contemporane, cu alte cuvinte ne va fi greu să fim contemporani, cum zice poetul, „cu îngerii, cu Dumnezeu“.

minimax

Speranța începutului de cincinal

de ȘERBAN LANESCU

Lcând va fi, dacă va fi publicat acest text, *agitația de decembrie* va fi început deja să fie gândită la timpul trecut. *Am plecat de mult acasă/ De morți, cui mai pasă*. Gata cu aniversarea „revoluției“ (căci aniversare a fost pentru unii), gata și cu moțiunea, gata Crăciunul (exceptându-i pe copii, pe unii, câți, oare, vor mai fi fiind atât de lucizi încât să poată crede în minuni?), gata și cu sorcovelile prezidențiale (nu știu, da' parcă tot mai mult aduce cu *al bătrân*...), gata, gata, dusu-s-a și bine că s-a dus luna ce, într-o lume normală, e plină de bucurii. Atâta doar că, cedând vrajei cifrelor „rotunde“, mă împiedic și oricine se poate împiedica în/de constatarea că, iată, au trecut 5 (cinci) ani de *atunci* când, neîndoielnic, au fost niște zile și nopți istorice pentru România și pentru români. Istoric, dar, Doamne, cum? Oricât ar „suna“ de patetic totuși întrebarea *încotro se îndreaptă România* este inevitabilă. Iar răspunsurile la care îndeamnă realitatea, gândind ca să zic așa pe termen mediu, nu pot fi decât

descurajante. Și poate nu atât datorită mizeriei ca-atare, ci, mai cu seamă, datorită interpretărilor mizeriei și modului cum este ea valorificată cu cinism de către Putere. Eforturile propagandei oficiale (ajutată obedient și de o parte a *intelighenției*) de a întreține speranța celor mulți au fost pe an ce trece tot mai rizibile ajungând acum să frizeze grotescul. „*Stimați compatrioți... bla bla bla*“. Culmea fiind (culmea deocamdată) că la *alba-neagra propagandistică a Puterii* participă și emisari occidentali. Ca și cum n-ar fi de ajuns minciunile guvernamentale, hop ca din senin, Mr. Joshua Green, expert zâmbitor, sare-n ajutor, la televizor! Cum am mai spus-o, e greu, e aproape imposibil de rezistat fără *Emetral*. În decembrie mai cu seamă. Câți oare dintre cei care, cu bună știință, s-au jertfit în decembrie '89, cunoscând la ce a duș jertfa lor, ar mai face-o încă o dată? În noaptea, ba încă și a doua zi după cutremurul din 1977, naivii au putut crede că ceva, ceva *în adâncuri* s-a schimbat, că spaima și suferința ieșite din comun vor chema, mai mult chiar,

vor determina în viitor efecte benefice. (Până și Paul Goma a putut fi păcălit publicând un text... tonic despre *cutremurul oamenilor*). Or, după și tocmai plecând de la *cutremur s-a ajuns la dărâmarea bisericilor*. Acum, cele petrecute de cinci ani încoace impun ideea că *începând din 22 decembrie 1989 (și până când?), în România, săgeata timpului nu e săgeată ci bumerang*. Imaginația întru rău este ridiculizată de fiecare amănunt nou aflat despre cele ce s-au petrecut în dec. '89 (bunăoară, securiști sau milițieni, și nu oricare, ci din cei foarte... activi, beneficiind de privilegiile patalamalei de revoluționar, sau cine, unde (!) și cum au ticluit asasinarea cuplului Ceaușescu) așa încât trecutul se dovedește tot mai mârșav iar prezentul și viitorul nu vin să-l „spele“, ci doar, încercându-se ocultarea fostelor mârșăvii, cinic, se pun la cale noi mârșăvii. Iar răul de tot rău este că, pe măsura trecerii timpului ororile de care sunt suspecti cei care guvernează în România nu mai impresionează pe nimeni. Cândva, prin '90, cam de-o dată cu

teza to'arășului S. Brucan despre necesitatea celor, parcă, 20 de ani până când se poate ajunge la democrație în România, a fost lansată și ideea necesității așteptării extincției naturale a fostei clase dominante ai cărei componenți, mancurtizați, sunt irecuperabili. O jumătate de adevăr ce poate fi mai nocivă decât o minciună întregă. Că *tovarășii* sunt iremediabili și irecuperabili pentru democrație, acum este cert. Ce dovadă mai bună decât interviul acordat televiziunii tatulice de președintele I. I. Iliescu? Sau, bunăoară, un tov Marțian care rămâne și face și vorbește tot ca un tov Marțian chiar dacă, în fine, pare-se a fi învățat că se pronunță *revendicări* și nu *revindecări*. Ceea ce însă nu pare-a fi pe deplin conștientizat, încă, este că *tovarășii* (și) pregătesc temeinic *noua gardă*, viitoarele cadre de nădejde care ar urma să le asigure, cred ei, o bătrânețe liniștită. Inclusiv sau îndeosebi un nou „aparăt“ represiv, desigur mult mai rafinat, că doar nu degeaba patronează SRI-ul un institut de învățământ superior dedicat psihologiei sociale. Adică socialismul/comunismul *științific* abia urmează. Cu o singură condiție: să se mai găsească și alte surse de bani, adică bani-bani, nu cei produși de tiparnița guvernului. Pentru supraviețuire. Rămânând totuși pentru începutul cincinalului ce sfârșește secolul speranța, cam singura, că, odată trecut solstițiul de iarnă, ziua prinde iarăși a fi mai lungă decât noaptea.

Ion Miloș: RĂDĂCINILE FOCULUI

Volum antologic al unui poet aparținând postmodernismului specific celei de a doua jumătăți a secolului XX, eleganta carte adună versuri reprezentative din cele opt volume publicate în intervalul de timp dintre anii 1953 și 1994, precum și un ciclu de poezii inedite. O privire rapidă asupra lor se impune: **Muguri**, volum de debut, anunță o literatură proaspătă, sentimentală, un temperament distinct; fixările ideologice – greșite! – sunt ferme, totuși se fac simțite semnele îndoielilor generatoare de acele adânci răscoliri care vor cotropi volumele ulterioare. În **Eterna auroră**, simpatia pentru utopia comunistă dispăre, lăsând loc întristării provocate de eșecul crezului personal, dar, mai ales, de marasmul în care a fost împinsă o lume mințită. Singura lumină vine din abordarea, uneori frenetică, a unui erotism curat. **Tauri și melci** relevă un moralist dezamăgit de „paradisul” civilizației contemporane, o sensibilitate ultragiată îndemnând la redeșteptarea virtuților originare. **Nunți boreale** și **Invitație la o masă de ape** ținutiesc la stălpul infamiei – utilizate fiind mijloace antilirice, deseori învecinate cu pamfletul – Răul general înstăpânit peste această lume, pentru ca **Ouă căzute din cuib** să reprezinte o radiografie nemiloasă a deșrădăcinării.

Amurgul frunzelor și Iubirea și alte iubiri apar, amândouă, în 1993. „Recitind” realitățile românești fundamentale – în compania mai mult sau mai puțin imaginară a unor nume de referință, precum Noica, Cioran, Brâncuși, Mircea Eliade, Eugen Ionescu –, poetul își mută dezamăgirea din infernul (discutabil mai ales prin comparație, aș specifica eu) al lumii occidentale în infernul precarității naționale. Ne convine au ba, oglinda așezată de Ion Miloș în fața tarelor existențiale ale românilor nu prea deformează. Și totuși, alinarea sufletească va veni tot din legământul cu „strămoșii din mormânt”. Ciclul inedit până acum, **Cerul de sub ierburii**, nu poate ascunde oboseala poetului. Se stabilește parcă un pact cu neîmpăcarea; a rămas gustul cenușii, lumea e așa cum este, iar noi suntem precum dânsa. Experiențele trecute dor, dar mai mocnit, mai surd. Privirea nu mai înfierează ca altădată, doar contemplă întristată.

Inegală estetic, poezia lui Ion Miloș poartă marele merit de a recomanda o **conștiință**.

Antoine de Saint-Exupéry: ZBORUL DE NOAPTE

Vulpea, din diamantul poem filosofic **Micul Prinț**, definește secretul fericirii astfel: „Nu se vede bine decât cu inima, esențialul este invizibil pentru ochi”. Este vorba, aici, despre aspirația spre fericirea absolută, axă ideatică pe care a fost construit și **Zborul de noapte**, micro-roman apărut în 1930, prefațat de Gide, încununat cu premiul **Femina**, tradus rapid în engleză și transpus cu succes pe ecran.

Se poate vedea în această carte o replică modernă la celebrul antagonism datorie-pasiune, o replică fără intenții polemice, dar purtătoare a unor amendamente substanțiale. Desigur, rațiunea trebuie să domine gestul uman, totuși, fără un adaos decisiv de sensibilitate, ea rămâne o atitudine mecanică, uscată, ba chiar dezumanizantă. Nu este vorba de o sensibilitate îngustă, răsfrântă egoist asupra unei singure celule, ci de o sensibilitate care vizează întregul, o sensibilitate ordonată, precis direcționată, dozată cu minuțiozitate. Transformarea **ființei în existență** autentică, iată scopul urmărit cu fanatism benefic de către Rivière, figură statuară a romanului, un fel de demiurg al unei mici colectivități investite cu rost simbolic. Individul desprins de restul semenilor săi nu poate realiza fericirea, aceasta fiind depistabilă doar la nivelul Umanității; omul – celula a întregului – trebuie să accepte chiar nimicirea personală în scopul neabaterii omenirii din cursa frenetică (dar sincopată și sinuoasă!) spre Absolut. Moartea fizică devine o condiție a înfrângerii morții spirituale. Rațiunea se va împleni organic cu sentimentul, amândouă se vor topi într-un aliaj inflexibil, de regulă necruțător față de individ, dar dăruit cu patimă unei Umanități aflate pe un perpetuu (chiar dacă, de multe ori, inconștient!) drum al fărâșării de sine.

Mihai Ionuț Constantinescu: PENTRU O MIE DE ANI

Încă din 1989, Gabriela Negreanu sesiza în poemele lui M.I.C. „magia subterană, fuziunea sensibilului cu suprasensibilul în construcții transparente și simple, lirismul unei muzici neaparente”, toate acestea prefigurând o „artă poetică, afirmare și delimitare”. Tânărul poet pare a privi retrospectiv o coborâre într-un infern al explorărilor săvârșite într-o strictă și nobilă solitudine. Timpul, elementele, sentimentele, sacrul și profanul, toate se pulverizează sub atingerea cugetării extrem de lucide; rămâne posibilitatea (șansa?) unică a re-facerii ființei interioare prin anularea „academiei pustului”, spațiu al delabrării, din care poetul extrage imagini notabile, metafora neavând nimic forțat, nescutită fiind, iar nu făcută. Trecând peste dezechilibrul dintre senzualism (un senzualism rece!) și intelectualism, cred că M.I.C. este o voce cu o personalitate pronunțată, un poet care trebuie recitit și... cugetat.

Prin acest **artist al mâhnirii**, „Grupul de la Ploiești” are șansa unui pas important într-o notabilă afirmare.

Alexandru-Cristian Miloș: FIINȚE DE LUMINĂ

Un poet eminent **mistic** (a nu se confunda cu **religios!**) se anunță a fi Al.-C. M. Cumva pretențios subintitulat „Inițieri în Știința Timpului și a Luminii”, volumul său înseamnă – de la primul și până la cel din urmă vers – un lanț aproape sufocant de broderii poetice pe marginea spiritului unor texte de doctrină sacră, începând cu **Cartea tibetană a morților** și terminând cu simbolică religioasă creștină. În poezie, depistarea gradului de asimilare a textului filosofico-religios este mai dificilă decât în proză, de aceea voi ezita să afirm tranșant dacă discursul poetic al lui Al.-C. M. derivă din **aprofundarea** paginii sacre, sau dintr-o preumblare (oricum atentă!) **pe deasupra** filelor esențiale. Dar, evidentă fiind dorința poetului de a încifra mai sărguincios ceea ce de milenii tresaltă sub pecetea tainei, înclin spre cea de a doua alternativă. Aglomerarea de sugestii supra-fizice obosește, transformând lectura într-o trudă nu tocmai rodnică, iar necesara satisfacție estetică se subțiază. Al.-C. M. nu ar trebui să uite că lirica își are legile ei riguroase, bine definite, nerespectarea lor răzbuându-se.

Să deducem că tânărul poet a eșuat? Nicidecum. Într-o avalanșă a volumelor de poezie care ne invadează de la un timp încoace – majoritatea terne, de un diletanțism/velețarism supărător, scrise parcă de un unic grafoman lipsit de har, dar înzestrat din plin cu tenacitate –, vocea lui Alexandru-Cristian Miloș posedă o individualitate certă, are substanță, aspiră la a vedea Idei. I-ar trebui, însă, o mai atentă dozare a zicerii filosofice, o intarsiere mai iscusită a acesteia în plămada sensibilului, o aplecare mai pronunțată spre limpezirea frazei poetice, ar fi necesar un mai larg spațiu de respirație într-o materie ideatică atât de densă.

Stimabil în ceea ce a scris până acum, Alexandru-Cristian Miloș ar fi – o părere strict personală! – excepțional în teritoriul poemului în proză. Respectându-și, desigur, viziunea extrasă dintr-o nobilă obsesie.

ANTICARIAT

Henri Joly, S. **IGNACE DE LOYOLA** (Col. „Les Saints”), ed. X, Paris, 1922

Este refăcut, cu atentă știință, traseul vieții și operei întemeietorului faimosului ordin al Iezuiților, care avea să marcheze profund traiectoria Bisericii romano-catolice, dar și, în general, a creștinismului. Interesant capitolul consacrat celebrelor „Exerciții”, care văd scopul vieții umane în desfacerea de păcat și în dăruirea totală operei de preamărire a lui Dumnezeu. Să insistăm puțin asupra acestui subiect despre care se discută destul, dar nu se cunoaște mai nimic: pentru fiecare an sunt necesare patru săptămâni de „concentrare” duhovnicească prin rugăciuni și predici. În prima săptămână se evocă, uneori în accente terifiante, grozăviile păcatului, de la căderea îngerilor celor căzuți până la viziunea dantescă a zbaterilor din Iad. În săptămâna a doua se trece la prezentarea vieții luminoase a lui Iisus pe câmpiile Galileii; cea de a patra zi a acestei săptămâni marchează opțiunea penitentului pentru lagărul lui Satan ori pentru paradisul lui Hristos. Săptămâna a treia ajută la întărirea hotărârii luate, insistându-se asupra patimilor Mântuitorului. În fine, cea de a patra săptămână reface istoria Învierii lui Iisus, se anticipează învierea penitentului. Pe lângă purificarea spirituală, „Exercițiile” urmăreau inducerea supunerii necondiționate, atât de necesară unui Ordin bisericesc activ, militant, printre ale cărui principale realizări s-au remarcat combaterea protestantismului și educația tineretului.

Lucrarea lui Henri Joly (se aflase în rafturile selectului anticariat de la sala Dalles), admirabil construită, argumentată temeinic, dispunând de o bibliografie impresionantă, splendidă la nivelul scriiturii, a stat la baza redactării multor exegeze teologice, nefiind – afirmă specialiștii – egalată până acum de vreo alta consacrată aceluiași subiect.

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU

- Nicolae Breban, **Confesiuni violente**
- Kazue Ishigure, **Rămășițele zilei**
- Dean R. Koontz, **Ucigași în numele Domnului**

LIBRĂRIA SADOVEANU

- Pavel Chihaiia, **Blocada**
- Nicolae Breban, **Confesiuni violente**
- Paul Claudel, **Un poet privește Crucea**

LIBRĂRIA EMINESCU

- Claudio Magris, **Danubius**
- Nicolae Breban, **Confesiuni violente**
- P. H. Brown și P. B. Barham, **Marilyn**

LIBRĂRIA ALFA

- Nae Ionescu, **Prelegeri de filosofia religiei**
- Ovidiu Drimba, **Istoria culturii și civilizației** (vol. 4)
- Paul Claudel, **Un poet privește Crucea**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53

- Kazuo Ishigure, **Rămășițele zilei**
- Claudio Magris, **Danubius**
- Pavel Chihaiia, **Blocada**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte.

MIRCEA CIOBANU

TEA • FRAGMENTELE
MICI • INGERUL
ABATOARELOR • OASPE
TE IN VISCOLUL MA
RE • NOAPTEA FRAG
MENTELE MARI • AD
DENDA • O CINTARE
A LOGOPETESEI • N
OAPTEA • FRAGMEN
TELE MICI • INGERUL
ABATOARELOR • OAS
PETE IN VISCOLUL M
ARE • NOAPTEA FRA
GMENTELE MARI • A
DENDĂ • O CINTAR

POEME

Primul ciclu, „Noaptea (fragmentele mici I – X)“ din volumul de *Poeme* al lui Mircea Ciobanu, pare să servească drept introducere și punere în scenă a unei drame pe fundalul unui timp și spațiu cosmice. Timpul e acela al asfințitului și stingerii ce trec spre un întuneric absolut, când soarele nu se mai arată iar ziua a devenit o amintire: „acum e-ntuneric până-n adâncul celui mai limpede lucru:// apa din cană e neagră,/ astfel de apă nici vita n-o bea,/ rabdă și tu până mâine“ (p. 16). Spațiul îl reprezintă câmpul, orașul, cerul, dar, cum am văzut, și tenebrele din interiorul lucrurilor. Drama care se joacă este drama neînțelegerii unor semne și rostiri esențiale, a absenței evanghelice (în sens etimologic, de veste), a desacralizării, căci „nimeni nu înțelege nimic“ chiar în sfânta zi de Duminică, ea însăși cufundată în noapte fără de sfârșit. Versuri ceremonioase, enigmatice, de o turnură și cadență profetică vorbesc despre o suferință încă nenumită. O pierdere, o absență, o cădere, atât de spiritualitate cât și de vitalitate, par să o aproximeze. „Mâna care scrie“ cade astfel obosită pe genunchi, dinspre casele poezilor „se propagă murmurul stingerii“, iar „flacăra scade odată cu numărul vorbelor“ pe care le pronunță eroul liric în deșertul receptării. O dramă a vieții? O dramă a creației? Se poate spune că atât una cât și alta participă în a contura un sentiment de impas și neaderență: „Flacăra scade/ odată cu numărul vorbelor tale./ Câte, de acum, vei mai spune?/ câte nescrise-au rămas?// Ani destui a fost zi; ani destui ai privit/ norii și-n aburii lor ai citit/ fețe de zei și de fiare./ turme de vite și oameni cu flamuri/ nimicitoare.// Norii se trag la o parte./ De-acum înainte în aburii cui veți citi?/ Cerul e limpede până departe./ însă nu mai e zi“ (p. 14). Totuși, spre sfârșitul ciclului, se descoperă în „trupul târâtor“ puterea ascunsă și recuperatoare „de-a sta în văzduh“ (p. 18).

În al doilea ciclu al volumului, „Ingerul abatoarelor“, Mircea Ciobanu aduce în scenă un soi de Minotaur modern care se hrănește cu aburi de sânge, un „ierarh al foamei mute și-al neștirii de sine“. Creator de mituri, poetul încearcă astfel să reveleze, cu mijloacele imaginației, misterul „carnii“, victimă și călău deopotrivă. Poemul, cu versuri sugestive pe motivul spaimei mute, viscereale, este în același timp un dialog tânguitor al sufletului cu trupul: „Strig sufletului meu să se întoarcă/ dar el nu știe că e singur iarăși/ cum singur și tăcut a fost nainte/ de ziua-ntâia, când plutea pe ape/ și-și căuta prin neguri dese trupul“ (p. 31)

Aceeași figurație ne întâmpină, aproximativ, în poemul următor, „Oaspete în viscolul mare“. În momente de criză, atunci când „carnea mai trează decât cugetul așteaptă să vină zorii“,

«Omul și cursele lui ucigașe»

Mircea Ciobanu: *Poeme*, Editura Princeps, Iași, 1994

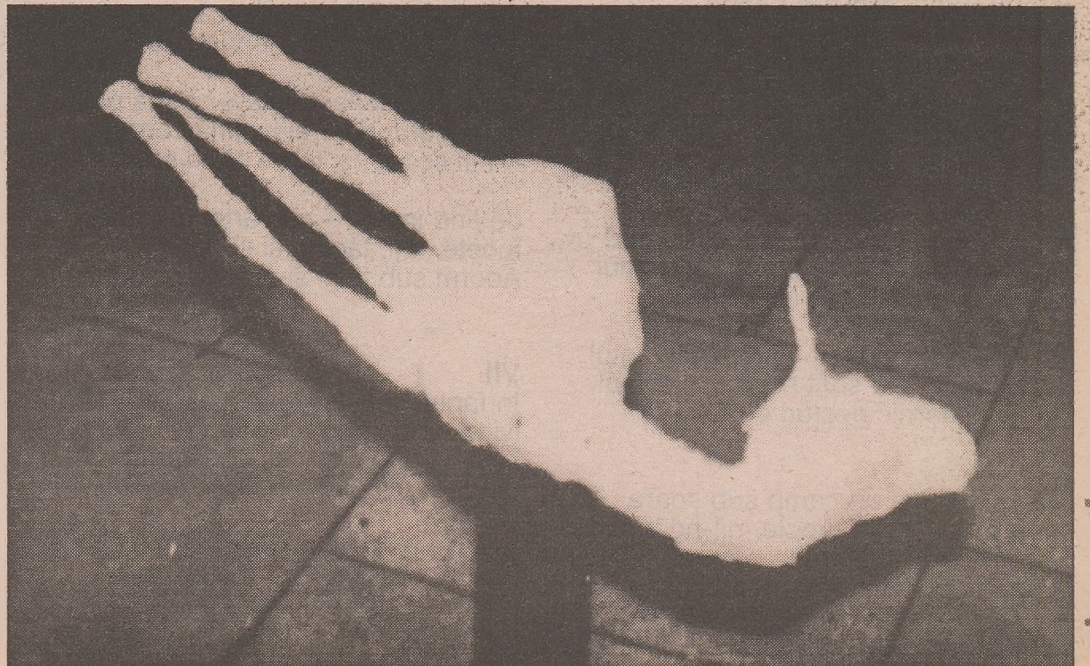
de DAN CRISTEA

trupul este oaspetele mai multor vieți ale căror clipe cântăresc cât eternitatea: „ninsorea cade uruind și-astupă/ unghere-adânci, și guri de gropi, și trepte./ și cum eu însumi oaspe-am fost, știu bine/ de câte vieți te lezezi când se-ntâmplă/ să scapi în gol cu pasul, câte veacuri/ în loc de clipe numeri până-n clipa/ albit de spaimă când atingi pământul“ (p. 39). Orașul negru, frigul, noaptea, toate concură la crearea unui peisaj teribil, de încremenire fiziologică. Ninsorea însăși este la Mircea Ciobanu un fenomen mitic, pus în mișcare de angrenajele imense ale lumii: „Ninsorea cade; pietre mari de moară/ se-aud râșnind deasupra lumii sloiuri“.

O aluzie la „fiii lui Iatro“, preotul Madianului, tatăl Seforei și socrul lui Moise, pune celălalt ciclu intitulat „Noaptea (fragmentele I – X)“ într-un și mai apăsător context biblic, atât de potrivit pentru limbajul profetic și impersonal al poetului Mircea Ciobanu care își ia drept scenă scena lumii și a fundamentelor ei. Este aici o lume intrată în întuneric, somn și înghet: „Se-ntunecă lumea./ Cade din umăr, odată cu tesla și cleștele./ mâna dulgherului./ scribul își strânge uneltele blânde./ le face să tacă.// Sângele însuși se trage prudent din artere./ Drumul spre inima ta se goleşte deodată – / palid, te-nchini, ca și cum ai privi de pe diguri un râu/ cum dispare sub propria-i matcă“ (p. 45). Doar „Morile“ sângelui, cum foarte frumos spune poetul, se urnesc pentru muncile nopții. Eroul liric al poemului este un „bărbat care așteaptă amurgul“, un „bărbat care noapte de noapte se lasă răpit de adâncuri“ și, deopotrivă, un „fii al cuvântului“ trăind „căderea-n gol“, coborârea în infern cu „ochii deschiși“, printre stări de veghe și somnie, dar și reîntoarcerea de acolo, precum Orfeu, cu „paloarea și brumele morții pe față“.

Sângele, inima, trupul, care încearcă experiența crizei și a abisului, sunt mijloace de a explora, între moarte și viață, „cealaltă lume“, închipuirii și vedenii de lucruri smulse dintr-un miez de noapte. Astfel: „Trupul plutind printre aburii roșii, acesta./ trage la mal visător ca o plută/ venind de pe cealaltă lume./ goală și fără stăpân./ Tu l-ai văzut și-altădată, pe sub alte/ umbre de sălcii./ N-ai fi crezut că-i al tău. În ținutul/ din care-ai venit./ altă limbă vorbeai./ cântece alte cântai“ (p. 56). „Pribegii spre cealaltă lume“, poemele acestea misterioase și tulburătoare aduc mărturie despre fragilitatea și vulnerabilitatea umană. Oricând, ne avertizează poetul, se poate cădea „într-un gol ca de răpă“. Temele sunt așadar „omul și cursele lui ucigașe“, „omul și carcera lui, și cătușele lui“, „omul și roțile lui zdrobitoare“, într-un cuvânt, făptura umană în corporalitatea ei atât de amenințată de umbrele morții. O voce profund omenească a spaimei și fricii de neant, de prăbușire este ceea ce încearcă să capteze aceste poeme de rafinată punere în pagină. Ele vorbesc despre un mister ce-ar trebui lăsat misterios, rupând astfel „legământul tăcerii“. Dar tocmai revelațiile asupra fragilității ființei, mărturiile capturate golului despre „făpturile nopții“ și despre „rânduiele lor de plutire-n văzduh și pe ape“ au darul nu să diminueze, ci, dimpotrivă, să fortifice voința de veghe a „omului din turn“, pentru care existența merită să fie trăită, ca miracol și surpriză, ca har și examen.

Dacă omul, la Mircea Ciobanu, poate fi prins în „curse ucigașe“ care țin de însăși condiția sa, pe de altă parte, totuși, lumea este atât de generoasă încât e loc pentru fiecare pe pământ. Este concluzia unui poet profund religios, cultivat biblic, și pentru care exprimarea solemnă este o exprimare cu har. *Poeme* este o excepțională carte de poezie.

ștefan aug. doinaș

Aventurile lui Proteu

I
Sunt cel ce sunt: ne-ncetat un altul
și-n veci același. Vietăți diforme
se bulucesc în mine să-și transforme
târâșul, zborul, umblețul și saltul.

Cunosc genunea mărilor enorme
și vipia ce băntuie înaltul;
argintul, zgura, sângele, cobaltul
mă-mbracă-n tot mai felurite forme.

Ursita mea-i de-a-mi da eu însumi mie
nu doar o înfățișare, ci o mie
diverse-n grai, în gest, în răsufare.

Sunt cel ce-și mută limitele zării
în cerul liber al neașezării:
azi om sau pește, mâine zeu sau floare.

III
Femelă cu mustățile pe oală,
mă simt adesea focă. Ies din mare
șontâc-șontâc, și sar, nevoie mare,
pe stânca umedă, în pielea goală.

Ascult, din când în când, câte-o
chemare
din alte zări; dar trupul meu de smoală
e prea greoi, adoarme și se scoală
târziu, sub jocul undelor amare.

O, ceas al acuplării! Vrând să intre
cu sfredelul lor dulce-adânc în vintre,
masculii-mi dau târcoale; marea fierbe.

O, zei, ce monstru-aș zămisli acuma!
Dar forma mea dispare, și doar spuma
împroască-n țărături albicioase jerbe.

IV
Sunt Ion în vârful unui stâlp. Merinde
cu cere gura mea: hrănit cu posturi,
mă-mbăt de roua serii și beau rosturi
cărora numai inima le prinde

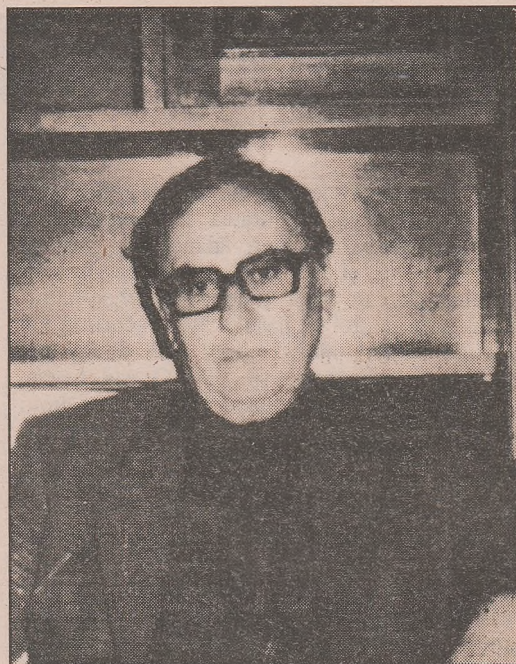
extractul pur din mult prea simple
costuri.
Prin trupul meu încep să se perinde
multiple forme, euri licărind
ieșind, la ceasul lor, din adăposturi.

Să simți în jur pustiul – ce cutremur!
Îmi mușc de spaimă buzele și tremur
ca frunza plopilor, fără-adiere.

În vârful-acestui stâlp aștept Cuvântul.
Se va rosti? Ori sunt sortit, ca vântul,
să fac zadarnic gesturi de înviere?

V
Există undeva un câmp sub soare
în care-un pui de dropie mă-ngână.
Metamorfoză! Legea ta bătrână
O-ngăduie-ntre holde să măsoare

ce-am fost, ce sunt și ce voi fi. O mână
de fulgi mi-e consistența, o ninsoare

de zboruri, altele tot timpul. Oare
nu port eu șapte măști pe săptămână?

Integru eu plural, identitate!
Mai dănuie sub tine-o entitate
capabilă-a mă confirma-ntre dropii

ca dropie? În zarea cânepie,
eu las să putrezească pe câmpie
penetul ca de fum al unei copii.

VI
O salcie-ntre sălcii își așchită
cu lacrimi și amenți învecinarea.
Mă despletesc solemn, și-mi plec
spinarea
până la umbra tufei de răchită.

Prin tuburi strâmte dulcele și sarea
mă-nfrăgezesc. O arie-nvechită
mă-mprejmue și-ncearcă să-mi înghită
delirul frunzelor și nepăsarea.

Îmi place-această stare ce mă pierde
în foșnet tandru și lumină verde.
Să fii copac, și iarna să te scuturi

de tine însuți, – ce vârtej de ore
încete, iuți, tăcute și sonore!
Adorm sub fulgi și mă trezesc sub
fluturi.

VII
În faptul serii ispitesc matrozii
ivindu-mă sirenă peste ape.
Unii se tem, dar alții vin aproape
de sânii vii și solzii morți ai cozii.

Cei ce m-alintă chiar și-n somn sub
pleoape
sunt gata să înfrunte antipozii
urmându-mă. Dar alții, ca nerozii,
se roagă mării tulburi să-i îngroape.

Dar, vii sau morți, ei poartă în răspărul
zburit al bărbii aspre adevărul
atingerii de sfinte simulacre.

Ei mor sau încă mai trăiesc. Dar
moartea
sau viața o să le păstreze partea
nemuritoare-a unor clipe sacre.

VIII
Am vrut să fiu călăul care taie
grumazul lui Ioan Botezătorul,
și-am înălțat cu mâna mea toporul,
și-am pus eu însumi capul pe-o tigaie,

și l-am adus, bărbos, lângă piciorul
femeii care dăntuie-n odaie
ieșind din văluri ca dintr-o văpaie
cu pântecul și sânii arși de dorul

dezmățului în fața maiestății
libidinoase. Urletul cetății
doar mie-mi răsuna-n timpan. De-aceea

mi-am astupat urechile-amândouă.
Și-atunci am auzit scâldat în rouă
un pas desculț cutreierând ludeea.

IX
Când centru-acestei lumi devine miră
ochit cu grijă de-o privire sumbră,
în stoluri agitate ies din umbră
sticleți, acvile, dropii, păsări-liră;

de pești, de raci, de sepia se adumbră
interiorul mării; șerpi conspiră
sub lespezi; iedere zglobii se miră
suind pe-albastre marmuri în
penumbră.

Acestea toate n-au decât o moarte:
a lor. Cu ochi plezniți și mațe sparte
ele răspund unor fatale-apeluri.

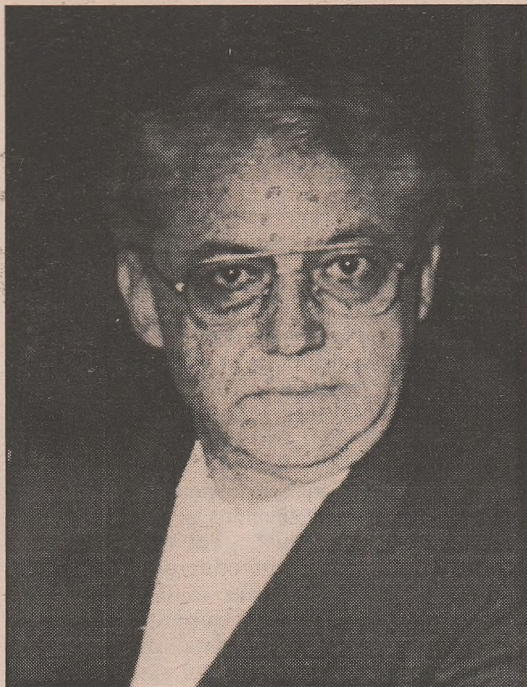
O, trupuri tari, statornici ipochimeni!
Ce mai sunt eu pe lângă voi? Un nimeni
murind fără-a muri în mii de feluri.

XII
Asemenea actorilor ce-și lasă
la vestiar ciudatele costume,
abandonez și eu acum o lume
de forme noi și-ntruchipări de clasă,

de poftă aprige și vreri postume
ce m-au cuprins în ele ca-ntr-o plasă.
Azi jarul gros și flacăra aleasă
în van încearcă să mă mai consume.

Adio, măști de-o clipă, învelișuri
de oameni, plante și gândaci, – hașisuri
pe care v-am fumat cu sete mare!

Voi fiți ce-am fost și ce-am să fiu: fidele
esenței voastre și-aventurii mele
de-a fi-nsutit și unul în schimbare

Primul Breban a fost omul care a voit puterea și a avut-o, dar nu prin tertipurile prin care se înscăunau voievozii culturali ai epocilor comuniste, ci prin operă. A fost romancierul cu cea mai mare viteză de creștere în cea mai bună perioadă a literaturii române contemporane. Între **Francisca** și **Animale bolnave**, romane ale unei binemeritate gloriei, nu s-au scurs decât trei ani. Ani în care Nicolae Breban și-a mai publicat un foarte important roman: **În absența stăpânilor**. Primul Breban e autoritar, megaloman, tiranic, slujind destinderea nu numai prin cărți, ci și printr-o revistă remarcabilă: **România literară**. Așa după cum spuneam într-o carte mai veche, întâiul Breban e singurul prozator al anilor șazeci care are romanul în sânge. Continuând o tradiție rebelă, a lui Dostoievski și Nietzsche, Breban e un ideolog paradoxal într-o epocă a paradoxurilor ideologice.

Al doilea Breban, descăunatul, Nicolae cel fără de fotoliu, e într-adevăr un mare romancier. **Îngerul de gips**, **Bunavestire**, **Don Juan**, **Drumul la zid** sunt cărți mari care își așteaptă cititorii competenți, criticii capabili de fidelitate. O mizantropie fertilă îl leagă și mai trainic de Nietzsche. Citește Biblia și acceptă, smerit, unele sugestii ale ei. Îl interesează o tipologie neobișnuită pentru romancierul ultimei jumătăți de veac. Scriitorul și-a găsit temele, subiectele, eroii, profunzimea. A rămas un profesionist al prozei. Vrea să fie prozator și atâta tot.

Breban al treilea, postrevoluționarul, e un pic mai complicat. Omul și-a amintit de tinerețea sa revoluționară și socotește că ar trebui să devină actual. Conduce o revistă care se adaptează mai greu noilor vremuri. Editorialele sale reușesc să irite. Sunt bune? Sunt rele? Sunt legate de intenții care ne scapă? Pentru prima dată în cariera sa, Breban este atacat de scriitori importanți. Și tot pentru prima dată, Nicolae Breban simte nevoia de a vorbi cui se nimerește despre el. Vrea să se știe adevărul, vrea să ofere cititorului, într-un timp de confuzie, într-o vreme a calomniei, explicații.

Primul Breban convorbea doar cu egali săi. **Să ne spunem dumneavoastră**, se încheia un celebru dialog cu Nichita Stănescu. Romancierul se încredința rar și cu parcimonie jurnalistului. Muritorii de rând nu meritau zâmbetul său confratern.

Al doilea Breban stă în preajma optzeciștilor înzestrați cu toate harurile. Care îl iubesc și – cei mai inteligenți dintre ei – îi recunosc meritele. Izbăvit de atotputerniciile redacționale, devine capabil să-l asculte și pe alții. Nu pe toți, dar pe destui. Încă doritor de succes mondial, execută în premieră absolută naveta între București și Paris. Acasă, cugetă la autohtoni; în străinătate, e parizian.

Breban al treilea

de CORNEL UNGUREANU

Postrevoluționarul Breban participă la mai toate emisiunile televizate: e un interlocutor confortabil pentru toți. Înjură rar guvernul, președinția, nu pactizează cu extremele. Respectă regulile. În revista sa scriu tinerii temperați ai momentului, junii ascultători, clasicii noștri. Așa că mă întreb, nu fără oarece uimire, dacă domnul Constantin Iftime e un june sau un clasic.

Confesiuni violente, primul dialog întins al lui Nicolae Breban, este o carte ratată. Remarcabilul eiseist nu e lăsat să vorbească. Interlocutorul nu știe să întrebe și nici să asculte. Și mai rău decât asta, nu știe mare lucru despre literatura română de azi. Luat cu vorba, prozatorul o mai ia peste câmp. Datoria domnului Iftime era să corecteze și să-l aducă pe prozatorul vorbăreț pe drumul cel bun. Cum autorul interviului e de tot nesigur, cartea e plină de erori de toate calibrele. Tatăl lui Sorin Titel a fost **învățător**, spune sigur de el N. Breban. Evident că nu era învățător. D. R. Popescu debutează cu două cărți în 1962, declară romancierul. D. R. debutează în 1957, până în 1962 existând cca 100 de recenzii despre el. Un mare prozator are dreptul să greșească, autorul dialogului trebuia să fie atent. Și chiar să știe câte ceva. Regula de aur e ca atunci când te-apuci să scrii o carte să nu fii analfabet.

Nu ne mai oprim la cestiunile de finețe unde n-avem ce să-i reproșăm lui C. Iftime. Dacă nu știe ce-i cu Sorin Titel, de ce să-i cerem să știe ce e cu Iwaskiewicz? Zice impetuosul romancier, dornic (cine nu-i?) de supremație: „În timp ce la noi se publica **Mitrea Cocor**, care spolia țărănul român, Iwaskiewicz scria **Maica Ioana a îngerilor** care trata transferuri demonologice”. Sigur că Breban a citit nuvela în năpraznicele lui tineretii și că a ținut minte ceva: absolut sigur e că dl Iftime n-a citit-o. Și mai sigur e că Nicolae Breban habar n-are când a fost scrisă nuvela. De ce să-l intereseze? Dacă dl Iftime se uita în vreun dicționar, afla că **Maica**

Ioana... e scrisă în perioada în care Sadoveanu cita din Biblie mai abitur ca Gala Galaction. **Mitrea Cocor** e compusă nițel mai târziu, când și autorul **Maicii...** se alinia.

Meritul lui Lovinescu, declară Breban, e că a luptat pentru romanul problematic „pe care a reușit să-l pună în mișcare cu tinerii Bengescu, Eliade, Sebastian, Camil Petrescu”. Aș băga mâna în foc că o asemenea enormitate nu putea ieși decât de sub condeii bont al dlui Iftime, care nu înțelege o iotă din relația lui Lovinescu cu Eliade și Sebastian.

Cu numele Hortensiei Papadat-Bengescu (presupunem că ea este primul dintre „tinerii” cu care Lovinescu pune „în mișcare” romanul problematic) ne mai întâlnim pe alte pagini și mai șugubețe. Scrie, după dictare (și, probabil, mai înghițind câte-un căpețel de propoziție) dl Iftime: „Deci dna Bengescu până azi nu-i cunoscută bine... E și vina ei. N-a locuit în București, a stat în provincie cu soțul ei. Și asta se vede – este inegală și puțin diletantă.”

Probabil că dna Bengescu e puțin cunoscută de cei care fac liceu la fără frecvență. Dar chiar și la f.f. rămâi repetent dacă nu știi cine e „doamna Bengescu”.

La pagina 147 Nicolae Breban repetă (chiar repetă, sau Iftime înțeapă rău pagina cu condeiul!): **Scriitorii mari nu scriu bine**. Aproape că-mi vine să cred că, în credința lui Iftime, **scriitorii mari sunt analfabeți**. Dacă e să fim atenți la felul în care autorul cărții transcrie numele nemțești, am putea bănui că enormitatea „**scriitorii mari nu scriu bine**” ar fi putut fi relativ ușor dislocată de propoziția: **scriitorii mari sunt analfabeți**.

Fiindcă avem bănuiala că dl Iftime se crede mare scriitor. Și fiindcă avem și bănuiala că știe acest mic secret: **cum că este...**

P.S. Cât despre Breban al treilea, ar trebui să se păzească de asemenea tovărășii compromițătoare.

eugenia tudor-anton

REVEDERE

Necăjit de ceea ce vedea că se întâmplă pe pământ – războaiele care seceră atâtea vieți, hoțiile, omorurile, violurile, nedreptățile – Sfântul Petru de duse la Dumnezeu și încercă să-l înduplece:

– Doamne, oamenii prea au luat-o razna, acolo, jos! Privește-i cum se bat și se omoară unii pe alții! Uită-te la ei și îndură-te!

Supărat foarte, Dumnezeu îl expedie pe portarul Raiului:

– Nici nu vreau să-i mai văd! Nu vreau să mai știu de ei!

Măhnit peste măsură, cum ar fi zis Poetul, Sfântul Petru se hotărî să încerce singur... Adică să coboare pe pământ, așa cum mai făcuse și în alte dăți... Dar îi era greu să meargă de unul singur, așa că se gândi: Ce-ar fi să iau cu mine pe Eminescu, pe Poetul acela care a murit din prea multă dragoste de adevăr și dreptate? E el cam trist, nemângâiat și acum de toate câte le-a pătit acolo pe pământ, dar poate că o călătorie pe unde și-a trăit cei treizeci și nouă de ani să nu-i displică.

Sfântul Petru îl găsi în acea parte a Grădinii Raiului numită „Crângul poezilor“. Eminescu stătea deoparte și zâmbea, asistând, fără să participe, la sfada altor poeți. Unii cu bărbi sure, alții cu plete negre, tineri și bătrâni, se ciondăneau ca niște copii.

– Mergi cu mine, Poete? M-aș coborî nițel pe pământul ăla, dar mi-e urât! N-ai vrea tu să vii cu mine?

Poetul se gândi o clipă apoi, ridicându-și ochii lui mari și limpezi înspre Sfântul Petru, zâmbi:

– Merg, dar cu o condiție, Preasfinte!

– Care?

– Să trecem, mai întâi, prin Țara mea.

Sfântul Petru surâse, fiindcă știa ce dor îi era Poetului de țara lui.

– S-a făcut, mergem unde vrei tu!

Apoi Sfântul Petru schiță un semn cu mâna dreaptă, zornăi din chei și apăru o libelulă mare, verde, cu o elice cât o vârtelniță deasupra.

Poetul privi uimit libelula uriașă din metal și gândi mâniaș: „V-ați americanizat, v-ați industrializat până și aici în Cer!“

Sfântul Petru zâmbi, fiindcă îi știa gândul.

– Dragă Poete, zise Sfântul după ce-l invită să se urce în elicopterul Raiului, vreau să te avertizez că țara ta nu mai e ce-a fost pe când trăia acolo. Că „trecut-au anii“, dar nu numai ei. Multe s-au schimbat, așa de multe, că s-ar putea să nici nu-ți vină a crede...

Poetul zâmbi și nu răspunse. Cătă în jos, lacom să vadă, să privească, să știe. Dedesupt se întindea câmpul: cât vedeai cu ochii pământ negru, pământ. Era la mijloc de Martie și trebuiau făcute arăturile. Dar pământul stătea încremenit și bolovănos dedesupt. Părăsit. Numai undeva, departe, se zăreau un om și un cal înhămat la plug.

– De ce n-au ieșit țărani la arat, Preasfinte?

– Care țărani? se miră Sfântul Petru. A, dar tu nu știi! Păi, dragul meu, în țara asta și nu numai aici, țărâna a fost, acum vreo jumătate de veac, desființată, deportată, rasă de pe fața pământului! Nimicată în lagăre și pușcării comuniste sau izgonită la oraș, pe șantiere, unde s-a refugiat ca să îngroașe rândurile clasei muncitoare. Peste patruzeci și cinci de ani a fost aici colhoz după moda rusească, „colectiv“ ziceau ei. Munceau toți, mâncau numai unii!

Ălalți cât să nu moară de foame. N-a ținut nimeni seama de ce scriai tu în 1878, notând că „În Rusia însă ne-ntâmpină ciudatul fenomen al tendențelor comuniste agrare. Dacă socialismul orașelor industriale e explicabil, deși nu justificat, scriai, cel agrar în vremile noastre nu are înțeles...“ Dar după Revolta poporului care a sfărâmat „orânduiala cea crudă și nedreaptă“ – nu scriai tu așa? – s-a promis țăranilor și urmașilor lor pământul înapoi. Poetul asculta și nu-i venea a crede! Dar întrebă: „Și li s-a dat?“

– Aș, de unde! Pe ici pe colo, da, prin cele mai multe locuri, nu!

– Să mergem să vorbim cu omul ăla.

Coborâră pe scara de mătase și o luară apoi pe jos până la ogorul unde ara plugul cu un cal și un om.

– Ziua bună, creștine. Cum merge? întrebă Sfântul Petru.

Omul îi măsură bănuitor și nu răspunse. Apoi îi privi încrunțat.

– Da voi cine sunteți? Nu cumva iarăși v-a trimis primarul să mă bateți și să mă izgoniți? Că pun și eu mâna pe par! Că m-am săturat! Ori voi, ori eu! O viață am, și dacă din ce mi-a mai rămas din ea am s-o trăiesc tot cerșindu-mă și plimbându-mă pe la judecătorii și pe la autoritățile astea, tot comuniste, mai bine lipsă! Așa că... mai bine luați-o din loc! Omul nu glumea, pusese mâna pe-un par și se repezi spre dânzii. Sfântul Petru întinse mâna: „Liniștește-te, nătângule!“ îi zise și omul rămase încremenit, dar nu dădu drumul parului. Sfântul îl trase de mână pe Poet, și-i zise: „Haide, să plecăm de-aici! Cu aștia nu e de glumit! I-au nedreptățit tare, i-au mințit și oamenii sunt furioși și disperăți. Gata de bătaie! Vai de capul lor!“

Poetul rămăsese înmărmurit! Nu așa erau țărani în vremea lui. „Cumînțenia românului...“

– Nu, sigur că nu, îi continuă cu voce tare gândul Sfântul Petru, dar nici batjocura nu mai poate fi suportată! Poetul își luă capul în mâini și rămase așa o vreme, uluit de cele văzute și auzite. Când se uită din nou în jos, amuți pentru o clipă. Apoi strigă:

– Prea Sfinte, ai greșit drumul! Am depășit hotarul!

– Nu, Poete, privește! Privește și te crucește! Vezi o cușcă în care sunt ținuți niște tineri basarabeni și judecați?

– Or fi cei patru tineri studenți din societatea „Arboroasa“? Doamne, dar de ce-i țin în cuști? Doar nu sunt animale?

Sfântul Petru îl prinse de mână pe Poet să-l liniștească.

– Nu, nu sunt cei din „Arboroasa“, din 1877, că nu suntem la Cernăuți și nici în Austria, ci la Tiraspol! Cei șase tineri vor reîntregirea României, cum vroiau și în vremea ta... Și pentru asta îi judecă niște creiere bolnave de urât!

– Cum, Sfinte, iarăși e o problemă Basarabia? Doar „drepturile noastre asupra întregii Basarabii sunt prea vechi și prea bine întemeiate pentru a ni se putea vorbi cu umbră de cuvânt de onoarea Rusiei angajată prin Tratatul de Paris. Basarabia întreagă a fost a noastră pe când Rusia nici nu se megieșea cu noi, Basarabia întreagă ni se cuvine, căci e pământ drept al nostru și cucerit cu plugul, apărat cu arma...“

– Asta au spus și tinerii din cușcă. Așa a spus și Ilie Ilașcu. Și te-au luat ca martor... Ei au mai zis și ceea ce scriai în februarie și în martie

1878: „Cererea Rusiei e strigătoare la cer, nemaipomenită, apoi pământul de care e vorba nu e rupt din trupul Rusiei precum le place a susține, ci al nostru de pe la începutul veacului al patrusprezecelea...“

– Doamne, dar de ce îi țin în cușcă așa ca pe animale?

– Știi și eu? înălță Sfântul din umeri. Multe am văzut la viața mea, dar una ca asta încă nu! Poate nu numai fiindcă cei socotiți vinovați sunt români și rostesc Adevărul, dar și fiindcă sunt creștini! Căci asupra creștinătății, Eminescule dragă, nu s-a sfârșit niciodată! Iar revirimentul păgânității păstorit de diavol e de neînchipuit!

– „Bietul Ștefan Voievod! El știa să facă fărăme pe turci, tătari, leși și unguri!“ Dar acum? De unde au apărut această ură rusească împotriva românilor, Sfinte? Că pe vremea lui Radu Vodă cel Mare „un asemenea popor, (ca poporul român vreau să spun) își impunea felul lui de a fi și vecinilor“. „Tot pe atunci în Rusia de amiază se introduc pe zi ce merge datinile românești printre malorosiene care au îndrăgit felul de a fi al românului.“

– Da, zise Sfântul Petru, dar după ce-au venit comuniștii și au otrăvit sufletul slav cu otrava bolșevismului, au rupt din nou Basarabia din trupul țării și dulcea Bucovina de Nord și țara ta n-a avut ce face. „Proști, dar mulți“, vorba scriitorului acelaia, tot moldovean. Ticăloși, dar mulți. Răi, dar mulți!

Măhnit foarte, Poetul îi zise Sfântului Petru:

– Simt că-mi vuiuște capul! Aș vrea să ne-nțorcem!

– Da, dar nu înainte să-ți arăt ceva care o să te facă să te minunezi. Privește colo! La „fabrica de palavre din Dealul Mitropoliei“ cum îi spuneai tu.

– Dar ce-i acolo? Ția se bat! Adică l-au tăvălit și l-au sângerat pe unul! Și huiduma aia grasă în costum alb ca o muscă-n lapte cine-i? Aici era cândva sediul parlamentului...

– Păi și-acuma este. Dar uite-i unde au ajuns!... „noi, cari am fost meniți să ajungem zilele acestea de ticăloșie...“ parcă așa scriai, Poete?

– Da, așa scriam...

– Păi ăștia-s urmașii unora dintre „băieții groși la ceafă și târzii la minte, de rând, adesea foarte de rând“ de care te indignai în 1877. Sunt destule asemenea specimene, dar trei dintre ei se-nțrec în ticăloșie și în sfârșiri, dându-se drept patrioți și nu-s decât niște saltimbanci! S-au îmbuibat, s-au umplut de bani și de bunuri prin necinste, unii au furat, au făcut genoflexiuni în fața nomenclaturii și s-au trezit „proprietari“ de pământ, de moșii, din calici ce erau (ăia doi, grași) dar fac gălăgie, strigă împotriva îmbogățitorilor și strică atmosfera în Dealul Mitropoliei! Și-n Piața Palatului! Își zic „senatori“ sau „deputați“, intrați acolo pe ușa din dos, că nu i-a ales nici un român, dar se poartă ca niște mardeai! Culmea e că se dau drept „alesii“ poporului! Au tupeu, dar n-au curaj nici cât o găină! Sunt obraznici și nerușinați, fiindcă simt în spate o putere ocultă...

– Ce tot spui, Preasfinte! Ce putere? Dacă n-au puterea de a se supune legilor țării și lui Vodă! Căci: „De zicea Vodă un cuvânt, era bun zis, iar azi...“

– „Azi poruncește cânelui, cănele pisicii, pisica șoarecelui iar șoarecele de coadă își atârnă porunca“, așa scriai, știu!

– Da, așa scriam. Și mai gândeam atunci cu măhnire că „stârpiturile, plebea intelectuală și morală...“

– Știu, știu. Acu e la fel: tot „caraghioșii și haimanalele...“

– „Ce se putea aștepta de la elemente fără avere, fără știință de carte și fără onestitate?“ „Ba au ajuns că până și cioro – horo, rumânaș de laie, alb ca pana corbului...“

– Da, da, fiindcă, îți repet, ăștia-s niște fricoși, dar harnici la spus minciuni! „Trei cartofi la vagon“. Și știi de ce? Au speze, au în spate Puterea cu toate ale ei și cu Securitatea...

– Ce mai e și asta? întrebă Poetul perplex.

– Lasă, mai bine că nu știi! Și nici nu ți-aș dori să știi...

nichita danilov

Poetul și revoluția

De Sfânta Muceniță Parascheva, care se nimeri să pice într-o marți, poetul Daniel Lascu, stând întins pe canapea și citind **Maestrul și Margareta**, realizează, pe la orele 10, că posedă în subconștientul său suficientă forță benefică pentru a vindeca schizofrenia de un anumit grad.

„Păcat că Azazelle și motanul Behemeth, ca să nu mai vorbim de Margareta, n-au nimerit pe mâna mea: i-aș fi vindecat nu numai de schizofrenie, ci și de scorbut.“

Ajungând la pasajul în care Yoshua vine în fața procuratorului Pilatus, poetul lăsa cartea pe noptieră și, aruncând o privire pe geam, spuse: „De fapt, aș putea vindeca nu numai schizofrenia, ci și SIDA, cancerul, precum și alte maladii, chiar și cele politice sau sociale. Poezia îmi dă această forță. Pentru că poezia este Dumnezeu. Iar poetul un Dumnezeu care creează poezia.“

Spre seară, contemplând pe geam amurgul băntuit de aripi nostalgice de păsări, Daniel Lascu își aduse aminte că forța aceasta i-a fost relevată încă din decembrie 1989, dar că trebuia să treacă aproape cinci ani, ca să poată conștientiza acest lucru. Faptul că azi era sărbătoarea Sfintei Parascheva nu era desigur o întâmplare. Dumnezeul său îi trimitea încă un semn că există și că-l ocrotește.

... Erau aproape orele cinci seara, tocmai ieșise de la **Corso**; traversase strada Lăpușneanu, când la colț i-au apărut în față mai întâi o pisică albă, apoi una neagră, după care poetul a dat nas în nas cu pictorul Rînjinski, care purta o icoană cu chipul lui Iisus sub braț, ducându-se s-o valorifice sub pseudonim la Fondul plastic și acesta, salutându-l cu frenezie și luîndu-i mâinile între ale sale, îi spuse: „Tu m-ai vindecat de schizofrenie și de scorbut. Stăteam de cinci zile închis în casă fără să trag o linie. Iar azi am aflat că mâine-i Rvoluția.“

Privindu-i chipul scofălcit, căzut pradă unei disperări fără leac, poetul își spuse: „Eul tău era scindat în două, fiind în același timp subiect și predicat. Acum constitui o singură persoană: Eu!“; după care își continuă drumul.

Nu făcu însă nici zece pași, când o bătrânică (despre care se zvonea că ar fi fost pe vremuri prim-solistă la Opera din Iași), scăpată nu se știe cum de la Azilul de bătrâni, se desprinsese din zidul Clinicii Stomate și schiopătând vioi îl apucă de braț: „Mulțumesc, fiule, spuse bătrânică, ridicându-și ochelarii din pământ și privindu-l cu gingășie, că m-ai scăpat de isteria cronică de care am suferit timp de cincizeci de ani. Dumnezeu să-ți dea, fiule, multă-multă sănătate și în viața aceasta, să ai parte numai de noroc.“ „Bine, bine, mătușă“, zise poetul înduișat până la lacrimi. Și în timp ce se îndrepta spre Piața Independenței, de unde trebuia să cumpere câteva legături de morcovi și pătrunjel verde pentru ciorbă (lista completă de cumpărături o avea în portmoneu) gândi: „După

cum se vede, pot vindeca nu numai schizofrenia pensulelor, ci și isteria ochelariilor cu glas de privighetoare“.

În piață, în timp ce-și făcea cumpărăturile, poetul văzu în mulțime și o fostă soprană care avea un gât atât de lung și de încovoiat, încât părea coborâtă dintr-un tabou de Modigliani. Soprana își flutura cu delicatețe mânuțele albe peste tarabe, și-i strigă cu glas melodios, plin de inflexiuni tandre: „Îți rămân recunoscătoare în veci și îți mulțumesc din suflet că l-ai vindecat pe Bomby al meu de epilepsie.“ Și ca să fie mai convingătoare, soprana luă pekinez-ul de jos și-l ridică deasupra capului.

Daniel Lascu își aduse aminte că într-adevăr câinele sopranei suferea de epilepsie. La început, poetul se arătase destul de sceptic în privința crizelor lui Bomby, dar văzându-l într-o seară zvârcolindu-se cu spume la gură sub o bancă în parc, nu departe de bustul lui Caragiale, înțelese că epilepsia lui Bomby nu era un simplu moft de cățel, ci că Bomby era atins de boala sfântă de care suferiseră Cezar, Mohamed și Dostoievski. Soprana continuă să strige peste taraba de verdețuri care-i despărtea: „Mulțumesc pentru că mi l-ai readus la viață pe Bomby, care era posedat în ultimul timp de forțe malefice!“

Terminând cu cumpărăturile, Daniel Lascu se urcă în autobuzul 45, care se dovedi a fi de fapt un troleu, unde stând pe scaun și privind pe geam, își aduse aminte, și asta până la cel mai mic amănunt, de ziua de 22 decembrie 1989. Stătea întins pe canapea, citind **Cartea de nisip** a lui Borges. La un moment dat, nu se știe din ce motiv, lăsa cartea pe noptieră și privi peretele din fața sa, orientat spre Răsărit; pe perete observă o pată roșie care luă în scurt timp forma unui steag și se întinse spre podea. Privind pata, poetul își spuse: „Sfârșitul lui Ceaușescu e aproape, dar eu îl pot grăbi.“ Și fără să spună un cuvânt, poetul scoase de sub masă **Almanahul Convorbiri literare** din anul 1989, concentrându-se asupra fotografiei dictatorului de pe prima pagină; desenă un triunghi isoscel în mijlocul frunții și-l străpunse în centru cu un bold. Nu trecu nici o jumătate de oră, când la televizor se anunță că Dictatorul a fugit cu

elicopterul într-o direcție necunoscută.

Atunci, ieșind în balcon și văzând mulțimea dezlănțuită care dădea foc la cărți și steaguri, Daniel Lascu, ridicându-și pumnii în aer, strigă plin de mânie: „Popor român, ar trebui să-mi fii în veci recunoscător că te-am scăpat de dictatură!“

L-am întrebat dacă n-a încercat să înlătore și alți șefi de stat care-i deveniseră antipatici.

Poetul a mărturisit că a contribuit, într-un fel, și la căderea lui Gorbaciov, totuși înlăturarea fostului lider de la Kremlin nu i se datora decât într-o proporție infimă. Poetul nu putea acționa decât asupra șefilor de stat ajunși într-un stadiu grav de schizofrenie. Poetul mărturisi că avea și în prezent o stimă deosebită față de părintele **perestroicii**.

Evenimentele de la Timișoara, în schimb, i se datorau în mare parte lui. Pe 16 și 17 umblase năuc pe străzi, acumulând în el o ură teribilă. Orașul Timișoara nu fusese ales întâmplător: acolo se născuse poetul Dorin Spineanu, care-i era mult mai simpatic decât Dictatorul. A fost suficient să-și întindă mâinile în direcția orașului de pe Bega și toată ura s-a scurs din el și s-a vărsat în Piața Operei. Imediat a primit semnalul: începuse **Revoluția**.

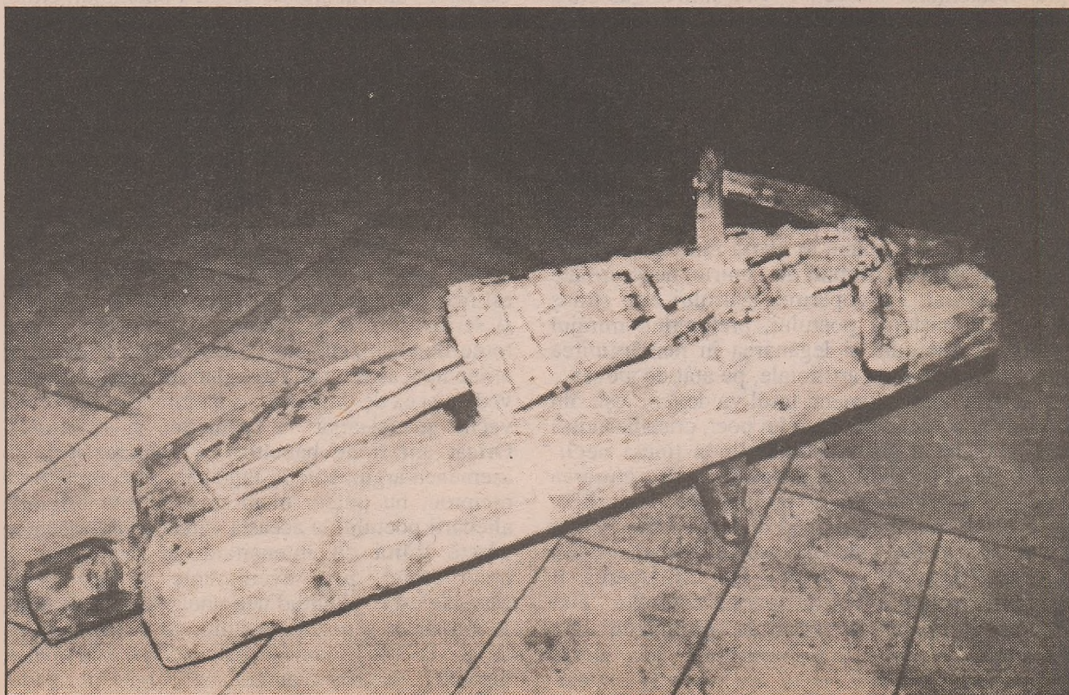
L-am întrebat ce părere are despre actualul președinte american. Poetul spuse că Bill Clinton era un psihopat notoriu, că l-ar fi putut debarca de mult de la Casa Albă, dar că îl lăsa anume acolo, ca să-i pedepsească pe americani, cărora li s-a suit de la o bucată de vreme gloria la cap.

L-am întrebat de ce nu-l înlătură pe Fidel Castro.

„Pe Fidel, spuse poetul, îl țin ca pe o relicvă. E bine ca Fidel să conducă insula Cubei încă o sută de ani și aceasta pentru ca americanii să se convingă cât sunt de tâmpiți.“

În sfârșit, l-am întrebat pe poet dacă ar putea declanșa o nouă **Revoluție** în România.

„Oricând l-aș putea înlătura pe Iliescu și pe toți cei din clica sa. N-o fac însă fiindcă știu că în locul lui ar veni unul și mai idiot. Și de fapt, pe mine nu mă interesează politica, mă interesează poezia, care-i Dumnezeu.“

Cristian Livescu

Q imagine a întâiului

1. Am în față semnătura autografă a lui Eminescu așternută pe exemplarul cărții „Mythologie für Nichtstudierende” de G.Reinbeck, dăruit bibliotecii gimnaziului din Cernăuți, în 1865. Sub dedicația caligrafiată cu grijă, în litere ușor tremurate, apare iscălitura: M.G.Eminovicu, cu acea aripă simandicoasă dedesubt, care mai târziu, peste ani, va deveni dublă aidoma unei păsări în zbor, susținând cu fragilitatea ei orgoliul unei destăinuirii. Poate aș fi trecut cu vederea această însemnare timpurie – remarcată la locul ce i se cuvine de biografii scrupuloși ai poetului, – dacă nu mi-ar fi reținut atenția în mod special inițiala tatălui, ceva mai înaltă și mai grav ondulată decât a prenumelui. Dimpotrivă, „M”-ul stă cuminte și ușor resemnat în spatelul „G”-ului, între cele două litere insinuându-se un dezacord abia perceptibil, anihilat de siguranța fluxului acerb al numelui, discret ascensional și cu un câmp de forță deosebit de intens. Fără să fiu grafolog și nici ahtiat după asemenea speculații, aș susține totuși – ca simplă observație – că monograma paternă „trage” în jos, terestrial, întreaga semnătură, bucla sa inferioară situându-se discret sub nivelul exaltat al ansamblului.

Și totuși, privatistul de 15 ani ține să includă, în această importantă mențiune a trecerii sale prin lume, o inițială față de care nutrește anumită conțință afectivă, gestul netrebuind să fie pus obligatoriu pe seama elevului obișnuit cu tipicul catalogului. Nu-și agreează tatăl, care l-a smuls din paradisul dealurilor și dumbrăvilor de lângă Botoșani, dar nici nu-i poate ieși din voie când e vorba de frecventarea școlilor, cu regimul lor claustrativ; se consideră un înstrăinat, un aruncat prematur în lume, prin supunerea la „vocea” autoritară a părintelui – „vocea” responsabilității obiective (à la Jean Piaget) –, deși încearcă să-și conserve „sălbătică”, apartenența la natură și la spontaneitatea elementară, conturând cealaltă „voce”, a concentrivității subiective, din ce în ce mai mult camuflată, mai interzisă. Conflictul acesta se va rezolva cu victoria primei „voci”, în viața obișnuită, ca urmare a constrângerilor exercitate, în favoarea datoriei sociale, independente de conștiința adolescentului; după cum, în planul latențelor subiective, va ieși învingătoare a doua „voce”, neconformă scenariului educativ, tinzând mereu spre interiorizarea și mitificarea trăirilor originare, singurele rămase nesupuse obediențelor adulte. Aceasta din urmă va configura din ce în ce mai deplin conștiința poetului, ferită inițial de codurile *matisis*-ului. Zbaterile și încercările de deviere de la ordinea paternă vor fi numeroase, culminând cu aventura în compania trupei teatrale Fani Tardini, dispariție care va pune în alertă întreaga familie, scandalizată de-a dreptul de ponirile necontrolate ale lui Mihai. Descoperirea teatrului este strâns legată de nașterea poetului, prelungind mirajul copilăriei pierdute și legănarea în nemărginirea unei lumi pe cât de artificiale, pe atât de aievea.

2. Din acest moment, totul va deveni ieșit din comun în adolescența marelui poet, cristalizându-i legenda: de la gustul hoinărelii la ținuta neglijentă, de la „jocul” de-a teatrul la descătușarea precoce a sentimentelor erotice. Se pare că în primăvara-vara anului 1864 dispăruse câteva luni cu aceeași trupă Tardini, exersând evadarea din lumea incomodă a școlii, iar întoarcerea îi atrăsese destule ironii din partea colegilor. Toți copiii frecventează cuminiți gimnaziul din Cernăuți, numai M.G.Eminovicu are dorul pribegiei, fie de unul singur, fie în căruța cu paia-

te a cine știe cărui actor ambulant, oprind dintr-un burg în altul și dând reprezentații cu piese la modă. Unii biografi văd în aceste gesturi de nesupunere, de abatere de la regulă, primele simptome ale alienării de mai târziu, deși – dacă analizăm îndeaproape cazul – voința libertății depline de atitudine și nostalgia după spațiul natal, locul în care poate da frâu liber pornirilor „naturale”, denotă tocmai robustețe și sănătate, căutând repere afective care să prelungească sau să substituie stările de beatitudine; conflict cu bătaie lungă, între condiția originară a comportamentului său și interdicția de a-i menține intergritatea, între viața de nimic influențată și cea orientată, constrânsă de reguli sociale, acest lucru poate fi considerat determinant pentru recursul la poezie, ca posibilitate de conservare a unei individualități nu atât inadapabile (termenul e prea comun pentru o personalitate de o așa anvergură) cât obstinate să evite modelarea sufletului. „Criza” adolescenței, cu succesivele ei reduceri la coercițiul patern, de fapt la uzanța socială, va marca în schimb reflexul conduitei viitoare a poetului, alternând supunerea cu nesupunerea, actul docilității cu cel netemperat, aparența alinierii la tradiție cu autonomia de sine. Faptul va avea urmări foarte importante în diferențierea a două categorii de discurs poetic – unul oficial, făcut public, la început cu nuanțe post-pasoptiste, mai apoi sub semnul desăvârșirii unor teme romantice; celălalt ascuns, îndrăzneț vizionar, ținut între manuscrise, pentru atoton-ul, starea de enigmă la nivelul semnificării, pe care o emană. De altfel, încă de la primele texte, poezia eminesciană va înainta pe aceste două făgașuri.

3. Revenind la răspântia din 1865, nu se poate trece sub tăcere că ea inaugurează perioada din care datează câteva imagini-mit pe seama poetului: prima, a pribegului neliniștit, căutând în lume refugiul unei libertăți care să facă din existență privilegiul ființei; o alta, a eternului îndrăgostit, naiv și din senin, deoarece Mihai fuge cu trupa Tardini din cauza fascinației ce i-o produsese răchii negri ai unei copile-interprete, urmând doi ani după aceea episodul Eufrosina Popescu, dar și *flash*-ul în compania italienei Carlotta Patti; în sfârșit, aceea a boemului, citind ce-i convine din bibliotecă la Pumnul, refugiindu-se prin poduri sau locuri izolate, purtând părul lung și straie pe a căror îngrijire nu pune nici un preț. Tot acum se impune și figura așa-numitului autodidact (Teodor V. Stefanelli), care parcurge cu silă unele materii școlare, pentru a se consacra dintr-o plăcere năvalnică altora, chestiune frecventă în fond la foarte mulți elevi, dar care – cazul lui Eminescu – va lua proporțiile unei excepții. Volumul extrem de amplu al lecturii crease impresia de fenomen, deși eroul acestor estimări nu citea orice îi cădea în mână, alegându-și serios titlurile și vădindu-și preferința pentru tomurile vechi, cu „slova veche cirilică” în ele. E alimentată astfel o altă imagine-mit, instalată cum vedem și ea de timpuriu – a patimei pentru „limba veche și-nțeleaptă” a cronicilor și cazaniilor. Oricât am fi de bănuitori și neîncredători, cu asemenea argumente în față, care se completează reciproc, nu putem nicidecum admite originile alienării poetului la această vârstă a adolescenței, vârstă trăită cu intensitate de Eminescu și încorporând, prin evenimente și agoniseală cărturărească, plenitudinea unei vieți. În schimb, se întipăresc semnele geniului, care coagulează – de pe la 14–15 ani – toate aceste experiențe: dispoziția pentru aventură, ca „fugă” în spațiu,

pentru a cuceri timpul în integralitatea sa; precipitarea erotică, indiferență (boemă) la înfățișarea socială, aviditatea cognitivă, în special prin citit, practica lecturii „dificile” obstaculate, deloc la îndemâna oricui. Poate cele cinci coordonate ar putea coexista la mulți alți adolescenți, aflați la vârsta probelor inițiatice de mare dificultate, în lumea miracolelor dacă la Eminescu ele n-ar fi susținute de o a șasea – marea putere de concentrare („...era foarte atent... sta nemișcat, cu privirea ațintită asupra actorilor... și se supăra grozav dacă careva din colegi îl stingherea...” – cf. Teodor V.Stefanelli), care îi permitea să se sustragă periodic lumii concrete, spre a-și pune ființa adâncă la încercare. Și iarăși am putea miza pe probabilitatea frecvenței situațiilor umane în care sunt înmănușate aceste trăsături, dacă n-ar fi creată excepția decisivă printr-o a șaptea: fascinația virtualului, în special a virtualității poeziei, accelerând ansamblul daturilor ontologice, prin a le îngloba transcendenței eului.

4. Să spunem că, pe de o parte, pierderea universului paradisiac al copilăriei funcționează ca o perpetuă negativitate, alimentând existența cu certitudini mitice, atemporale și ireversibile; iar pe de altă parte, aventura în lumea teatrului, aproape concomitentă descoperirii filonului poeziei, se constituie drept tărâm de ecranare a negativității profunde de care vorbeam, figurând ca o resursă de conservare a ființei, de perpetuă remodelare a ei. Cred că tehtația teatralului, până la pătrunderea adânc în intimitatea sa, cu masca sufleurului, este o primă treaptă, urmată de refugiul în propria viață imaginară, o camuflare a dinamicii lăuntrice, acte puse în mișcare de reproșul neputinței de recuperare a fericirii pierdute în matricea pulsând de primitivitate comunală a Ipoteștiului. Încât se poate vorbi, înainte de orice altă formulă de individuare pentru Eminescu, de un „complex al Ipoteștiului”, creându-și propria activitate fantasmatică și substituind la nesfârșit sensul unei posesiuni depline, proces identificabil chiar de la primele creații, publicate sau rămase în manuscris.

5. Poemul *La mormântul lui Aron Pumnul*, care nu este cu singuranță prima poezie scrisă de Eminescu, ci are meritul de a-i da în vileag talentul, este semnat (textul datează de la mijlocul lui ianuarie 1866) „M. Eminovicu, privatist”, prin renunțarea la inițiala tatălui. Poezia astfel iscălită sugerează o despovărare de autoritarismul patern, resimțit ca o persecuție la adresa pornirilor firești; ea activează alteritatea, suscitând un fond secret întregii existențe, compensând în felul acesta compromisiunile cărora trebuie să le facă față în atmosfera inodoră a școlii. Mai mult decât atât, poezia orfanizează, dacă îmi este permis verbul, produce ruptura definitivă cu imperativul familial, oferind tânărului limpezimea reminiscențelor, recuperarea perpetuă a unei stări pierdute, izolarea ca protecție împotriva grijilor cotidiene. Să ne înțelegem: adolescentul Eminescu nu respinge ordinea învățării, a efortului voluntar și spontan de cultivare a intelectului prin studiu; furia sa se îndreaptă mai ales împotriva constrângerii adulte prin intermediul școlii, a culturii strict supravegheate, dirijate insistent, până la anularea oricărei împătimitiri particulare. Deloc întâmplător Eminescu închină poema sa de debut dascălului cu care a colaborat cel mai bine și care i-a pus la dispoziție întreaga bibliotecă, loc de asceză și de întreținere a energiei cognitive, unde ajunsese să știe pe de rost așezarea tuturor cărților.

În biblioteca lui Pumnul, unde Eminescu se

Eminescu

ascunde zile și mai ales nopți de-a rândul, distanța față de lume crește, se amplifică, favorizând contemplarea unui alt tărâm, „scos” din natural și depinzând de el, printr-o magie imposibil de explicat a contrariilor coincidente. Ca și teatrul, biblioteca provoacă reflexul interiorității, devenit substanță dramatică, spectacol bătuit de tensiuni și siluete – intimitate vizionară, altfel spus. Vizionarul este artificial, în esența sa, creează iluzia de reminiscență, de ceva trăit aievea și abandonat în hățișurile memoriei, ori de abis deschis oricărei „întâmplări”. Invitația la stagnare pe care vizionarul o instituie permite re-așezarea, re-distribuirea elementelor sale, ceea ce duce la fixația simbolică a referințelor. Înlocuirea naturalului prin vizionar – acest vizionar perpetuu modular – oferă iluzia recuperatoare a unui deja văzut, dar și satisfacția noutății, a invenției însuflețite până la cele mai neînsemnate amănunte.

La Eminescu, ținutul original al petrecerii infantilității cunoaște, pe cale vizionară, doi substituenți activi: biblioteca (lui Pumnul) și teatrul (trupa Tardini), amândoi solubili în materia repetitivă și multiplicanță a poeziei. Identitatea cu sine originală realizează, prin scriitură, o dispersare fără sfârșit, datorită acestor tensiuni reintegratorii, deținând ceea ce Jacques Derrida numea „puterea fără limită a inversiunii și subversiunii” (cf. „L'Écriture et la Différence”, 1967), ca dinamică a repetiției, a reluării temei invariabile. Centrul nu poate fi repetat întocmai în împlinirea sa reprezentare arhetipală, ci se amăgește cu iterarea unor reprezentări imitative și metonimice, inversând conceptele și menținând o ardoare criptizantă în dezvoltarea lor. Devenirea vieții și creației eminesciene închide în sine o înlănțuire de substituenți pentru cei doi impuși la vârsta adolescenței: biblioteca va fi înlocuită cu frecvența la anumite cursuri, în perioada vieneză ori berlineză, apoi prin custodia la biblioteca din Iași etc.; teatrul descrie supliniri succesive prin erotică, ori prin prietenia cu Creangă, el însuși un spectacol, cu gestică sa conservând repetiții ale ancestralității, dar și un munte de înțelepciune „primitivă”. Poezia va îngloba vizionar imaginea cu ființa într-un discurs care nu pierde niciodată legătura cu Centrul, cu miracolul unei realități desăvârșite.

6. Datorită lui Ion Sbiera, profesorul de limbă românească de la Cernăuți, s-a creat o discretă controversă privitoare la motivele plecării lui Eminescu din capitala Bucovinei. Sora poetului, Aglae Drogli, susține că numai și numai din cauza morții lui Pumnul, după a cărui înmormântare junele său bibliotecar aruncă – în semn de amărăciune – cărțile de școală în grădina publică și se retrage la casa părintească. „Întrebat de părinți de ce a fugit de la școală, el, plângând, răspunde: Mai mult n-am ce face în Cernăuți. Pumnul nu mai este – a murit. Părinții, în loc să-l mustră, au plâns și ei; noi, copiii, văzând că plâng părinții, începuserăm și noi – așa că acea scenă nu se va șterge niciodată din memoria mea.” Cum vedem, Aglae ține mult la această amintire și ne asigură că i s-a întipărit fără dubiu în memorie și nu avem decât să ne închipuim întregul clan Eminoviciu jelind dispariția singurului om care îl putea domina pe Mihai și ține în priza învățării, sau lamentându-se de durerea însăși a discipolului, cu felul său infailibil de a-și subjugă familia („ca copil și băiat... era... despot mare și pesimist” – adaugă sora mai mică, accentuând pe îndărătnicia și felul său pironit de a-și susține punctul de vedere).

La rândul său, Sbiera e de părere că nici nu

trebuie să luăm în discuție această mărturie, motivul principal al părăsirii Cernăuțului fiind teatrul – „teatrul l-a abătut de la studiile sale gimnaziale, voia și el să fie actor și autor dramatic! Și așa a părăsit gimnaziul. Poate că la părinți să fi spus alt motiv decât cel adevărat, deși mă îndoiesc...” Sbiera nu pregetă să-și pună lui în seamă meritele devenirii personalității lui Eminescu, într-o perioadă importantă a formării sale: el l-a învățat cu adevărat limba română; s-a arătat exigent cu un băiat din specia celor „dificali”, plutind ușuratec peste anumite obiecte de studiu; mai mult, obișnuia să-i asigure bilete gratuite pentru reprezentațiile de teatru, detectându-i slăbiciunea, și asta nu pentru că ar fi ținut nemaipomenit la Mihai, ci din mobiluri strict patriotice. Pumnul nu mai funcționa din 1861 ca profesor așa că influența lui asupra viitorului poet – consideră Sbiera – nu trebuie este exagerată. Mai mult decât atât, Sbiera pune sub semnul mediocrității anii de gimnaziu ai lui Eminescu și o face cu oarecare patimă ce nu poate trece neobservată: „... era foarte bun și blând băiet (!), dar n-avea gust la studii serioase și sistematice, lua totul mai cu ușorul, căuta să culeagă floricele, dar nu-i plăcea să-și înghimpe degetele.”

7. În foarte dese ocazii, imaginea exactă, fondul afectiv real, ca și mobilitatea culturală a elevilor scapă interesului profesorilor, adolescentul fiind îndeobște un disimulat, un ins ce-și ascunde latențele personalității, disponibilitatea la schimbare, de ochiul neindulgent al omului de la catedră. Acesta riscă să aibă, cu trecerea timpului, motive de mirare cum dintr-un școlar obișnuit, anonim, dacă nu cumva retractil și leneș, s-a putut ridica un individ de vază, strălucit într-o anumite direcție ori – de ce nu? – uimitor prin genialitate. Nefiind primul în clasă, dimpotrivă, căutând motivații frivole pentru a părăsi temporar școala, Eminescu figura drept un „caz” la gimnaziul din Cernăuți, dar nu ca excepție în privința memorării sau a intuiției (calități ce ulterior vor germina vizionarismul său), un neascultător veșnic incomod, cu reacții imprudente și deplasate.

Sbiera își taxează cu miopie elevul și, deloc intimidat de notorietatea poetului, la ora la care făcea atari destăinuri, se abține de la orice explicație asupra „fenomenului” Eminescu, imputându-i superficialitatea în studiu și felul de a pluti ingenuu peste uzanțele pedagogice, fără să depună acea râvnă zeloasă, atât de pe placul unei categorii de profesori, mulțumiți doar când își văd elevii extenuați de buchiseală. Eminescu nu învăța – optică, orice s-ar spune, mediocră – până la „înghimparea degetelor”, până la sacrificiu, adică, expresie divulgând oarecare sadism al memorialistului, adeptul travaliului vlăguitor, fără discernământ ori preferințe pentru anumite arii instructive. Acum când știm exact – grație accesului la integralitatea însemnărilor manuscrise – cunoștințele de cuprindere enciclopedică ale poetului, părerile lui Sbiera ni se par rigide și rizibile. Este în afara oricărui dubiu că pasiunea aceasta pentru a citi „numai ceea ce se potrivea cu predispunerea sa sufletească” (Sărmanul Dionis) își are sorgintea mult mai devreme decât în perioada studenției, adică pe la vârsta de 12–13 ani, eruptivitatea poetică trebuind să fie pusă în legătură cu o prececo nostalgie a erudiției.

8. Or, ca model intelectual, se poate să fi funcționat, la Eminescu alternativa Pumnul – Sbiera, tranșată în favoarea primului, ceea ce a atras reproșurile tardive ale celui alt. Pumnul – cu o bibliotecă imensă, pusă la dispoziția

gimnaziștilor, tolerant, fragil până la precaritate, apostol al pașoptismului ardelean, autor al „Lepturariului românesc”, secțiune de aur în literatura autohtonă a primei jumătăți de secol dar și al teoriei de epurare latinizantă a limbii, animator de „simț național”, cu o biografie încărcată de persecuții și înfrângeri; Sbiera – pasionat de folclor (basmă, ghicitori, colinde), convins de imensul patrimoniu de simțire din graiul și creațiile populare, sever cu elevii, riguros, vital, inflexibil, inițiator înflăcărat al „Reuniunii române de lectură din Cernăuți” (1862), dornic de afirmare ca orice dascăl la început de carieră, publicist uscat dar cu nerv polemic, „pumnist” extremist. Deși ca folclorist constituia o atracție reală pentru Eminescu, influențându-l definitiv în această direcție, Sbiera nu-l putea înlocui în celelalte însușiri pe Aron Pumnul, în pofida faptului că se va institui drept cel mai credincios continuator al lui. Ceea ce ne face să dăm crezare scenei de familie relatate de Aglae Drogli, argumentând prin moartea lui Pumnul curmarea șederii lui Mihai la Cernăuți. Nu oroarea de rigorismul lui Sbiera a acționat, ci neputința de a profita din plin de biblioteca lui Pumnul a fost determinantă, destrămarea încă unui element paradisiac, singurul în acel moemnt în stare să-l substituie pe cel inițial.

9. Elementul de legătură între **natura princeps** și derivatul său restaurator și taumaturgic îl constituie reveria, cu iluzia pe care o creează de a putea surmonta o ruptură iremediabil impusă. Poetul Eminescu irumpe oficial odată cu accesul curmal la depozitul de tomuri și bucoavne ale întârziatului iluminist, odată cu interzicerea unei stări de captivitate paradisiacă, perpetuată în tihna acelor încăperi de pustnic, unde ajunse să cunoască pe dinafară ordinea tuturor titlurilor. Sentimentul de orfanizare de care am mai vorbit – mai intens, mai profund decât cel frustrativ, ambele consubstanțiale poeziei – survine, așadar, la moartea lui Pumnul, criza efectuată în mijlocul familiei fiind într-adevăr netrucată și de mare intensitate emotivă, exact așa cum o descrie sora Aglae. Iar vindecarea de dureroasa traumă recurge neapărat la fuga acasă, la Ipotești, loc de re-punere a interiorității, marcate de pribegie, în siguranță. Reveria își are instinctul ei autoprotector și coerența fluxului de fantasmă, în care una o înlocuiește pe cealaltă numai și numai după ce e îndeplinit un traseu regresiv, reface contactul cu experiența originală. Dacă ar mai fi trăit cărturarul cernăuțean încă vreo câțiva ani e probabil că Eminescu nu și-ar fi devălmășit situația studiilor în starea în care i-o cunoaștem și nici n-ar fi hălăduit îndelung în căruțele ambulante ale actorilor. Dar iată-ne eșuați în zona presupunerilor deșarte! Cert este că poetul a cedat lumii aventuroase a teatrului nu atât din cauza labilității sale afective favorizate pe deasupra de generozitatea lui Sbiera în a-i furniza bilete de favoare, ci din dorința de a identifica un alt reper existențial în locul „spectacolului” vârstei de aur – a ființei, a „scripturilor române” – oferit de luxuria bibliotecii.

Leo Butnaru:

Înainte și în urma noastră - legendă

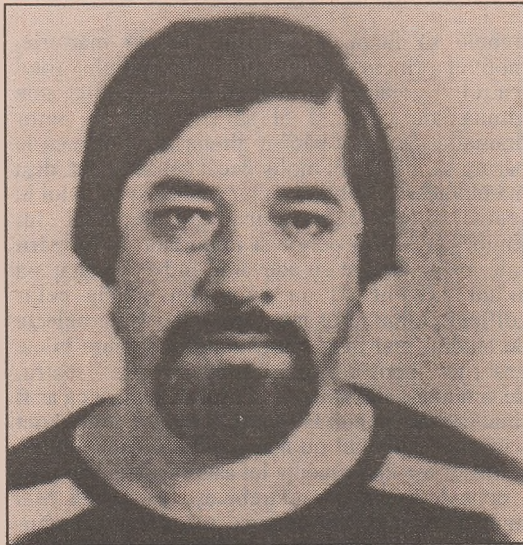
– Dragă Leo Butnaru, deși trăiești la Chișinău, în ciuda atâtor bariere ce cad în calea noastră, parcă ești tot la fel, adică cu ochii pe literatura română. Cum îți joacă ea în priviri?

– Stimate coleg Marius Tupan, înțeleg că te referi la întreaga literatură română, la existența ei de secole, iar dacă e așa, s-ar cere, parcă, la început de răspuns, o exclamație de felul: „Ah! literatura română în totalitatea și diversitatea ei...” Însă eu nu mă simt în stare de o retorică înaltă, oarecum adecvată momentului, deoarece vin de la Chișinău, unde câțiva ani la rând s-au pus în aplicare idei megafonice, cu rimă și ritm, care, precum menționa încă la 1935 Mircea Eliade, sunt atât de agreate de români (pretutindeni, vede-se). Deci, mai simplu și mai calm vorbind, pentru mine primul gând și primul sentiment îndreptate spre literatura română sunt cele de recunoștință, pentru că Ea, Literatura Română, mi-a oferit ceea ce numea Perpessicius **dulcea captivitate a scriscetitului**, „captivitate” care m-a eliberat, sper, din ignoranță și mi-a trasat destinul în ariile vorbelor românești care, spunea poetul, și ele sunt patria noastră. Literatura română mi-a oferit posibilitatea de a fi și acolo, peste Prut, la curent, prin sensibilitate și instruire, cu sistemul de manifestare al literaturii și esteticii moderne, în general. Apoi, dacă îmi este permis să mă consider și eu un slujitor al literaturii române, sigur că nu sunt unul care cere să i se recunoască anumite merite, ci sunt acel care are încă ani și ani să recunoască meritele atâtor scriitori mari, care au lăsat cărți fundamentale, ce aparțin unui viitor nelimitat.

Cât privește prezentul literaturii noastre, el reprezintă un relief valoric foarte divers, uneori accidental. Timpurile în care ne aflăm sunt mult mai proteice decât cele trecute și exegeții deja nu mai operează cu epoca, să zicem, ci cu ocaua câtorva ani care, parcă, ar avea ceva comun între ei. Se schimbă canoanele estetice și prioritățile valorice, astfel că, în acest ritm accelerat, dacă nu luptă între ele generațiile, se confruntă așa-numitele promoții din diverse generații. Unora (și aici mă refer la o arie strict basarabeană, pe care o cunosc nemijlocit) nu li se prea pomenește nici numele sau, și mai drastic procedându-se, nu li se mai alătură numele de botez sau pseudonimul – celui alt nume, ce-i însoțise o vreme: numelui de scriitor. Astfel, apar/dispar destui pierduți în anonimatul impersonalității. Alții, adepții cocoșismului prea bune păreri despre ei înșiși sau ai principiului „noi și nimeni alții”, se autodeclară sau se declară reciproc plini de talent ca de niște averi nababice. Cu toate astea, nu ar trebui să ne îngrijoreze deochiatul curaj al cutărui coleg de a considera că scrisul său este de maximă valoare, la care nu poate ajunge altcineva: procedul e în concordanță cu apetitul postmodernismului pentru realismul negru...

Însă, dincolo de agitațiile și incertitudinile prezentului literar imediat, există cadrul tainic al predilecțiilor noastre, diferența de nuanțe în gusturi și pledoarii, orientate spre certele valori ale literaturii române dintotdeauna, care își trăiește starea de necurmată așteptare a marilor, a importanților Necunoscuți hărăziți cu talent neordinar. Sigur, ca și până acum, această așteptare nu va fi zadarnică.

– După câteva discuții ale noastre, ne-am dat seama că avem idealuri și furtuni

comune. Există și în România de dincolo de Prut o emulație spirituală care întreține, vie, cultura română? Prin ce o explici?

– De circa două secole, de la acel sugrumător an 1812, când ghearele ursului nordic ne-au sfâșiat harta și destinul, această emulație s-a manifestat prin eforturi tragice, uneori disperate, de reintegrare a moldovenilor din stânga Prutului în contemporaneitatea lingvistică și civilizatorie românească, adică firească. În această zonă prutonisteană a pătimirilor s-au găsit mereu făclieri de jertfă care să sfideze barierele operative ale colonizatorilor, pentru ca tot mai mulți consângeni de-ai noștri să cunoască obiectiv elementele, forțele, vectorii care au acționat și acționează în cuprinsurile spiritualității și istoriei românești. Într-o succesiune de ștafete încarcerate, exilate, deportate, surghiunite, umilite sau deseori asasinat, mințile lucide din stânga Prutului s-au opus tâmpeniei antiromânești, pe care țarismul sau sovietele o doreau generalizată până la o subconștiință a gloatei; ele, aceste minți, s-au împotrivit cu încrâncenare agresivității deșănțate a prostiei și vicleniei politice, pe care colonizatorii le inoculau băștinașilor. E drept că unii, dintre cei mulți, nu au rezistat și s-au pierdut de ei înșiși, s-au pierdut de părinți, de străbuni, de genealogia și istoria lor adevărată. Ba chiar și în timpuri ceva mai de suportat s-au găsit inși care să se bălăcească în igrasia neroziei sporită de cea a inculturii și a unei voințe subdezvoltate. Însă, în mare, basarabienii au rezistat. Astăzi suntem la etapa când virusul anticultural este localizat, oprit, așa zice, dar nu e încă nici pe departe stârpiț. În tristul și dezgustătorul melanj politic, uneori cetățeanul de rând nu are destulă pricepere și bun simț care să-l salveze „de omul care ține cuvântări stricate”, cum e scris în a doua pilduire a lui Solomon, intitulată „Înțelepciunea ne ferește de cei amăgitori”.

Apoi, se știe, la noi, unii concetățeni trebuie să mai prindă nu doar la minte, ci și la cuvinte. A prinde (sau a re-prinde) la cuvinte pline de miez, nealterate, neîngunoioșate de străinisme, înseamnă a găsi modul suprem de a rezona cu esențele spirituale ale neamului tău, deoarece, precum spunea Constantin Noica, unele performanțe ale culturii se obțin parcă pe ne-știute și că limba română, printre alte câteva, este prin ea însăși o performanță culturală.

Iar dacă e să ne referim la colegii noștri, la scriitorii români din stânga Prutului, ar fi de spus că anume ei, în bună parte, combat întru sfărâmarea labirinticei arhitecturi vulgar-conștiințe cu care au compartimentat mințile basarabenilor ideologia imperialistă ruso-sovietică, istoriile ticluite pidosnic, falsele crestomații și manuale școlare și post-școlare. E drept că încearcă a se revanșa și unii dintre acei care, vânduți străinilor agresivi, în anii comunismului au tot dat maculatură de circumstanță festivist-mincinoasă sau încrâncenat-ideologică antinațională, însă, sunt sigur, este de nestăvilit procesul de sincronizare a noastră într-un orizont istoric, estetic și cultural comun. Nu poate fi stins visul basarabenilor spre orizonturi extra-autohtone, adică spre orizonturi general-românești, însuflețitoare de speranțe.

– Câțiva autori de la Chișinău, considerați vârfuri acolo, veniți la București, fac unele spectacole curioase, ca să nu zic altfel. S-au înfrățit cu național-comuniștii, cu fripturiștii, cu demagogii. De ce crezi că au asemenea opțiuni?

– Dragă Marius Tupan, crezi că face să insistăm și noi pe o temă pe care s-a discutat până la ametele antiliterare? Ai vrea să fim noi acei care dau un îmbold de relansare a unei polemici confuze? În chestiunea de care te interesezi, eu cred că doar pare a se vedea totul pe dinafară, însă situația nu e, totuși, atât de limpede pe cât dă impresia. Când apreciem comportamentul sau opțiunile celor pe care îi ai tu în vedere, este necesar să punem surdina corespunzătoare, pentru a anihila stridențele, abaterile de la adevărul verificabil. În primul rând, la Chișinău colegii noștri au făcut și lucruri importante pentru renașterea conștiinței naționale a basarabeanului. Sunt sigur că și astăzi ei pledează pentru reunirea românească. Însă înfrățirea lor, cum zici, cu exponenții spectrului sumbru al politicianismului post-comunist nu le-o pot explica eu, nefiindu-le hagiograf, ci aștept propriile lor confesiuni sau, barem, așa putea doar să le readresez întrebarea ta. Aș îndrăzni numai să invoc aproape clișeistica idee că totalitarismul comunist a dislocat, a dezaxat natura umană, iar scriitorul este și el om, a suferit și el opresiunea ce l-a forțat să se abată (depinde în ce măsură) de la verticalitatea unui caracter incoruptibil. Cel puțin, din câte știu eu, pe timpul comuniștilor, colegii pe care îi vizează întrebarea ta nu erau înfrății cu cei de la putere. Astăzi, însă, în vremuri tulburi, uneori prea lăsăm paharul dezacordurilor să dea pe dinafară. (Paharul ar fi o ustensilă familiară românului, nu?). În zilele noastre post-nu-știu-ce-iste vexațiunile ce duc la decepții în de starea și stresarea cotidiană a multor oameni, în special a celor preocupați de sforăriile politice, mai bine zis – aceste vexațiuni vin din partea lor, a politicianilor.

Eu, însă, m-aș opri mai pe îndelete la o altă latură a comportamentului unor colegi „înfrății”, nu exclusiv a celor veniți la București, colegi care, la Chișinău, prin excesele orgoliului lor manifest, aproape că declarau cu obrăznicie că lor le aparține locul dirijoral în literatura prutonisteană și nu numai. Iar confrății care încercau să le obiecteze câte ceva în această problemă spinoasă le erau un fel de saci de box suspendați de grinda istoriei literare, saci printre care se plimbau ei, mahării, mai repezind câte un

e lumii, ca o disperare a frumuseților

pumn (publicistic) ba în unul, ba în altul, într-un fel de antrenament al cinismului infatuat. Iar unul, care nu e nici la București, nici la Chișinău, ci în altă urbe importantă, într-un ajun de Crăciun stil vechi, se autodeclara la televiziune demn de întâiul portret în patristica seminției corciturilor cosmopolitismului ex-sovietic. Firește, protagoniștilor de atare speță le-ar place falsa etimologie conform căreia se consideră că, în latină, substantivul *persona* ar fi derivat din verbul *personare* care înseamnă a răsună.

Respectând cuvenita precauție, ar trebui să ne oprim aici cu presupunerile, pentru a nu greși cumva, însă nu înainte de a aminti că, declarându-se *spiritus rector* al literaturii din stânga Prutului, ei țineau cu tot dinadinsul la niște reguli draconice ale tradiționalismului pseudo-literar, pe care le promovau și le mai promovează cu o inflexibilitate care nu poate cantona creația poetică decât într-un conservatorism steril. Acei care au definit, un timp, autoritatea în mediul literar basarabean mai să le refuze altora dreptul de a avea un anumit mod de a concepe și de a reflecta literatura. (Eu i-am numit: agenți de circulație în literatură). Însă ne-am apărât și noi cum ne-am priceput... Cam astea ar fi de spus, plus constatarea că ar fi necreștinește dacă nu am privi într-o lumină îngăduitoare pe cel care, uneori, ne-a cășunat necazuri.

- Ca și la București, la Chișinău politica a ademenit mulți scriitori. S-au înrolat cei mai buni sau moda asta nu a ales? Tu de ce nu ești acolo, în Sfatul Țării?

- Pentru început, ar fi de constatat că în Republica Moldova îndeletnicirile politice sunt de o puerilitate istovitoare. De unde să avem noi politicieni, diplomați, dacă în întreaga jumătate de secol sovietic politica internă și externă, internațională și fals-internațională, se făcea doar de oamenii Moscovei? Pomenindu-ne suverani, ar destărați, în continuare separați de mediul nostru firesc, cel românesc, am constatat că „avem nevoie“ de Talleyrand-zi și Churchill-i autohtoni. Dar de unde să-i iei? Și „s-au luat“ ce s-a găsit, drept (strâmb) consecință ajungându-se la politicianismul buf al veleitarilor „cunoscători-în-toate“. Prin poziția lor patriotică, prin inteligența și cultura lor, scriitorii care s-au încadrat în activitățile civice păreau cel mai bine pregătiți și mai bine intenționați în elucidarea problemelor stringente ce bântuiau (și bântuie) nemilos Basarabia. Conștient și dezinteresat, dintr-un imbold sui generis patriotic, unii dintre colegii noștri „au migrat“ în politică provizoriu. Alții au emigrat într-acolo, rămânând, pare-se, în arealul partinico-parlamentar pentru totdeauna. Cu regret, unii dintre ei, din mari idealști, din mari luptători pentru un ideal înalt, peste noapte și peste pragul parlamentului, au devenit mari materialști, amestecându-se de-a valma cu fripturiști, punându-se și ei pe căpătuială. Alții, onești și impuși de vânturi schimbătoare, s-au retras din viața politică. Mai ceilalți, revanșarzi întru rele și antiromânism, au luat loc printre agrarieni, modificând constituția în mod aproape sovietic. Precum vezi, situația e destul de confuză, politica făcându-se – știut lucru – în fluxuri și refluxuri, într-o continuă război a celor aruncați în umbră, care iarăși tind să reapară în lumina istoriei, în general, și a microistoriei basarabene, în particular. De ce mă întrebi de Sfatul Țării, când știi prea bine că la

Chișinău perorează un parlament-anti-Sfatul Țării? Vreo 70-80 de deputați sunt, vorba unui antic, neam de oameni croit spre nenorocirea publică. Aștia, care vorbesc în stil agresiv-proclamatoriu, au în rândurile lor destui inși cu conștiința corcită, amalgamată de străinism și ipocrizie, desfigurată de pervertism și orgoliu. Prin viclenie și demagogie, paralizate de o calicie a limbajului, ei deplasează centrul de atenție al mulțimilor electorale care, pe moment, au cam uitat proverbul cu vrabia visătoare. Iar alții poate că, în fond, de bună credință, însă slabi de înger, se lasă antrenați în gudureală, lașitate, în consecință ajungând la o rușinoasă lingușire și lingere (de mâini, vreau să precizez). În dependență de dispoziția pe care o ai, această ne-poziție a ultimilor poate să te amuze, dar să și te întristeze prin gogomănia ei, sper – provizorie.

Mă întrebi de ce nu sunt și eu acolo? Nu este obligatoriu să fiu și eu. Dar presupun că unii dintre-ai mei vor fi, precum a fost deputat în Sfatul Țării, la 1918, consăteanul meu din Negureni Județului Orhei, Teodosie Bujeniță, agricultor-industriaș, decorat cu medaliile „Regele Ferdinand I“, meritul cultural pentru construcții școlare și „Serviciu credincios“. În ceea ce mă privește, în această problemă dihotomică scriitorul și politica, prefer să rămân învățăcelul ascultător de Mircea Eliade de care încă acum șase decenii regreta că atât de multă energie creatoare este jertfită aproape pe nimic politicii. Ilustrul nostru înaintaș pleda pentru ocrotirea și susținerea intelectualilor, pentru ca ei să rămână în albia firească menirii lor – în albia culturii, deoarece, sublinia Eliade, „Destinele României – cât de paradoxal ar părea aceasta – nu se decid numai la Londra, Roma sau Paris, ci și în mansarda pictorului, a matematicianului, a gânditorului și a scriitorului român“. Să dea Domnul să ajungă respectiva idee și la înțelegerea deformată a politicienilor care, naivii de ei, fiecare în parte se crede un sadea omphalos, ca să folosesc o noțiune adecvată călătoriei noastre, dragă Marius Tupan, la Delfi, oraș considerat în antichitate centrul lumii și unde, în muzeu, am văzut aievea acel omphalos, zis biricul pământului. Iar când am întrebat ceea ce am întrebat noi despre politică și politicieni, ții tu minte ce ne-a răspuns celebrul Oracol al lui Apollon din Delfi – cam ceea ce i-a spus și lui Socrate: Cunoaște-te pe tine însuși. (Spre deosebire de unii parlamentari chișinăueni, oracolul antic vorbea (și) românește).

- Nu cred că duceți lipsă de disensiuni. Puterea actuală și-a cumpărat oportunității, în schimb, uniuniști rămân încă în opoziție. Bănuiesc că ai simpatie pentru ultimii. Vorbește-mi despre ei.

- Peste viața bietului basarabean iarăși s-au abătut niște trăznete ale destinului său destărat. Intemperii de tot felul nu conținesc să ne bată, ca niște valuri turbulente, în temelia ființei și ființării noastre, precum se exprimase cineva. Spectacolul politic, adeseori clovneresc, al vremurilor și locurilor prutonistrene, mai mult întristează, decât amuză sufletele, căci de înseninarea lor, deocamdată, nu poate fi vorba. Protagonisti lipitani ai culiselor politice merită prețul sau disprețul ce li se cuvine pentru defularea ambițiilor lor constrângătoare, agresiv-totalitariste. Fosta clădire a c.c.-ului este și cea a creierului politic flasc de astăzi, rămân-

nând, deci, locul de vulgarizare a limbajului și a ideilor, care idei, pervertite, sunt ale unui optimism de comandă care, ca și pe timpul comuniștilor-comuniști, echivalează cu sfârșitul și cacealmăua neobrăzate. Însă sper să nu se ajungă la o totală amortire a spiritelor lucide, cultivate, asupra cărora astăzi se abat cărdășiile negre, orbite de ignoranță.

Cu părere de rău, nici în rândurile opoziției ceva nu e chiar în buna ordine firească a lucrurilor. Și e cazul să ne dumirăm ce anume nu e și de ce nu e. Unii dintre foștii adepți ai unionismului s-au cam vândut, ca și cu alte ocazii, câștigătorilor (provizorii). Ei și alții de felul lor s-au dedat la intrigi infame și colomnii pornite din invidie prostească și sterilitate politică (în opoziție). Aștia se bocesc de osânda destinului, de ghinion personal, de parcă ar fi vinovați toți ceilalți, numai ei – îngeri și eroi prutonistreni ar fi. Chiar dacă nu se dă totul pe față, între anumite grupări opoziționiste, unioniste domină o animozitate sub aparențe amiabile. De, căci români suntem și pretutindeni... Și nu e a mirării, deoarece între politicieni nimeni nu iubește pe nimeni. Și totuși, și totuși, în Basarabia există mulți români care țin cu sfințenie la ceea ce este important și însuflețit de speranțe pentru cauza noastră comună.

- Ai ajuns atât de departe, încât să te simți un om liber deși termenii sunt încă prea confuzi? E scriitorul de dincolo de Prut o ființă care-și poate permite să sfideze presiunile de tot felul? Cum?

- Stimate coleg Marius Tupan, știi și tu prea bine că intuiția și imaginația (și inspirația, de ce nu?) se manifestă nu doar ca o libertate, ci, uneori, ca o supralibertate. În privința intuiției și a imaginației, chiar celui mai umil ins nici o putere nu-i poate fi restrictivă, constrângătoare. Și, dat fiind că m-am luat la ispită încă de acolo, de pe tărâmurile de legendă ale ruinelor Anticele Elade, intuiția mă dă spre niște confesiuni parabolice. Rău-nerău, cu destinul pe care-l are, unui scriitor îi este necesară aspra mâncărime de limbă, irezistibilă ispită de libertate a cuvântului despre care se poate vorbi clar, răspicat, fără a tresări suspicios cu: Pușchea pe limbă-ți! Poate că astăzi, unul ca mine este liber ca vulturul cerului care are multe drepturi, inclusiv dreptul de a se arunca în spumele mării, drept de care nu prea are chef să se folosească, precum nici peștele nu se folosește de absurda libertate de a ieși benevol pe uscat. Altfel și oarecum mai nepoetic zis, depinde de cum știm să înțotăm în fluviul posibilităților existențiale, în acest fluviu ce întrunește posibilitățile întregii societăți în care trăim. Sau poate ale lumii în care, muncind, perseverând, ne fructificăm și noi cota de șansă într-un fapt. Evident, trebuie să ținem cont și de pândă neșansei, pe când voința cascade gura, ca peștele ajuns pe uscat și amenințat de asfixiere.

Firește, acolo, la Chișinău, la câte un filtru de cafea, filtrăm și noi cu prietenii veninurile existenței de scriitori mereu constrânși de ceva și, în primul rând și cel mai rău, constrânși de puterea ce a pus în aplicare cenzura economică, iar pe alocuri, în mass media, și pe cea ideologică, însă, gândindu-mă înnegurat la pachidermii care își cer dreptul de stăpânire asupra artei și artistului, în aceste timpuri, când

simona-nicoleta lazăr

■ Marele premiu la Festivalul național de creație literară „Zaharia Stancu“, Salcia, 1994

* * *

Prea tainic m-a încarcerat
Cuvântul în Sine.

Aliate cu Morse,
întâmplări de fiecare zi
îmi trimit lungi mesaje
de încurajare.
În cubul etanș
cu pereți de silabe
trupul meu se tot subțiază,
să facă loc lumii
de sunete...

* * *

Cetatea cu ochi pofticioși
pândește
uli rotitori
(pe rotisor închipuindu-i!).

Îngheboșați
în adăpostul scund
îngerii așteaptă
sfârșitul alarmei...

* * *

Stihuri încăruntesc
vârful peniței
și falia noastră de timp
se gârbovește
a întrebare...

Singur poetul ne cutreieră,
travestit în înger cu

aripi învinse-n duel
de briciul cuvintelor.

* * *

Tona asta de litere
basculată la poarta nopții!

Îngerul meu apucat
de patimi vulgare
și întrebările puse la uscat...

Scâncind,
obloanele toamnei
boicotează poezii...

* * *

Alungat dincolo de porțile
Orașului,
poemul meu despre
un înger blond și cuviincios
(cum numai îngerii știu a fi)
s-a îndrăgostit de țiganca
cu nouă fuste clădite
peste șoldul amețit de legănări
tuciurii.

Ce pacoste și dragostele
astea! gândise,
pe când flăcările îi carbonizau
fiecare silabă.

* * *

Împerecheată cu gândul unui vecin,
pana mea a prins rod
ce-a crescut...

A crescut.

Azi, umblând
în vârful picioarelor,
toți ai casei
așteptăm să aducă pe lume
o întrebare.

* * *

Lume răsturnată
spre lunecoasele cuvinte...

Cruci răstignite pe
umbre
și prin buricul tăcerii
ne-tăcerea, axis mundi, trecând.

Mătasea timpului
în pumnul unei clipe
adunată...

* * *

Pripășit în anotimpul bătrânicos,
un fulger globular
își caligrafiază mirările...

Străzi desperecheate,
amintiri flendurite,
mâini nesigur interpretând
la clavicembal un motet.

Lângă umbra de bronz, un vers
linge ploaie dintr-o altă
existență...

lucian-doru voiculescu

■ Premiul revistei Luceafărul la Festivalul național de creație literară „Zaharia Stancu“, Salcia 1994

Lei contrari

Ispite mari, ispite mici,
strâmb amintind cameleonul,
schimbă culorile pe zvonul
cum c-ar fi nuntă la pitici

Rulete mici, rulete mari
se ceartă spân care din ele
să-mi scadă zarurile grele
până la șubredul impar

Paiate mari, paiate mici,
încearcă să-mi preia destinul,
introvertindu-mă în spinul
divorțului dintre pitici

Și toate cele – mici și mari –
m-adună lacrimă nătângă
prelinsă către partea stângă
sub fardul zeilor contrari

Dialectică

Ce contează Mirele-Cuvânt
în conflictul dintre generații,
când pe piept miresele de rând
poartă strâmb poeme-decorații?

Scriu la vremea ciutelor sașii,
cercetând nocturn diagonale
în speranța corbilor de zi
pe cadavrul creștelor banale

Corbii corbi, erorile erori –
ce mă fac eu, însă, cu pirajii
condamnați să-mi lege de picior
naufragiul dintre generații?...

Procesul întâmplării

Întâmplător procesul era Rima –
desprinși din palma unui laur șters
jurații mă priveau cumva invers,
reconfundându-mi lacrima cu crima

Întâmplător am respirat pătrimii
câtorva ani cu anotimpuri egali –
chiar prea egali să poată fi legali,
inegalabili judecând mulțimii

Întâmplător mulțimea asta simplă
și-atât de grea sub adâncimea ei
m-a răsculat în propriul meu condei,
furându-mi cald piezișul de pe tâmplă

Și iată-ntreb: am fost eu însumi saltul
acestor lumi de inimi către pur
ori – peste voia curții fără juri –
întâmplător procesul era altul?...

Probă de interpretare

Căci mii de muzici militare
mă proclamau Aiatolah,
sfidând sentimentalul crah

tiv cu patrii migratoare

Și sute laice derive
aplaudau un vers sortit
să-mi schimbe monograma-schit
pe-un pumn de inimi colective

Așa ajuns-am iar mulatru
– în ciuda câtorva ereți –
eu, cel mai alb dintre poeți
și cel mai negru om de teatru

Zar alb

Domnule Mag, baghetele-s prea scurte
să-mi poată scoate cercul dintre funii –
mai lasă-mă o clipă cu nebunii
mei dinți adânc copilăreți în turte

Domnule Cerb, de-mi cauți între coarne
suratele cu ramuri fără nume
le vei afla tămăduind anume
ghiocuri frânte sub atâta carne

Domnule Zar, mascat în cifra șase,
ruleta ți-a schimbat prea multe unghiuri
să te mai pot juca între dreptunghiuri
de scenă cu mătăsurile roase

Domnule Crâng cu azimă la brăie
ia-mă întreg din hramurile pietrei
și dă-mă țintă graiurilor vetrei,
de mine numai albul să rămâie!

Poezia mântuitoare

de AL. CISTELECAN

Azi deputat, Ioan Victor Pica e unul dintre cei ce au luat la rând temnițele, lagărele de muncă și domiciliile forțate ale regimului comunist. Era abia elev de liceu când, în 1950, a fost arestat ca membru al rezistenței făgărășene. Iar de eliberat, a fost eliberat doar odată cu ultimele loturi de deținuți politici, în 1964, trăind apoi într-o continuă supraveghere și primind din când în când câte o vizită cu sau fără mandat de percheziție. Descinderile aveau ca temă principală manuscrisele fostului deținut, ascunse însă în pungii de nylon și îngropate prin grădină. Aceste manuscrise negăsite încep să iasă acum la iveală, Ioan Victor Pica fiind autorul unei trilogii memorialistice intitulată chiar **Trilogia morții și a învierii**, din care primul volum – **Libertatea are chipul lui Dumnezeu** – a apărut în 1993 la editura „Arhipelag” din Târgu-Mureș. Volumul în care Ioan Victor Pica rememorează evenimentele care au precedat arestarea sa, refăcând o parte din tabloul rezistenței anticomuniste din Munții Făgăraș, cu legendarele figuri ale lui Ioan Gavrilă, Ioan Mogoș etc., cu toții „vinovați” de un idealism ireductibil și de un patriotism a cărui fervență era ireconciliabilă cu procesul agresiv de comunizare a României. În curs de apariție, următorul volum – **Vegheam la Styx** – reface drumul prin infernul închisorilor comuniste, pentru ca ultimul – **Călăuza pustiurilor** – să fie un „jurnal al libertății captive” de după ieșirea din închisoare.

Pungile lui Ioan Victor Pica nu conțineau, însă, doar acest memorial. Ele adăposteau și un jurnal interior decantat sub forma versului, din care o selecție „tematică” e constituită de recente **Poeme de celulă** (Ed. „Arhipelag”, Târgu-Mureș, 1994). Sunt poeme compuse, majoritatea, chiar în celulă și „scrise” în memorie, sau pe agonice paturi de spital, tratate toate pe o suferință în aceeași măsură secretă și iluminată. Ca toată poezia de înșoare, fie ea mai celebră ori mai discretă în notorietate, și poezia lui Ioan Victor Pica e o formă de speranță și are feroarea unui registru mântuitor. Ea nu e o soluție estetică, ci chiar o soluție existențială. Poemul stă aici alături de rugăciune și de spovedanie, nefiind un limbaj decăzut, ci unul alternativ sau complementar. Încărcătura sa ontologică e maximă, nu doar pentru că preia o suferință concretă și imediată, dar și pentru că el este un dialog cu transcendentul, o scară a lui Iacob înălțată pe locul în care disperarea nu mai are decât varianta speranței. Poezia lui Ioan Victor Pica mărturisește, cu o patetică febrilitate a durerii și a iluminării, că acolo unde e suferință acolo e Dumnezeu. Ea nu e un simplu registru de evaziune din real, ci o cale cristică a salvării, un refugiu mântuitor, într-un cuvânt, cristoformă, o poezie a pătimirii iluminate, nutrită nu de un sentiment fictiv al crucificării sau de o pură iradianță simbolică, ci de un calvar ce-și presimte sensul în supliciu arhetipal, cristic. Cornel Moraru, care prefațează volumul, e și el impresionat, în primul rând, de „valoarea existențială de excepție” a poemelor și de „experiența vie a sacralului” transcrisă de ele, subliniind cu dreptate că „rareori poezia și credința se întâlnesc în chip atât de organic ca în textele din volum”. Sentimentul unei experiențe personale, al unei întâlniri cu Iisus în propria

biografie, pe de o parte, și atrocitatea suferinței, pe de altă parte, împing poemele lui Pica într-un regim psaltic în care angoasa și disperarea sunt vecine cu feroarea și extazul. Nuanțele intermediare, modulațiile și arpeggiile de pasaj lipsesc din registrul poetului, contras pe stările fundamentale, brutal patetice. Scriitura calmă, cerebrală, ascunde întotdeauna un cutremur al ființei și exercițiile în suavitate nu sunt decât pregătirea unei emergențe tragice. „Duminicile pline de vrăbii/ Vin la ferestrele noastre./ Însingurate ca niște corăbii./ Ochii morților se uită la lume și tac./ Dintr-o liniște mare/ Păpădiile se desfac./ Dumnezeu s-a făcut mic/ Și a intrat pe fereastră tot câte un pic./ L-am văzut foarte de aproape/ Și l-am pipăit cum pipăi un stei, sau un funigel./ Ce tare doare orice atingere de El!/ În începutul oricărei căderi/ Începutul fiecărei plecări/ Se află o duminică, se află o primăvară/ În care chipul lui Dumnezeu/ Iese prin ramuri afară./ Atunci poți să-ți alegi o moarte, oricât de mare./ Dar cu cât ești mai treaz/ Viața te doare mai tare./ Cel care vine cu sulita ascunsă după lumină/ Nu te va ucide decât dacă n-ai nici o vină./ «Ce-i adevărul?», îți zic./ Și tu vei răspunde./ «Eu sunt adevărul sau nimic»./ Sau vei întinde brațele, ca o cruce întoarsă/ Spre vânt/ Și nu vei răspunde nici-un cuvânt” (**Duminicile**). Inevitabil, suferința ia, în poezia lui Ioan Victor Pica, o cale cristică și ea e locul prin excelență al întâlnirii cu Dumnezeu. În infernul torționar, acesta e evenimentul cel mai semnificativ: „Câteodată Dumnezeu se coboară/ Cu pasul său înalt în țărână./ Nu i-se văd urmele, nu i se vede umbletul./ Doar pașii noștri, când le ating./ Simțim cum se încarcă de lumină” (**Câteodată cerul**). Scrise în celulă, poemele lui Pica vor acorda un mult mai mare spațiu speranței și iluminării, decât suferinței. Concomitența durerii și a scrierii face ca prima să apară doar ca o forță de subtext, în vreme ce cealaltă se manifestă ca o perspectivă mântuitoare. Poetul n-are nevoie să re-creeze suferința printr-un imaginar care să stărnească memoria: tot ce vrea e să prindă raza de lumină care răzbate tremurător în bolgie. De aceea **Poemele de celulă** sunt mai degrabă poeme ale iluminării decât ale sfâșierii, dar tocmai această structură relevă și mai pregnant acuitatea lor existențială.

Nu lipsesc din volum, firește, nici poemele disperării negre, poemele în care intensitatea suferinței și atrocitatea ei ating ultima fibră a ființei, amenințând însuși dialogul ei secret cu Crist. Dar și în textura densă, compactă a angoasei, poetul regăsește puterea invocației: „Cocorii răstignesc zările pe cruci mari./ Târâsc într-o parte și alta anotimpurile fără noimă./ Aici n-au rămas decât câteva stele mâncate de carii./ Aruncate din cer, peste craniile/ Tari ca pietrele, de mâna satanilor./ Aici moartea e atât de vie./ Cea mai mare și cea din urmă bucurie!.../ Unde ești Doamne?/ Mai poți fi undeva Doamne?/ Fratele meu./ Călăul meu./ Dacă mă mai iubești./ Dacă mă mai urăști./ Dacă ai înțeles ce însemnează Pitești./ Fură, te rog, pentru mine crucea/ Pe care a murit Dumnezeu!” (**Pitești**). Punându-și abia în subsidiar exigențe estetice și copleșindu-le cu cele mult mai imperative ale salvării, poezia lui Ioan Victor Pica se impune în primul rând printr-o autenticitate tragică imediată. Dacă nu e cel ce brevetează topos-ul carceral, Ioan Victor Pica îi dă, în orice caz, o dimensiune personală.

Gândind la Eminescu

de RADU CANGE

Dacă Eminescu ar fi trăit, s-ar fi bucurat nespuse de această puritate a zăpezii, chiar dacă viața îl va fi găsit în vreo cămăruță neîncălzită, cu degetele înghețate pe condei. Probabil și-ar fi preparat o cafea pe spirtieră și ar fi răsucit o țigară sau mai multe, încercând să elucideze destinele lumii prin vers.

Și-ar fi reamintit, într-un târziu, de motanul pe care nu a apucat să-l facă vornic...

Va fi suferit din cauza despărțirii de Veronica și de purtarea lui Caragiale. Pe Macedonski îl va fi uitat, în memorie fiindu-i încă treaz gestul făcut de tatăl lui Ionel Teodoreanu la Carul cu bere, când acesta a adus o sticlă de Lacrima Christi pentru dânsul, spunând: „Acest vin merită să-l bea numai Ștefan cel Mare și Eminescu”. Mai mult ca sigur că întâmplarea i-a umplut inima de căldură.

Știm că Eminescu a fost de o modestie rară și că această trăsătură de caracter se împăca bine cu geniul lui.

Că va fi avut discuții aprinse cu diferiți diletanți întru poezie și filosofie e de la sine înțeles. Poate, mai degrabă, îi va fi ignorat. Credem că-și apăra cu demnitate cunoștințele extraliterare în nu puține domenii.

După câte știm, nu l-a bântuit nici un orgoliu în a-și tipări poeziile într-un volum, deși ar fi putut să încerce acest lucru cel puțin cu poemele publicate, fapt pentru care găsisse și un titlu: **Lumină de lună**.

Că era o personalitate deloc de neglijat, se dovedește prin interesul poliției Imperiului austro-ungar încă din perioada directoratului său la ziarul **Timpu**.

Invidii va fi stârnit Eminescu – și nu puține. Dumnezeu l-a dăruit, și nici nu se putea altfel, cu multe, multe calități.

Mai mult ca sigur că respecta prietenia la fel cum respecta poezia pe care o scria și, mai mult, credem că din evlavie pentru limba română care îl născuse poet.

Pătimaș întru cunoaștere și singur, i se părea că ajunsese o vârstă înaintată, dar fără noroc și fără dragoste, după cum reiese din catrenul: „Departate sunt de tine și singur lângă foc./ Petrec în minte viața-mi lipsită de noroc./ Optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit./ Că sunt bătrân ca iarna, că tu vei fi murit.”

Se va fi gândit Eminescu la mare în timpul iernii? Se pare că și-a petrecut câteva zile pe malurile Mării Negre, într-o vară, și va fi cugetat că, în zbuciumul lui, seamănă puțin cu frământarea valurilor neostenite.

S-ar putea ca nu puține clipe să fi dăruit Eminescu prietenului drag sufletului său, pe nume Shakespeare.

În ultima perioadă a vieții, când susținea că știe 64 de limbi și se credea intrat în starea unor personalități ale lumii, bănuim că puritatea zăpezii nu va fi murit pentru El.

În căutarea poeziei (V)

Fantoma sanatoriului

de DAN-SILVIU BOERESCU

I Vasile Baghiu – GUSTUL ÎNSTRĂINĂRII (Ed. Timpul, Iași, 1994). În dedicația (polemică și incitantă) pe care mi-a dat-o, autorul se consideră un „nouăzecist (fără ghilimele) care nu aderă la spiritul «nouăzeciștilor»” (chiar dacă nu i-o fi cerând nimeni aceasta), reproșându-le acestora, în principal, atitudinea (etică) frivolă, inadecvată vremurilor. Acuză referitoare la frivolitatea unora din colegii săi de generație (biologică?) îmi amintește și de reproșul adus de curând de Alex. Ștefănescu lui Cătălin Țirlea, criticul de la „România literară” acuzând și el inadecvarea stilului post-caragialean al pamfletelor cinice „șrliste” la situația concretă a societății noastre civile. Privind din exterior, acest tip de acuză ar putea avea suport în dezinvoltura dezarmantă a nouăzeciștilor emanați de „Universitas”, numai dacă s-ar pune semnul de egalitate între ușurința scrisului și a schimbării registrelor (tematice, dar și umorale) și ușurătatea (sau superficialitatea) atitudinii „etice” a respectivilor scriitori. Lipsa de complexe nu înseamnă neapărat ocultarea tragicului, tot așa cum nearborarea patetismului în semn de doliu la rever nu echivalează obligatoriu cu nesimțirea. Fluența și coerența ludică a unor autori precum Horia Gârbea, Cristian Popescu sau Daniel Bănuțescu nu reprezintă abandonarea problemelor „grave” ale contemporaneității, ci un alt mod de abordare a lor. Și, poate, aici stă tocmai specificitatea nouăzeciștilor, ceea ce-i transformă într-o generație autentică a literaturii contemporane...

Dincolo de această introducere lămuritoare (și, cred, excesivă), nu pot să-mi ascund simpatia pentru confratele nostru din Piatra Neamț, poet singular prin obstinația sa și, în ciuda văditei inaderențe la „frivolitatea” noastră aflat în imediata vecinătate. Câștigător al primei ediții a Concursului național de poezie „Aurel Dumitrescu” (volumul de față fiind și concretizarea acestui premiu), Vasile Baghiu este un poet căruia îi priște exprimarea discursivă, decupând din fluxul memoriei ample secvențe, cu ajutorul cărora ar dori să înfrunte „viitorul,/ adică prezentul acesta,/ cu violență”. Obsesia sa, justificată profesional (autorul lucrează într-un preventoriu TBC), este cea a maladivului, lumea întreagă fiind alcătuită din niște bolnavi aproape irecuperabili. De aceea, din scenariul „monstruos” al discursului său nu vor lipsi elementele indispensabile ale recuzitei sanatoriale: „muribunzii abandonati unor perfuzii”, „bolile care conferă vieții o plenitudine voluptoasă, o plăcere așa/ de a lenevi prin paturile spitalelor”, moartea care trece „pe sub arcade și portaluri, sub chipul conștiințioșilor brancardieri”. Inventarul suferințelor umane este din cale-afară de expresiv: „cotropitoare boli, eczeme, pecingini,/ pustule care plesnesc și revarsă un lichid fetid,/ bube, ciuperci albe, în gât și pe limbă, escoriații” (ș.a.m.d.). Subiecții acestui mod traumatizant de existență nu-și refuză, aidoma personajelor lui Blecher sau Thomas Mann, efuziuni lirice. „Tuberculoșii cu ochelari” au un „farmec special”, sunt „sensibili și poeți așa nu știu cum,/ visători,/ tușind discret în batiste și suferind”, deși adesea sfârșesc „cașectici și ai nimănu sub cearcafurile murdare”. Acuzând presiunea

sufocantă a „temutelor accese de tuse”, ei „ocrotesc în inimă așteptarea primăverii timide”, în fond speranța de a evada din imperiul bolii. Acestei speranțe îi corespunde și tentația evazionistă (în timp și în spațiu) a poetului însuși, care se visează când în cortegiul conchistadorilor spanioli, strigând bucuros împreună cu Juan Rodriguez „Lumbre! Tierra!”, când pe „întinsele plaje de la Miami”, când – mai aproape de realitățile noastre balcanice – „la Veliko Tîrnovo,/ coborând pe lângă brutării din care, până-n trotuar, ieșea căldură”. El tânjește spre ceva nenumit, în așteptarea căruia își târăște existența „bolnav și trezit mereu de-un suspin”. În fond, sub apăsarea terifiantă a fiziologicului (și a conversiunilor sale inevitabile în sociologic), el nu face decât să con-semneze „însemnările pe spațiul alb din marginea paginii/ de unde și acum tu nu mai crezi că începe moartea”.

2. (Ioan Vintilă) Fintiş – OBIECTE DUPĂ FRIG (Ed. Porto-Franco, Galați, 1993); **AMINTIRI DE PE MALUL CELALALT** (Ed. Calende, Pitești, 1994). De pe coperta IV a ambelor volume (cel de-al doilea semnat numai cu numele de familie, semn că „FINTIȘ” a devenit ceva asemănător unei instituții) ne privește meditativ un bărbat cu barbă ponderată și ochi blânzi, pierdut în marea de motive geometrice ale aceluiași pulover, peste gulerul căruia se răsfrânge gulerul unei cămăși demodate, întreaga imagine fiind proiectată pe fundalul unei încălceli de crengi fără frunze, sugerând o tristețe hibernală. Poate că variațiunile seriale ale acestui tip de copertă spun mai mult decât ar vrea despre personalitatea (poetică a) autorului. Nu mă voi hazarda spre o concluzie, să-i zic, fiziognomică, deși tentația e mare. Însuși poetul mă avertizează, însă, pe pagina de gardă (sub

semnătura olografă), că „aceste amintiri sunt menite să sporească taina”. Mă înscriu, deci, pe această linie și purced la inițierea nesistematică în „sărbătorile de frig” al căror ritual se desfășoară pe un „coridor de cuvinte”, în „aerul gotic al ninsorii”. Chiar și în „țara frigului”, tinde să facă legea metafora oximoronică: „un țarm de lacrimi dezvăluie/ portocali de cenușă”; „aerul te inundă cu mierle/ și devii atât de ușoară,/ încât pari o mătăasă/ împletită din sânge/ de zeu” (et caetera). Sinesteziei i se adaugă și inserțiile metatextuale: „îngerul vâslind prin substantive”, „verbele mi-au inundat gura”, „cuvintele mișcă tăcerea din iriși”. Totul conduce la conturarea cu „cerneală de ger” a unui tablou suprarealist, în care dominante rămân „lacrima înghețată” și „flautele de viscol”. În aceste condiții, observația lui Nicolae Oprea din prefața la Amintiri... este bine justificată: „Fintiş se înscrie pe orbita poezilor de tip orfic, fascinați de realitatea primordiale, de temeuriile originare”. Textele din acest volum sunt, în fapt, poeme în proză structurate după modelul (refăcut iconoclast, pe alocuri) al parabolii biblice, Eclesiastul fiind invocat încă din motto. Abia acum încep să deslușesc în imaginea de pe copertă conturul în filigran al unui înger nemulțumit, nu și răzvrătit însă. Acesta este, cred, pragul la care a ajuns Fintiş, anticipând posibila resurecție, ieșirea din letargie fiind precedată de o anamneză: „Totul este o clipă repovestind despre mine, o rugă trupului către sângele său care se varsă pe o oglindă, care înflorește totdeauna în somn”.

3. Niculina Oprea – ÎN APELE AKHERONULUI (Ed. Vlad & Vlad, Craiova, 1994). Genul de întrebări retorice pe care și le pune autoarea: „Cine ar putea crede că mă doare/ căderea pescărușilor/ din vis, cine?”, însoțite de corolarul lor apodictic („de la fascinație la disperare/ nu este decât un pas”), schițează dintru bun început portretul poeziei văzută ca o întreprindere de aburi diafani, pigmentată cu gnomi („fluturi de iarnă/ călări pe idei blânde”), dar din care, din păcate, nu lipsesc truisme („dorul de casă mă urmărește/ ca un blestem”) și nici enunțuri bântuite de un irepresibil patriotism regional („Amaradia răsărându-se/ printre dealuri născătoare de poeți”, „pe albastra câmpie a ochilor voștri/ toată Oltenia joacă hora de mână” ș.a.). Consubstanțialitatea vieții cu poezia este exprimată la fel de naiv: „rămân în umbra trupului meu/ articulat din vise/ care n-ai iubitoare cuvinte”. În fine, metafora singurătății compoatează expresiv orizontul de așteptare („rămânem aceleași bilete de tren/ ștampilate de așteptările mute/ din alte două gări”), completând, în registrul suav, mediocritatea melancoliei cu „câte o lacrimă/ la ușa curcubeului”.

4. Alexandu-Cristian Miloș – FIINȚE DE LUMINĂ (Fundatia Transilvania, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 1994). Subtitulată „Inițieri în Știința Timpului și a Luminii”, cartea de versuri pe care o am în față rimează, la limita hierofaniei, „Albă Cruce” cu „lumina... străluce”, dar și, tautologic, „nesfârșită”, cu „infinată”. Teohar Mihadaș consideră acest tip de demers poetic „o aplecare smerită prometeic asupra rosturilor mari ale lumii”, realizată într-o veritabilă „broderie prozodică”. Conștient (și chiar mai mult decât atât) de misiunea sa, poetul declamă cu patos: „Da, am cerut! Mi s-a încredințat soarta,/ Azi, mâine, văzute cele, cele nevăzute,/ Aripă întinse, ridicate-n cer, focului, vatra,/ Am cunoscut! Phoenix înviind zboruri căzute!/ Cu un surâs el se desparte de ieri, glorificându-și moartea,/ Cuvânt și Faptă, Adâncă Întrebare, în Noapte, în Ceață,/ Cuvinte ce nu s-au mai spus demult din Cartea/ Învierii! Tăria soarelui, aur strălucitor pe față!”. O întoarcere spre vârsta mitică a Poeziei, spre restirea imnică, spre beția de cuvinte izvorând nu totdeauna din amvon...

Isabel și apele diavolului

Mircea Eliade, *Opere*, vol. I (romane), ediție îngrijită și variante de M. Dascal, note și comentarii de M. Dascal și M. Handoca, studiu introductiv de I. Bălu, Ed. Minerva, București, 1994, XLV + 240 p.

de MIRCEA ANGHELESCU

declanșeze, ca o invocare simbolică, mecanismele altei realități. Pompiliu Constantinescu îl consideră, din aceeași perspectivă care hipertrofiază sexualitatea latentă a simbolurilor, un roman nietzschean, romanul unui tip demonic acționând corumpător asupra celor din jur pe care îi inițiază în „păcatul cărnii și în evaziunea din societate”, „un donjuan luciferian, îmbibat de cazuistică, un supraom deformat, redus la intelect și sexualitate”. Pentru Perpessicius, cartea – citită în transparența unor lecturi ca *Un uomo finito* al lui Papini, *Zarathustra* a lui Nietzsche și *Jurnalul unui seducător* al lui Kierkegaard – poate fi înțeleasă ca jurnalul spiritual al unor experiențe netrăite, al unui erou care demonizează și este demonizat într-o viață imaginativă, complexă dar netrăită, deși la fel de ilustrativă ca una care s-ar fi împlântat în real, „o fuziune de contradicții și atitudini paradoxale subordonate unei mari lucidități critice”. Gândiriștii au văzut și ei în carte doar erotism și imoralitate, „o carte scabroasă, de eclipsă morală” pentru Nichifor Crainic, o carte care oferă „spectacole de crize carnale” după recenzentul C. D. Ionescu, unde eroul „răvnește pe rând trupul lui Tom, Lilian, Verna, până când încearcă seducerea Isabellei... descriția unei împreunări safice” etc. Și lista – rezumativă oricum – ar putea continua, producând elementele unui proces al receptivității unei epoci, respectiv al transformărilor de perspectivă care duc la o cu totul altă înțelegere a sensurilor unei cărți relativ transparente după opinia criticii mai noi, modificări de cultură, de experiență artistică și de viață socială la urma urmei, lăsând în urmă toate nimiciurile care atrăgeau atenția bunicii noastre, prizonieri ai unei morale încă victoriene în ambele sensuri: mai rigidă dar și mai ipocrită.

Este însă foarte adevărat că această nouă perspectivă este favorizată nu doar de evoluția criticii, ci și de evoluția literaturii lui Mircea Eliade însuși. Primul critic de după război care are posibilitatea să reia discuția romanului, Iliana Grigorovici (astăzi Iliana Gregori din Berlin), pune în lumină câteva adevăruri elementare: că romanul conține în sine elemente care anunță deja alte creații ale autorului și că, deci, nu poate fi bine înțeleasă decât în perspectiva acestora, și că el, împreună cu celelalte romane, transpune în literatură o viziune „experiențialistă” a vieții și că, deci, micile experiențe erotice mai mult sau mai puțin ortodoxe nu sunt decât componente ale unui lanț, fără semnificații în sine. Semnificativă este încercarea de a extrage substanța romanească nu din experiența respectivă în sine, ci din trăirea ei în plan intelectual (în *Ramuri* din 1967). Ideea este reluată de Mircea Vaida într-un eseu din *Tribuna*, din anul următor, iar peste încă un an, Florin Manolescu va analiza romanele lui Eliade în perspectiva temelor lor fundamentale, care se repetă și se întretaie, ceea ce explică și recurența unor tipuri. Într-adevăr, cum arată această lungă incursiune în istoria receptării romanului (pe care o prilejuește substanțialul capitol de *Note și comentarii* al volumului, peste o sută de pagini îndesate și

pline de informație, inclusiv inedită, datorate editorilor Mihai Dascal și Mircea Handoca) fundamentală pentru romanele lui Mircea Eliade rămâne trimiterea experienței spre un prototip universal, a cărui identificare acționează ca o epifanie, îi dezvăluie sensurile ascunse și-i dă sens. Două pot fi acestea în *Isabel și apele diavolului*, și din acest punct de vedere romanul este inegal construit, și anume plasat între două teme obsesive ale autorului: căutarea de sine, căutarea identității, anunțată încă din primul capitol al romanului („Cine sunt eu?” și apoi în cap. III „Dar eu? Eu unde sunt?” etc.) și problema timpurilor simultane, punctul de plecare al atâtor proze fantastice care nu sunt decât încercări de experimentare a unei intuiții verificate intelectual, prezentă în atâtea și atâtea povestiri orientale, inclusiv în stratul indian al celor **1001 de nopți**; de aceea romanul nu poate fi plasat, cum cred unii recenzenti contemporani apariției sale, în oricare alt loc pe glob, căci realitatea orientală (indiană) care nu apare etnologic în carte este prezentă în schimb în ambianța deschisă unor asemenea experiențe: „rogu-vă, în ce an suntem acum? Sunt bătrân sau tânăr? Și, mă veți ierta... este Isabel soția mea?” etc.

Ediția, începută în același timp timid, cu un singur roman de o sută treizeci de pagini, dar și fără concesiile, adăugând firavului text peste o sută de pagini de note dense și un bogat studiu introductiv al lui Ion Bălu, face cititorului serviciul de a-i oferi grupate mai toate informațiile importante despre autor, perioada când a scris romanul și despre roman în sine. Sigur, sunt unele amănunte – foarte puține și de minimă importanță – care puteau fi adăugate celor existente deja, de pildă trimiterea la scrisorile lui Haig Acterian cărui, sub pseudonimul Mihail, îi este dedicat romanul, unde îl comentează pe scurt și indirect (*Mircea Eliade și corespondenții săi*, apărut anul trecut tot la Minerva), sau note la textul lui Eliade, mai mult curiozități (de pildă că ediția Tusitala a operelor lui Stevenson are treizeci și cinci de volume, nu treizeci, cf. p. 81 Eliade ș.a.m.d.), sau chiar mici corecturi (Baroness Orczy, p. 18 etc.). Important nu este decât faptul că editorul, Mihai Dascal, hotărăște să reproducă drept text de bază al ediției cel din manuscrisul autorului (salvat din fericire în copia xerografiată a editorului, căci originalul din arhiva B.C.U. a ars în împrejurările cunoscute), și nu cel din prima și a doua ediție, întrucât acestea au forme introduse de prietenii care au asigurat corectura în șpalturi; mi se pare principal discutabil acest punct de vedere, căci dacă Eliade ar fi considerat aceste intervenții ca „străine de voința autorului” (p. XLV), nu le-ar fi păstrat neschimbate în ediția a doua, ultima din timpul vieții sale. Repetarea identică a primei ediții sancționează orice intervenție în textul original și ne scutește să argumentăm de ce baza unei ediții de acest fel trebuie să fie forma grafică pe care autorul o aruncă în lume, cu sau fără știința lui exactă de ce se află în lăuntru celor două coperte pe care le semnează.

MIRCEA ELIADE

OPERE

Isabel și apele diavolului, romanul cu care Mircea Eliade a debutat în primăvara anului 1930, nu face parte dintre cărțile sale celebre și nici măcar dintre cele mai bine cunoscute; după o a doua ediție apărută în 1932, a mai fost publicat o dată în 1992 și apoi a patra oară acum, ca primul volum din seria literară a operelor lui Mircea Eliade pe care o lansează editura Minerva, dovedindu-și astfel nebănuite resurse de a depăși dificultățile unei perioade nefavorabile cărții de istorie literară și edițiilor științifice din clasicii români, care alcătuiesc domeniul său.

În 1930, când a apărut, cartea a fost receptată mai degrabă ca o curiozitate, ca o deschidere spre teritorii neinvestigate încă de prozatorul român, cantonat în tradiția vieții gospodărești și a dramelor acesteia. Fie că e vorba de spațiile concrete ale unei Indii mirifice, supunându-se altor geometrii și logici decât cele comune, fie e vorba de spațiile imaginare ale unui suflet, mai de altă dramă decât ale deznădăcinării și conflictului dintre sat și oraș, această evadare într-o lume prea precis circumscrisă și prea linear desemnată este evidentă pentru mai toți comentarii contemporani, indiferent de unghiul din care o examinează. Ionel Jianu, unul dintre cei mai buni prieteni ai autorului și cunosător al romanului încă din faza șpalturilor, la a căror corectură a contribuit, încearcă să lege chiar experiența spirituală a autorului în această misterioasă țară „pe care de doi ani Mircea Eliade o cutreieră în ascunzișurile templelor buddhiste și ale mănăstirilor tibetane”, cu aceea a unui tânăr trăitor al tuturor paroxismelor „coborâte în realitate”, considerând cartea totodată o operă emblematică a generației, „cea dintâi manifestare netăgăduit valoroasă și plină de seriozitate a generației noi”. Alt comentator însă, Lucian Boz, nu găsește în carte urmele experienței indiene nici măcar sub raport turistic sau etnografic, necum spiritual: „Acțiunea se petrece în India dar, dacă ștergi numele de localități, se poate crede desfășurată într-un oraș de pretutindeni... nimic din atmosfera Indiei, nici cea convențională, nici una văzută cu ochi proprii...”

Altă categorie de critici insistă asupra valorii morale a experiențelor pe care eroul le provoacă și le traversează, ba chiar asupra valorii stilistice (în sensul cel mai larg) a înșiruirii lor. Octav Suluțiu consideră că Eliade „nu este romancier, ci este un aventurier al ideii, rătăcit – cum? – și în domeniul cărnii”, punând pe primul plan al judecății sale jocurile erotice care nu fac decât să

Ideea de teatru astăzi

de MARIAN POPESCU

In general, sfârșitul anului calendaristic producea până în 1989, mai puțin în anii de după, acele bilanțuri, evaluări sau rapoarte cu pretenție de sinteză privind ceea ce s-a întâmplat în teatrul românesc până atunci. Mai toți erau conștienți (sau subconștienți) de faptul că se deroga de la criteriul evaluării stagiunii teatrale – care se derulează din septembrie până în iunie – în favoarea criteriului cronologic-administrativ. Ca și în cazurile analizelor retrospective pentru roman sau poezie ori film apăreau de multe ori concluzii cu valoare de generalizare despre evoluția în cele 365 de zile ale artei sau literaturii respective. În privința teatrului, însă, lucrurile, dintr-un anumit punct de vedere, erau ceva mai complicate. Ca și astăzi.

Dincolo de statistici, care prezintă un anumit interes, mai important cred că este să luăm în considerare ideea de teatru așa cum poate fi aceasta observată din câteva puncte de vedere. Unul dintre acestea se referă la configurarea teatrului ca instituție producătoare de spectacol. A devenit evident de mai multă vreme că teatrul ca instituție traversează o perioadă extrem de dificilă: dacă echipele succesive ale ministerului de resort n-au reușit să determine reformele necesare, în schimb, din vara anului trecut, politica guvernamentală în cultură și-a făcut simțită prezența prin decizii și hotărâri care au creat un teren favorabil centralismului, dirijismului și cenzurii.

Ce denotă aceste fapte? În primul rând că

teatrul este, din nou, supus unui tratament **ideologic**. Care este ideologia care prezidează noua politică în cultură și în teatru? Nu este una nouă, care să permită schimbarea mentalității retrograde, ci, lesne de înțeles, e vorba de impunerea unor comandamente ideologice pornite de pe aceeași platformă a naționalismului extremist. Au fost demisi directori de teatru sau presați să abandoneze și aceasta în numele unui bun plac al politicianismului îngust. În locul celor înlăturați n-au apărut competențe egale sau superioare aceloră. De ce a fost dat acest atac concentrat asupra direcțiilor unor teatre din București sau din provincie? Pentru că s-a observat că ideea de teatru își menține încă pregnanța ca fenomen artistic și spiritual în cultura noastră. Că publicul poate fi **influențat**. Desigur, acest lucru se știa și înainte dar atunci controlul și cenzura existau în acțiune, la comanda partidului unic. Dacă acum nu mai este posibil acest lucru și în aceleași forme, asta nu înseamnă că nu există soluții: prima, și cea mai la îndemână, nu a fost reformarea instituției teatrale, investiția materială, diversificarea serviciilor teatrale, nu, s-a început cu, de fapt, **contra-reforma**, înlocuirea dezinhibiției cu fidelitatea.

În legătură strânsă cu situația de mai sus, o a doua observație care se poate face privește comunitatea artistică europeană cu care teatrul românesc începuse să dezvolte relații profesional-artistice extrem de profitabile pentru afirmarea teatrului românesc. Această comunitate a reacționat extrem de net în fața ideologizării

din teatrul nostru. Mari rețele teatrale europene (Informal European Theatre Meeting, Asociația „Noroc” din Marea Britanie) sau forumuri internaționale (Forumul European pentru Arte și Patrimoniul) sau rețele regionale („Seeding a Network” cuprinzând artiști din Europa Centrală și de Est) au protestat rapid prin scrisori deschise transmise reprezentanților structurilor Statului român (și organismelor europene cu care România se afla în negocieri pentru admitere în acestea). Un Seminar organizat la București de către UNITER, intitulat „Puterea și Teatrul” era, în noiembrie 1994, un alt mare semn de alarmă. Documentele produse atunci, acte legislative și decizii ale ministerului de resort arătau fără dubiu impunerea de la nivel guvernamental, în lipsa unei consultări reale a comunității artistice românești, a unei grile ideologice de tip dirijist și cenzorial. Nu întâmplător, Ministerul Culturii organizează, în decembrie, fără surle și trâmbițe, o agitatorică „contra-manifestație”, sub forma unui Seminar la „Casa Poporului”/Palatul Republicii: acolo, într-un frig groaznic, o delegație a Consiliului European avea să fie luată cu frig (și la figurat) ascultând declarațiile reprezentanților culturali oficiali din România în legătură cu exercițiul democratic în cultura românească!

Oricât de partizani am fi, este o evidență acum faptul că există o presiune a factorului politic în teatrul românesc. Polarizările de tip felurite care bântuie societatea noastră în ansamblu nu ocolesc nici perceperea ideii de teatru. Acneea ideologică dezvoltă stări de inconfort iar nostalgica tânjire după consens se face resimțită și în lumea teatrului. E un reflex străvechi, cred, al dorinței ca artele să fie sprijinite dar nu controlate. De multe ori, însă, acest reflex capătă manifestări ale reluării unei complicități existente și înainte de 1989. Cu factorul de putere efemer, cu persoane care au dispecerizat și înainte traficul Putere – Artă. Conștientizarea acestui risc imens – de a reveni – este o probă enormă pentru comunitatea artiștilor români de azi. Ideea de teatru, bazată pe fundamentala libertate de expresie a artistului, va fi pregnantă și de acum încolo prin refuzul letargiei.

interviurile luceafărului

«...Legendele lumii ca o disperare a frumuseților»

Urmare din pagina 13

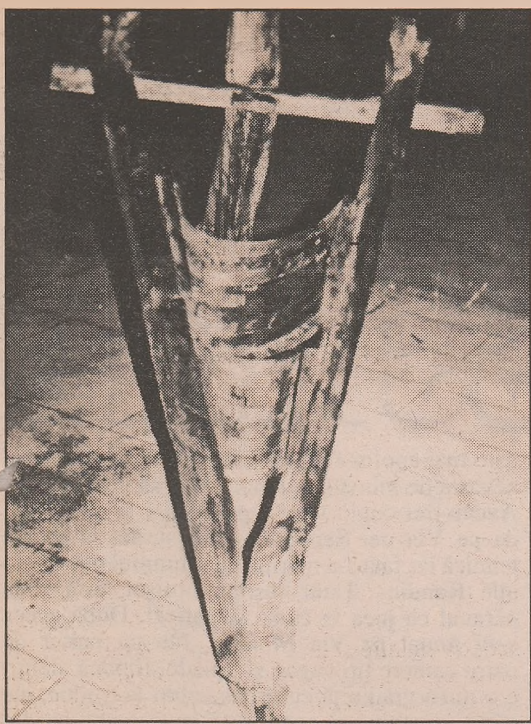
scriitorul, ca și muncitorul, trebuie să tragă din greu la galera existenței (libere). Eu găsesc, cred, forța de a-mi arde ghemul nesigurănelor, dându-i dreptate lui Eugenio Montale, din poezia căruia țin minte niște versuri: „Se întâmplă ceva în Univers/ o căutare de sine însuși/ a unui sens pentru a reîncepe din nou/ cu noi la remorcă... Doar ai văzut și tu, la Odesa și Constanța, la Varna și Constantinopol, la Smirna și Pireu, că și corabia pe care pluteam noi, cei circa 300 de scriitori din 30 de țări, liberi probabil, ai văzut, deci, că și acea corabie cu un nume atât de falnic, *World Renaissance*, nu putea ieși din port fără ajutorul unor remorcher – hai să le însuflețim, zicându-le inimoase.

– Am schimbat oarecum ordinea întrebărilor dintr-un joc ce mi-l îngădui acum, în tangajul acestui vapor, într-o croazieră pe trei mări. Aș vrea, Leo Butnaru, să te arăți în ipostaza care-ți convine, încorporat în grupul celor circa 40 de scriitori de limbă română care trăiesc ca într-o adevărată familie.

– Acum, când mă confesez ție, Marius Tupan, și eventualilor cititori ai convorbirii noastre, nu sunt încă sigur dacă, pe parcursul celor zece zile, cât m-am aflat ca într-o adevărată familie, precum zici și zici bine, printre câteva zeci de scriitori de limbă română, deci nu sunt sigur dacă din experiența aceasta m-am ales cu niște esențializări, cu niște concluzii ce ar putea să-i intereseze și pe alții. Pot spune doar că m-am simțit minunat printre aceste demult remarcate personalități ale literaturii române, (pe vreo cinci le-am rugat să-mi dea și mie interviuri), beneficiind de solitudinea cu care au depus mărturie despre sine, viață, artă, acolo, printre vestigiile antice, unde simți atât de acut istoria (timpul impur) în lucrarea sa (compunere-descompunere) eternă. Toți dimpreună am reușit, consider, să ieșim, pe un timp, din starea noastră cotidiană, oarecum mărunț-complotistă, mărunț agasantă, de perdaf și răspăr plicticos. Am avut printre noi și floretiști de elită, cultivatori de adagiuri aproape memorabile, cum ar fi, de pildă, următoarele: „Eu sunt stresarea și piperul grupului”, „Aici

oile pasc bumbac și dați-vă seama ce lână fr... „Am și eu vreo trei dolari, ca boierii cei mă... „Din Pergam, dintre ruine, eu scriu, doam... către tine”. Și unii colegi chiar scriau, dedându-se meditativ genului egografiei – jurnalelor, memoriilor, scrisorilor. Căci adevăratul scriitor are mereu neadormită conștiința că energiile vitale scad, vederea slăbește și că timpul pentru altceva prinde a prevala față de timpul necesar pentru literatură și tot mai acut se simte teroarea cărților nescrise (câteva, poate) și a celor necitite (un potop, nu alta!). Cam la acestea mă gândeam acolo, la Constantinopol și Smirna, Efes și Pergam, Delfi și Atena; acolo, unde, înaintea și în urma noastră, dănuiau și dănuie legendele lumii ca o disperare a frumuseților alinate de Divinitate și alintate de ispitele irezistibile ale iubirii pământeste. Astfel că și aceste mărturisiri ale mele sunt niște sincere **amantia verba**, cuvinte de dragoste și înaltă considerație pentru scriitorii români care – să vezi! – „au uitat” să mă întrebe ceva despre sincronizarea scrisului literar de pe ambele maluri ale Prutului, primindu-ne printre ei, pe mine și pe colegii mei de la Chișinău, ca pe niște ne-înstrăinați, ca pe niște ne-alții. Așadar, dragă Marius Tupan, eu nu mi-am ales o ipostază care îmi convine, deoarece mi-a convenit ipostaza în care m-am aflat, firesc, printre scriitorii de limbă română, fapt pentru care le exprim sincera mea grațitudine.

Interviu realizat de
Marius Tupan

Opțiuni și decepțiuni

Număr ilustrat cu lucrări expuse la Salonul de artă tânără
de la Galeria ARTEXPO

de CORNELIU ANTIM

Un salon de „artă contemporană tânără”, cum se autointitulează întâmplarea expozițională de la etajul al patrulea al Galeriilor ARTEXPO, este, înainte de toate, o provocare. O provocare de ordin estetic și bilanțier, de inventar stilistic, așa cum poate fi el configurat în moment dat.

Judecând din acest unghi lucrurile, este de constatat un adevăr: arta plastică din România, în ciuda impedimentelor de tot felul care îi jugulează evoluția, stăruie în zona exprimărilor eminente prin vigoarea invenției formale, prin originalitatea viziunii și, mai ales, prin prospețimea inteligenței poetice. Este temeiul pe care se articulează credința noastră că aici se împlineste una dintre cele mai convingătoare experiențe europene în materie.

Selecția de față nu este, cum s-ar crede, construită pe criteriul unor asemenea evidențieri. Artă nu trăiește din ierarhii. Din depozitele ARTEXPO au fost extrase exact acele creații care au reprezentat, în decursul anului 1994, repere importante și semnificative ale unei vieți artistice ce-și refuză abdicarea de la propriile principii de perpetuare a valorilor. Majoritatea lucrărilor din expoziție au mai fost oferite privirilor și cu alte prilejuri publice, în

saloanele oficiale ale anului sau în recitaluri de autor. Reunirea lor sub genericul **vârștelor care vin**, nu trebuie privită ca un simplu truism, ci, mai degrabă, ca un edificiu concurent al unei arte care își află în ea însăși resursele de putere și regenerare.

Componenta cea mai expresivă și mai coerentă aparține, credem, sculpturii, care parcurge, se pare, un moment favorabil, de **grație**, în evoluția ei. Este o schimbare de diapazon stilistic, ce nu mimează gestul experimentalist, ci îl susține printr-o construcție plastică de remarcabilă forță a mijloacelor de expresie. Limbajul artei acestor tineri iese din tiparele obișnuitului. Este, dacă vreți, un răsfăț al rostirii sintetice și sinecdotice, purtat, însă, într-o tonalitate gravă, cu o exemplară stăpânire a mijloacelor plastice și a reperelor culturale. O nouă falangă de exponenți ai acestei arte a formelor desfășurate în spațiu a ieșit, cutezător și fără complexe, la rampă și ea își are deja liderii ei de prestigiu: Titi Ceară, Laurențiu Mogoșanu, Mircea Roman, Alexandru Galai, Darie Dup, Romeo Moldovan, Tiberiu Moșteanu...

Un frison mai liberal, cu o gestică împrumutată pedant din ambianța saloanelor nonconformiste occidentale, urmând mai mult

dicteurile exaltante ale conchistadorilor noilor tendințe post-expresioniste, neoconstructiviste, minimaliste sau obiectiviste... Căutări stilistice pândite fatalmente de sterilitate și efemeritate, dacă nu ar fi susținute și de o anume conduită morală sau atitudinală ce nu ocolește zonele politicului, dar și ale militantismului social și religios, pe care acești tineri o probează în forul public, simultan cu pornirile lor exhibiționiste, în sensul american al noțiunii. Căci, această componentă a artelor noastre contemporane, care este pictura, traversează un acut puseu americanofil. O formă de comportament și de apetit existențial ce-și află materializarea, tranzitorie, probabil, în arta lor. Care, în cea mai mare parte, se vrea o sfidare a tot ceea ce anterioritatea a instaurat ca model. Este, cu alte cuvinte, o artă a conjuncturilor, tulburi și iritante, care provoacă sensibilitatea și amenință subversiv echilibrul moral și spiritual al oamenilor. Din instinct de conservare, de data aceasta conștient asumat, arta acestor tineri are aerul că dorește să-și păstreze, prin poză contestatară, resursele de ingenuitate și de sinceritate, de puritate a idealurilor. Opțiunile acestor pictori, cu puține excepții, sunt consecința imediată și reactivă a **decepțiilor**, care le umbrește ființa lăuntrică și fragilă.

Lumea literară

■ Un poet care nu sporește rândurile celor nechemați e și Sandu Stelian, fiindcă versul său e melodios, sfichiuitor, plin de semne. Emil Botta avea să-l caracterizeze cel mai bine: „Poezia lui Sandu Stelian, acut existențială, tainic existențială, îți ia parcă sprijinul de sub călcâie. Dintr-o astfel de creație, probabil, se va naște un nou împodobitor al ținutului nopții, al teribilei nopți, atât de așteptat de apolonia românească“. Trebuie ca Sandu Stelian să ne ofere și alte cărți pentru a confirma pe deplin ceea ce vedea în el marele poet și actor.

■ În faimoasa croazieră de pe cele trei mări, mulți n-au stat cu ochii după sirene și-au tras la rame vârtos, adică și-au făcut meseria, ca să ne exprimăm mai exact. În vreme ce Leo Butnaru i-a luat la întrebări pe cei mai mulți scriitori de dincoace de Prut, fiindcă urmează să-i apară a doua carte de interviuri, nici oltenii de la **Ramuri** n-au ținut reportofoanele în bagaje. Poetul Gabriel Chifu a găsit momentul tocmai potrivit pentru a afla starea de spirit în care se mai află scriitorul român în general și

scriitorul în croazieră, în special. Iată ce a aflat și ce ne transmite și nouă prin revista condusă de el. Ion Pop: „Dacă ar fi să caut o întrebare fundamentală, care de fapt le cuprinde pe mai multe, o întrebare caracteristică pentru noi toți în anul 1994, ar fi – ce se va întâmpla cu românii și cu cultura lor dacă lucrurile merg în sensul și în ritmul în care parcă avansează în ultimul timp, în contrast cu foarte marile promisiuni pe care le-a anunțat decembrie 1989?“. Ion Mircea: „Deci, să vorbim despre timbrul literar, despre protecția operei literare, să vedem modelul occidental cum funcționează în această chestiune, și toate acestea pentru a nu ne fura căciula. Pentru că a împărți, de pildă, timbrul literar, după părerea mea ar fi o catastrofă. Și nu știu dacă nu cumva ceea ce s-a propus, ceea ce s-a aprobat în Parlament, că oricâte asociații, uniuni de scriitori ar exista, se pot înfrupta din timbrul literar, nu știu dacă această hotărâre, lege, nu este cumva îndreptată împotriva esenței înseși de solidarizare într-o Uniune a Scriitorilor“. Laurențiu Ulici: „Solidaritatea oamenilor de cultură, deocamdată neîntâmplată, este, din câte simt eu, pe

cale de a se întâmpla, pe cale de a se reconstitui ca odinioară, pentru că, din ce în ce mai mult oamenii de cultură resimt realitatea de astăzi ca pe o repetare a unei realități dinainte, și față de această realitate se vor solidariza, așa cum au făcut și înainte în tăcere, de data aceasta au capacitatea și posibilitatea de a o face cu zgomot“.

■ Printre faimoasele școli din țară se numără și Liceul teoretic „Gheorghe Țițeica“ din orașul Drobeta Turnu-Severin. La 75 de ani de la înființarea acestuia a apărut o revistă, „Muguri“, în care sunt inserate texte ale foștilor și actualilor elevi ai lăcașului respectiv. Coordonată de profesorul Dan Buciumeanu, revista strânge laolaltă piese muzicale, curiozități culturale, probleme de matematică și fizică, scrisori deschise și, bineînțeles, poezii. Semnează Dan Bosoancă, Constantin Ghiculescu, Claudia Găman, Loredana Drăghiceanu și mulți alții. O notă aparte – prezența în paginile revistei a celebrului Ștefan Popa – Popa S., și el un fost elev al liceului respectiv. Salutăm inițiativa și strădaniile severinenilor de a ține vie – tocmai în aceste vremuri tulburi și grele – flacăra culturii. Îi așteptăm, firește, și în paginile publicației noastre.

Giovanni Papini

DOMNUL BALDASSARRE

Cine-ar dori să-și facă o imagine cât mai exactă despre cât de plin de privațiuni și de searbăd era traiul unor ființe aflate la apusul vieții în ultimii ani ai veacului al XIX-lea, ar trebui să-l fi cunoscut, așa cum l-am cunoscut eu, pe domnul Baldassarre.

Era o mână de om, sfrijit, cam de șaizeci de ani, cu fața prelungă și spălăcită pe care trona nasul mare și vânt și buza inferioară groasă și ușor răsfrântă în jos. Avea ochii și mustățile negre, negre sprâncenele și unghiile, și întotdeauna se îmbrăca în negru. Alb nu era decât gulerul scrob și înalt care-i susținea fața flască, gata-gata să se reazeme în piept. Vorbea pe nas, stâlcind cuvintele, iar mersul îi era târșit și ezitant, înfățișarea și caracterul erau cele ale unui vierme uriaș care, răbduriu la trecerea anilor, reușise să dobândească o înfățișare omenească.

Locuia la etajul al doilea al uneia din casele acelea vechi, mohorâte, umede și mizere aflate în centrul Florenței, în care scările sunt întunecoase, odăile scunde, curțile sunt cufundate în întuneric iar aerul duhnește a fum, a zoaie, a închis și-a mucegai. Cu aceeași chirie ar fi putut să locuiască într-o casă aerisită, în afara orașului, însă pentru afacerile sale domnul Baldassarre avea nevoie să-și stabilească domiciliul în chiar buricul târgului.

Din câte se vedea și se știa, domnul Baldassarre nu practica nici o meserie, nici o profesie sau meșteșug, nu era angajat nicăieri și nici nu avea vreo prăvălie deschisă pe numele sau în beneficiul său.

Printre chiriși umbra vorba că el ar fi rodul ultim și întârziat al iubirilor tănuite ale unui bogătaș nobil și bătrân, care-i lăsase prin testament o rentă viageră mai potrivită cu condiția umilă a mamei decât cu titlul nobiliar al tatălui, însă care îi îngăduia, cu prețul unor renunțări spartane, să trăiască fără să facă nimic.

Datorită tocmai acelei mici rente și trândăviei pe care-o ația, lucruri care pe atunci păreau semne de distincție, domnul Baldassarre și-a găsit și soție: un soi de parcă negricioasă și zbârcită căreia toți îi ziceau coana Palmira și care-și trecea viața certându-se cu bărbatul, țipând la o frumoasă pisică siriană, de fapt un motan zvânturatic, sau trâncănind cu doi canari decolorați și jumuliți pe care îi ținea într-o uriașă colivie verde agățată într-un balcon care dădea spre curte.

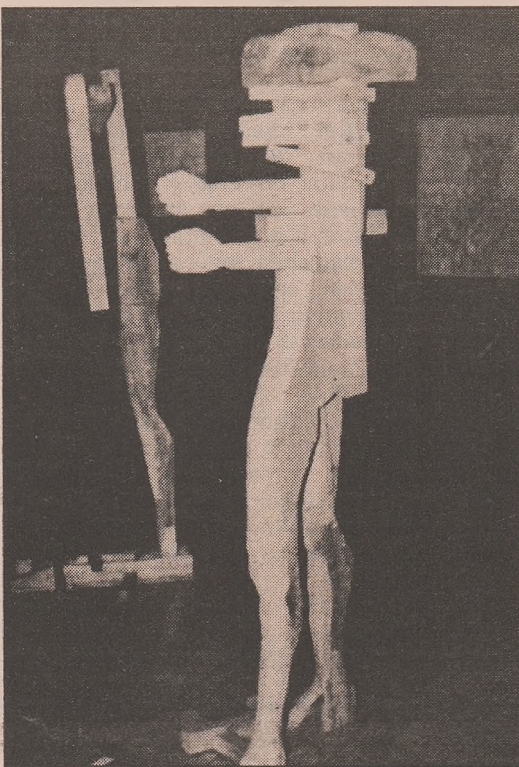
Domnul Baldassarre, mult mai puțin voinic și mai puțin înfipt decât soața, nu catadicsea să răspundă la reproșurile coanei Palmira și se prefăcea că n-a auzit. În clipele acelea, căutând să adopte o atitudine demnă în fața colocatarilor, apuca andrelele și-un ghem de lână și începea să împletească, fiindcă la ghempletit – susținea cu nedisimulată mândrie coana Palmira – era mai priceput decât o femeie.

Însă ocările nevastei, duhoarea de pisică și lehamitea pe care i-o provocau odăile și vremea îl alungau aproape întotdeauna pe domnul Baldassarre afară, în stradă: în casă nu stătea mai deloc, întorcându-se numai ca să mănânce și să doarmă.

Trebuise, prin urmare, să rezolve problema omorării cotidiene a timpului și o rezolvase printr-un sistem în întregime al său și cu totul neobișnuit.

Una din primele sale pasiuni – căci avea o mulțime – era aceea de a merge să viziteze toate casele de închiriat. Nu pentru că ar fi avut cea mai mică dorință de a schimba locuința: nici măcar nu-i trecea prin cap c-ar fi putut închiria unul din apartamentele acelea pe care le cerceta cu meticulozitatea unui anchetator. Nu se mulțumea doar să cunoască toate fațadele din Florența; dorea să știe ce se află dincolo de ele, ce se află înlăuntru și pândeia ani în șir apariția anunțului alb pe anumite porți pe care nu reușise niciodată să le treacă.

Se învârtea prin toate camerele, se oprea prin

toate ungherele, se arăta la toate ferestrele, își vâră nasul în toate debaralele, odăițele întunecoase, camerele de sub scară și chichinețele, iar când era vorba de ultimul etaj se cățara și la mansardă și arunca o privire la acoperișuri, adresându-le încontinuu întrebări insidioase nefericitorilor acelora care îl însoțeau și care la plecarea îl salutau cu o ușă trântită care făcea să se cutremure tot blocul.

Și nu se mulțumea să cerceteze toate odăile, de la intrare la closet, ci încerca să afle și cine sunt și cu ce se îndeletnicesc locatarii și, mai întrebând, mai ghicind, aproape întotdeauna reușea. E-adevărat că, după atâția și atâția ani de colindări tenace, știa pe dinafară secretele aproape tuturor caselor și aproape tuturor familiilor din Florența.

Dacă în prezența lui se vorbea despre cartiere sau despre persoane, mare minune ca el să nu ia parte la discuție! „Ultimul etaj din Borgo Tegolaia? Am înțeles. Sunt cinci odăi dar una primește lumină prin bucătărie iar alta este chiar sub acoperiș. Pe palier sunt două intrări, însă una dă spre terasă, terasă care-i aparține chirișului de la etajul întâi. Mi-au spus că nu scapă de șoareci: cel care ia casa aceea trebuie să-și aducă cu el cursa și o pisică. Cine locuia mai înainte acolo? Un negustor de păsări din Borgo la Noce,

care mai apoi s-a mutat fiindcă i se îmbolnăvise nevasta de inimă și nu mai putea să urce scările. Aveau trei copii: unul e practicant la un avocat de pe Via dei Servi, un altul studia la școala tehnică iar fata s-a măritat cu tutungiu din Canto alle Rondini. Tatăl câștiga binișor însă avea năravul că juca la curse și pariuri. După aceea s-au mutat pe Via Monaca, într-un parter de patru camere tip vagon și umede, fiindcă alături e o mică grădiniță cu un smochin la mijloc, ale cărui smochine se coc o dată la zece ani, iar din grădina aceea nu culegi nici măcar salată, pentru că omizile și furnicile devoră absolut totul. Cine dorește o grădină frumoasă trebuie să meargă pe Via del Mandorlo; e o casă cu șapte camere, toate libere, plus holul, și toate tapetate și cu apă la bucătărie. Grădina e o minune; se învecin cu cea a maicilor iar în mai îți se pare că te afli în Boboli. Pe vremuri locuia acolo cavalierele Centopardi, un ștab de la vamă, care avea o nevastă negricioasă cu un ochi de sticlă și o șleahță de copii. Cel mai mare...“

Și tot așa câte-o jumătate de ceas. Totuși erau mulți cei care-l ascultau ca vrăjiți, iar alții apelau la știința lui primitivă și flecară înainte de a închiria o casă ori de a semna un contract.

Din păcate însă nu întotdeauna există anunțuri cu „de închiriat“ pe case iar domnul Baldassarre trebuia să-și umple cumva lănczeala sezoanelor moarte. Mergea atunci la licitațiile care aveau loc la Preture ori prin casele celor răposai sau ale falșilor; nu cumpăra un cap de ață însă culegea date privitoare la genealogiile și nenorocirile familiilor și învăța prețul mobililor și al tablourilor.

Când nu se ținea licitații intra la Curtea cu juri, amuzându-se ascultând interogatorii și pledoarii; și, pentru a se deosebi de vulg, era întotdeauna de partea procurorului general, împotriva avocatului apărător.

Din economie, domnul Baldassarre nu mergea niciodată la cafenea și nu cumpăra niciodată vreun ziar, astfel încât în fiecare zi trebuia să găsească o distracție care să nu-i coste nimic. Câteodată se ducea, în orele de vizită, la spitalul Santa Maria Nuova, învârtindu-se încet încet prin saloane și trăgând cu urechea la ceea ce-și spuneau bolnavii și rudele iar, dacă reușea, intra în vorbă cu câte cineva și asculta răbdător povești interminabile despre nefericiri și boli. Nu c-ar fi fost împins la vizitele acelea de mila față de nefericirile celorlalți ci pentru că și acela era un mijloc de a-și trece timpul și de a mai aduna câteva noutăți ori răutăți pe seama aproapelui.

În unele zile se oprea în Piazza San Lorenzo sau la San Gallo pentru a-i asculta pe niște bătrâni urmași ai cântăreților ambulanți care, pe vremea aceea, povesteau cu glas răgușit și emoționat despre cuceririle lui Napoleon sau faptele de vitejie ale lui Garibaldi. Însă domnul Baldassarre nu aștepta niciodată sfârșitul, ba chiar dispărea îndată ce își dădea seama din povestire că, dintr-o clipă în alta, sărmanu povestitor, lac de sudoare, și-ar fi făcut turul cu farfuriuara de tablă.

Sâmbăta mergea întotdeauna la extragere numerelor la Loto, cu toate că nu jucase măcar o dată; duminica să privească întorcere trăsurilor din Cascine; joia la piața de flori din sub porticurile de la Porcellino; vineri să învârtea printre postavurile roșii ale crescătorile

de vite, cu speranța de a prinde din zbor vreo bătărie ori vreun secret, iar atunci când nu era chiar nimic, mergea pe cheiul Arnului să-i vadă pe pescari ori, în postul mare, ca să asculte predica la Dom.

Însă cea dintâi și cea mai mare pasiune a sa era o alta. Domnul Baldassarre nu simțea cu adevărat că trăiește decât în contact cu morții. Dacă ar fi fost nevoit să-și aleagă o meserie ar fi devenit cioclu ori gropar. Avea cunoștințe, după cum am văzut, în toate parohiile, în toate prăvăliile și, se poate spune, în toate casele, îndeosebi pe străzile sărăcicioase, și îți spunea pe dată numele celor care trăgeau să moară sau ale celor care muriseră. Se oferea să-i vegheze noaptea pe bolnavi însă numai dacă era vorba de cazuri foarte grave și disperate, iar agoniile nu-l speriau. Era apoi foarte priceput la îmbrăcătul morților, îi aranja și-i gătea pentru ultima dată cu o delicatețe maternă, îi veghea împreună cu rudele și chiar singur, fără să ceară sau să primească vreo răsplată. Se ducea la toate funeraliile, însoțea toate cortegiile mortuare și îl vedeai în primul rând, lângă catafalc, la înmormântare, uneori în haine de doliu, alteori nu, și deseori chiar la îngropăciunea propriuzisă, totdeauna cu ochii uscați și cu o umbră de surâs fericit pe buze. Tot el era acela care, la întoarcere, povestea cu glasul fonfăit despre isprăvile, nenorocirile, ultimele fapte și ultimele easuri ale dispărutului.

Când dorea să facă puțină mișcare colinda într-un cimitir iar o dată mi-a arătat, ca pe un lucru deosebit, un carnețel negru în care, din plăcere, copiase cele mai frumoase inscripții din cimitirele Trespiano și Monte alle Croci. Iar din acel caiet de însemnări funebre mi-a rămas întipărit numai un rând, un vers: „Împăcat în durere murind el se ruga”.

N-am putut niciodată să înțeleg dacă această pasiune ieșită din comun a domnului Baldassarre izvoră dintr-o bunătate creștinească ori mai degrabă dintr-o insensibilitate înnăscută, dintr-o vanitate inocentă sau tocmai din curiozitatea aceea a lui obsedantă și multiformă. Era oare un poet supraviețuitor al lugubrei atmosfere romantice, lipsit însă de capacitatea de a scrie, pe care și-o satisfacea în practică prin pasiunea aceea pe care nu știa să și-o exprime în versuri? Sau un soi de nebun, în care

degenerarea dominantă – necrofilia – se oprise la un stadiu incipient și benign?

Sau poate mai curând o biată ființă persecutată de teroarea morții pe care în mod instinctiv se străduia să o învingă și să o biruie prin legăturile familiare pe care le întreținea cu muribunzii și cu morții?

Ori era un sărac cu duhul, un creștin fără drame, care pentru a-și asigura propria mântuire alesese practicarea uneia dintre cele șapte acțiuni filantropice recomandate de Biserică?

Nu l-am văzut niciodată plângând după cineva însă numai un temerar cutează să judece după semnele exterioare sufletul celui mai umil dintre semenii noștri.

Ultima oară l-am văzut pe domnul Baldassarre la o înmormântare. Mergea în urma sicriului negru cu ciucuri argintii cu o lumânare în mână, cu bărbia afundată în gulerul alb și cu urechile ciulite la șoaptele însoțitorilor, oameni amărâți din popor, îmbrăcați în haine închise la culoare, de nuntă sau de sărbătoare. M-a văzut și mi-a zâmbit, superb în umilinta cu care își îndeplinea acea îndatorire caritabilă.

Însă nimeni nu a însoțit la cimitir trupul celui care îmbrăcase mii de cadavre, care mersese în urma a mii de scrie. Într-o seară de octombrie a aflat că Arnul se umflase și cum furia fluviului era unul din spectacolele lui favorite, a alergat – era de-acuma întunerice – la ecluza de la Santa Rosa, unde apele spumegă și vuiesc cu cea mai mare violență. S-a sprijinit de parapet pentru a contempla, la lumina palidă a felinarului cu gaz, furia cascadei. Ajunsă la digul înclinat pavat cu lespezi, marea masă de apă turbure cădea turbată, stârnind o puzderie de talazuri și de vârtejuri. La un moment dat i s-a părut că vede, în lumina aceea nesigură, o legătură întunecată târâtă de curent. S-a gândit la cadavrul unui înecat și, fără să mai cugete la altceva, s-a aplecat peste parapet, a simțit un fel de amețală, ca și cum vâltoarea aceea înspumată l-ar fi atras, și a căzut. La ora aceea Arnul era pustiu, la fel și cheiurile. Chiar dacă a strigat, glasul i-a fost acoperit de tumultul apelor și nimeni nu l-a auzit.

Fluviul nu a restituit niciodată sărmanului trup iar viitura a împiedicat orice căutare preț de două sau de trei zile. Domnul Baldassarre a fost târât în noaptea, în întuneric, singur, fără cortegiu

roza vânturilor

Anise Kolz (Luxemburg)

*Pământul
respiră greu*

Pământul respiră greu
dormim în plămâni de fier
și în treacă ne-atingem
pielea străveche
și ciuruită
de vânturi
teama morții
ne ține treji
sângele nostru
gonește cu câinii...

Gură lângă gură
lansăm
strigăte de alarmă

În românește de
Petre Stoica

de lumânări și rugăciuni, până la Bocca d'Arno, până la mare, iar Marea Tireniană a fost mormântul anonim al aceluși nefericit prieten al morților.

În românește de
Mihai Banciu

Scriitori pe mapamond

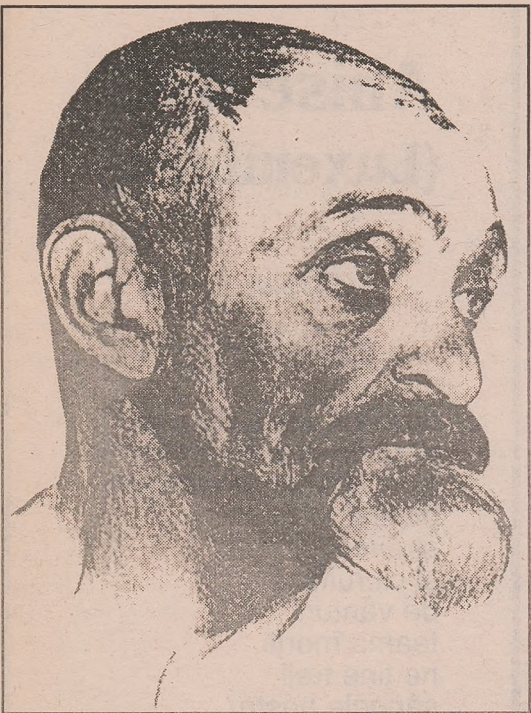
■ Amy Knight, *Beria*. Cu această biografie a lui Beria reținem stalinismul în compania unuia dintre spectrele sale cele mai spectaculoase: cel al poliștului cu „pincez”, cu o falsă alură de intelectual și a cărui carieră coincide foarte exact cu originile, creșterea, paroxismul și ultimele sclipiri ale terorii totalitare în spațiul sovietic. Umbră perpetuă a lui Stalin, georgian ca și el, Lavrenti Beria încarnează partea irecuperabilă a istoriei sovietice într-o tulburătoare continuitate: influențându-i întreaga carieră, această istorie nu se poate împărți cu ușurință într-o etapă străbătută de marile speranțe și utopii revoluționare (faimoșii ani '20) și o alta marcată de involuția totalitară. Din anul 1920 până la moartea lui Stalin și înlăturarea lui Beria, munca acestuia din urmă s-a desfășurat în întregime în slujba unui stat polițienesc, terorist și exterminator. Amy Knight descrie „arhanghelul răului perioadei staliniste” fără a lăsa impresia că „șarjează” personajul într-un spirit maniheist: organizator fără pereche și neobosit muncitor, inginer al terorii care nu ezită să lovească cu mâna proprie la interogatorii, dar și istoric mistificator care a conceput acea carte – „Istoria bolșevismului în Transcaucasia” – în care atribuie mii de merite

imaginare lui Stalin, curtezan și intrigant de temut, așa cum s-a dovedit în lupta împotriva lui Ejov, pervers sexual confirmat etc. Aspectul cel mai original și mai stimulant al cărții nu constă în acest portret adesea halucinant, de sălbatic stalinist. El se conturează în ultimele capitole ale cărții, care se referă la evenimentele imediat următoare morții lui Stalin, când candidații la succesiune încercau să-și plaseze pionii și când, într-un mod cu totul totuși insolit, șeful poliției s-a plasat în rolul de reformator radical: a amnistiat aproape un milion de deținuți, a îndulcit simțitor viața celor din lagărele de concentrare, a promovat o politică naționalistă mult mai tolerantă și chiar l-a admonestat pe Walter Ulbright pentru politica sa de construire forțată a socialismului în Germania de Est. Hrusciiov, principalul rival al lui Beria și cel care l-a detronat, se situa pe poziții net continuatoare ale spiritului stalinist. Printr-o dublă ironie a sorții, subliniază Amy Knight în cartea sa, s-a întâmplat ca ex-exterminatorul și reformatorul Beria, căzut în dizgrație, să fie înlăturat printr-o lovitură de forță în stil stalinist atât de către Hrusciiov cât și de aliații săi militari (Jukov) și apoi lichidat în urma unui proces de tip totalitarist, fiind acuzat de

participare la un imaginar complot naționalist georgian în anii '20. Amy Knight subliniază faptul că, deși Beria a încercat o destalinizare mult mai radicală decât cea pe care aparent a promovat-o Hrusciiov, el rămâne în istorie cehistul inflexibil și sângeros, câinele de pază credincios și crud al lui Stalin.

■ Baptiste-Marrey, *L'île déchirée*. Poet, eseist, romancier, Baptiste-Marrey a publicat, în 1991, *Les sept îles de la mélancolie*, volum care aparține ciclului său romanesc *Saisons*. Dar lipsea dintre cele șapte insule insula divizată, Cipru. O plachetă de poeme – *L'île déchirée* – completează ansamblul. În preambul autorul precizează: „Timp de 20 de ani insula și capitala ei, Nicosia, au fost despărțite în două printr-o «linie verde» care marchează frontiera între teritoriul cipriot independent și nordul insulei, ilegal ocupat de Turcia. Bellapais, Kyrenia, Famagouste se găsesc în zona de ocupație și sunt interzise cetățenilor ciprioți.” Acestea sunt locurile pe care poetul le evocă în primul rând în cele cinci poeme ale culegerii. Luminozitatea unei naturi solare alternează cu o gravitate sfâșietoare. O limbă simplă și melodiosă în care echilibrul cuvintelor alcătuiește imaginea unei lumi sensibile, a frumuseții monumentelor vechi și a peisajelor și, prin contrast, o suferință apăsătoare, un imobilism tragic al unui oraș sfâșiat în două.

Marka Dona

Lev Șestov

Figură enigmatică și solitară în contextul anilor '20-'30 care îi delimitează evoluția de relativă notorietate în spațiul cultural francez, Lev Șestov (1866-1938) aparține unei familii de gânditori readuși inevitabil în actualitate de criza modelelor teoretice aflate în centrul considerațiilor retrospective asupra discursului filozofic din secolul XX. Într-o primă fază a creației lui, discuția cu aparent caracter „literar” asupra personalității și operei lui Dostoievski și Tolstoi, prin raportare la Nietzsche, deschide orizontul unor interogații de nebănuită amploare și profunzime filozofică, lansând – printr-o modalitate deliberat „eseistică”, nesistematică – atacul împotriva gândirii analitice și idealismului, lupta solitară cu inerția convingerilor reconfortante care îndreptătesc reducerea la normă, „normalizarea” (de tip statistic sau „necesar”, spune Șestov) nu numai în plan teoretic ci și în plan existențial, în ordinea actelor/judecăților cotidiene. Propunând o „filozofie a tragediei”, Șestov nu avansează de fapt o soluție, nu substituie un discurs normativ cu un altul, ci mai degrabă formulează întrebări, investighează printr-o modalitate negativă/negatoare valabilitatea postulatelor pe care se bazează teoria cunoașterii și logica discursului filozofic.

Filozofia tragediei¹⁾

Filozofia tragediei! Este posibil ca această sintagmă să provoace protestele cititorului obișnuit să vadă în filozofie ultimele generalizări ale spiritului uman. ca vârf al acelei piramide impunătoare care este știința contemporană. Poate ar fi acceptat expresia „psihologia tragediei” – dar și aceasta fără tragere de inimă și cu anumite reticențe, întrucât, în fond, în adâncul sufletului, este convins că acolo unde are loc tragedia, interesele noastre nu-și mai au locul. Filozofia tragediei nu înseamnă oare filozofia deznădejdi, disperării, demenței, chiar a morții? Filozofia pretinde în mod absolut să fie o știință, o știință asemenea matematicii, iar dacă orice alte mijloace de a atinge acest scop îi lipsesc, teoria cunoașterii este cea care îi vine în ajutor. Ea ne va demonstra, că filozofia nu poate și nici nu va putea fi interogată asupra tuturor problemelor și nu ne rămâne decât dreptul de a-i da ascultare și de a ne supune. În aceste condiții, și nu numai în aceste condiții, ea consimte să-și dezvăluie secretele celor care doresc să cunoască adevărul și cum până în prezent acesta nu poate fi obținut din altă parte, oamenii se adresează filozofiei, o ascultă și-și amintesc de doctrinele ei, dacă nu în cazurile când trebuie rezolvată o problemă vitală importantă, cel puțin în cele când trebuie „instruiți” alții.

Dar cel care vrea să vadă în problemele pe care și le pune teoria cunoașterii numai revendicări teoretice se înșeală amarnic. Chiar dacă ar fi fost așa, după toate probabilitățile, concepția științifică modernă despre lume n-ar fi cunoscut o asemenea răspândire, nici n-ar fi putut provoca, pe de altă parte, atâta ostilitate. Nietzsche afirmă că orice filozofie este un fel de jurnal intim, de confesiuni involuntare ale filozofului. Am impresia că aceasta nu epuizează problema.

În orice sistem filozofic, în afară de confesiunea autorului, veți descoperi categoric, în final, încă ceva, un lucru mult mai important: justificarea acestuia, însă, în același timp, și un act de acuzare îndreptat împotriva tuturor celor

care prin existența lor riscă să provoace, într-un fel sau altul, semne de întrebare în legătură cu adevărul absolut al sistemului respectiv și înaltele calități morale ale autorului său. Nu mai credem și nici nu mai putem avea încredere în căutarea dezinteresată a adevărului, cu care se lăudau altă dată oamenii. Cum am putut crede așa ceva, acum când este evident că nu știm, de fapt, ce urmărim atunci când afirmăm că dorim adevărul. A urmări adevărul înseamnă, poate, a căuta liniștea, sau, eventual, un nou stimul pentru a continua lupta, sau probabil aceasta înseamnă dorința de a găsi un nou „punct de vedere” de o originalitate evidentă la care nu s-a gândit încă nimeni. Totul este posibil! Dar dacă, din punct de vedere formal, orice sistem încearcă să pună capăt seriei infinite de „de ce?”, născută cu atâta ingeniozitate de inteligența noastră, mai puțin inventivă din alte puncte de vedere, atunci în interior, prin însuși conținutul său, orice sistem filozofic, repet, urmărește, categoric și necondiționat un scop justificativ, cu toate că autorul său nu-și dă seama. Acest scop a fost întotdeauna inerent și idealismului. El impunea oamenilor anumite obligații și-i glorifica pe cei care le acceptau, iar pe cei care le respingeau, îi blestema și-i făcea de rușine, fără să-și manifeste vreodată dorința, sau să aibă răbdare ca să cunoască motivele refuzului cu care era întâmpinată în anumite cazuri (și destul de des) doctrina sa. A avut întotdeauna pregătită o explicație pentru fiecare insucces: dacă nu era acceptat își acuza adversarii de nebunie sau reavoință. A instituit imperativul categoric, care-i dădea dreptul să se considere un monarh absolut și să-i considere pe toți cei care-l respingeau revoltați, drept vinovați care trebuiau supuși la torturi și condamnați la moarte. Și cu câtă cruzime rafinată acționa imperativul categoric de fiecare dată când exigențele sale nu erau respectate! Celor lipsiți de imaginație sau cu experiență literară limitată în această privință le recomand să citească „Macbeth” de Shakespeare. Această dramă și va lămurii pe creduli ce urmărea idealismul și, mai ales, prin ce metode!

II

Nu numai la noi, ci și în Europa (în prezent nivelul ideilor este același în toate țările, la fel cu nivelul apei în vasele comunicante), actul

creației artistice este de mult timp considerat un proces psihic inconștient. Se pare că datorăm acest punct de vedere așa-numitei critici literare. Artiștii nu sunt suficient de conștienți de ceea ce fac, este necesar să existe oameni care să-i verifice, explice, în fond să-i completeze. Cam acesta este modul în care critica literară își înțelege rolul și fac eforturi supraomenești pentru a lega într-un fel gândirea lor conștientă de procesul inconștient de realizare a operelor analizate. Câteodată această sarcină se dovedește mai complicată decât se credea. Opera de artă nu se împacă cu nici una din ideile unanim recunoscute fără de care o atitudine „conștientă” față de viață este imposibilă.

Se putea întâmpla astfel ca inoeri criticul să se găsească în fața operei unui mare artist. Anticipat, criticul are o atitudine binevoitoare față de autor și este gata să se arate extrem de indulgent față de el. Îi va trece cu vederea lipa idealului politic, cu toate că ar fi dorit să găsească tocmai la acest artist un sprijin pentru partidul său. Îi va trece cu vederea, călcându-și pe inimă și indiferența față de problemele sociale, cărora, după părerea sa, ar trebui să se consacre toate forțele țării. Dar este convins că va descoperi în această nouă operă cel puțin o simpatie inconștientă față de idealurile morale eterne. Măcar atât, nimic altceva! Fie ca poetul să cânte binele, adevărul și frumusețea, critica va avea grijă de celelalte. Dar dacă și acestea lipsesc? Dacă artistul uită de frumusețe, își bate joc de adevăr și va disprețui binele? Ni se va spune că așa ceva nu există. Vă propunem, însă, să trecem din domeniul discuțiilor abstracte la un fapt particular. Nu voi da decât un exemplu.

Mă refer la „Un erou al timpului nostru” de Lermontov. După cum se știe, Belinski a scris despre acest roman un articol amplu, plin de pasiune, unde a demonstrat că Peciorin a acționat într-o manieră criminală, întrucât n-a găsit în Rusia de la începutul secolului trecut un câmp de activitate prielnic pentru forțele sale uriașe. Nu-mi amintesc acum precis dacă articolul a fost scris în legătură cu prima sau cu cea de-a doua ediție a cărții, dar oricare ar fi situația, Lermontov însuși a considerat necesar să dea unele explicații în legătură cu romanul său, lucru pe care l-a făcut în prefața la cea de a

¹ Prefață la lucrarea Dostoievski și Nietzsche. Filozofia tragediei

două ediție. Prefața este scurtă – mai puțin de două pagini, dar demonstrează că atunci când Lermontov o dorea, avea o atitudine deosebit de „conștientă“ față de operele sale, și putea degaja „ideea“, tot atât de bine ca orice alt critic. El declară deschis că împotriva tuturor zvonurilor care circulă, nu s-a gândit să se prezinte pe sine și nici chiar „eroul“, în general, ci și-a propus să prezinte viciile timpului său. „De ce?“ – veți întreba. Răspunsul este gata. Înainte de toate societatea trebuie să se învețe să se cunoască și să-și dea seama de defectele sale, încheindu-și explicațiile. Lermontov conchide: „este suficient să se găsească boala. În ceea ce privește tratamentul ei, numai Dumnezeu îl cunoaște“. După cum se vede, în prefața sa, Lermontov este aproape de aceeași părere cu Belinski: Peciorin este o boală, o boală îngrozitoare a societății. Numai că explicația sa este lipsită de pasiune și resuscitare, și apoi constatăm un lucru singular: **boala societății îl interesează în mod deosebit, dar tratamentul nu-l preocupă, nu-l privește...**

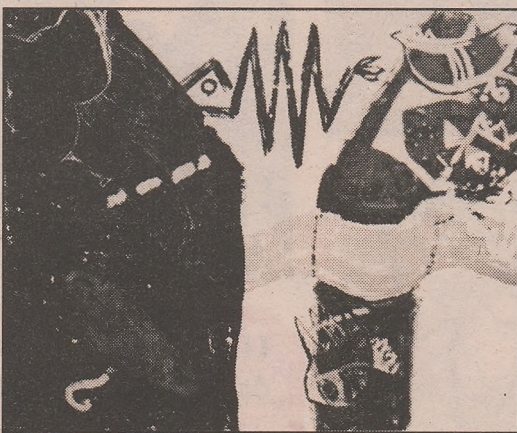
Care este cauza că acest om care a știut cu atâta îndemănare să descopere și să descrie boala, nu dorește s-o și trateze? Și, în general, de ce prefața este scrisă cu atâta calm, dar și cu forță?

Răspunsul îl veți găsi în roman, încă de la primele pagini veți înțelege că în cazul în care Peciorin este o boală, ea este mai dragă autorului decât orice altă stare de sănătate. Dacă Peciorin este bolnav, cine este cel sănătos? Căpitanul Maxim Maximovici, Grușnițki și prietenii săi, sau, în sfârșit, dacă luăm în considerare și femeile, încântătoarea prințesă Mary, sau sălbatica Bella? Este suficient să vă puneți această întrebare, ca să înțelegeți imediat de ce a fost scris „Un erou al timpului nostru“ și din ce motiv, ulterior, Lermontov i-a adăugat prefața. Peciorin este prezentat în roman ca un invingător. Celelalte personaje, fără excepție, se dau deoparte. Încercați să-l judecați, n-are nici un fel de defecte, cu excepția cruzimii. Este curajos, nobil, inteligent, serios, educat, frumos, chiar bogat (și aceasta este o calitate), iar în ceea ce privește cruzimea, el este perfect conștient de ea și o pomenește deseori. Din păcate, când un om atât de dotat, are un defect, acesta i se potrivește, mai mult decât atât, începe să ni se pară o calitate și încă una deosebită. Vorbind despre cruzimea sa, Peciorin, însuși, se compară cu destinul! Dar ce importanță are dacă câțiva oameni mărunți, lipsiți de importanță devin victimele unei personalități? Lucrul principal este să precizăm boala, în ceea ce privește tratamentul, singur Dumnezeu îl cunoaște!

Această unică minciună, cu care se încheie prefața, este caracteristică, afirmații asemănătoare găsiți nu numai la Lermontov. Toți marii poeți, inclusiv Pușkin, din când în când, când „boala“ devine tentantă, este aruncată, în grabă printre altele, cititorului ca un tribut, căruia îi sunt supuse chiar spiritele privilegiate. Amintiți-vă la Pușkin Impostorii, basmul lui Pugaciov despre vultur și cerb și răspunsul dat de Griniiov. Acolo unde criticii văd o boală, creația „inconștientă“ vede, de asemenea, un fel de anomalie, ceva cu fațete misterioase și teribile. Critica însă se ocupă numai de boală și se grăbește quand-meme să caute un tratament, în timp ce artistul nu se gândește la așa ceva și se mulțumește cu o frază comună pentru a-și justifica indiferența. Se poate trage concluzia că expresia „creație inconștientă“ nu se referă la artiști, ci la critici, care, întotdeauna, depeun eforturi de a îmbrăca evenimentele descrise în opera de artă în idei finite, acceptate ca atare. Artiștii, este adevărat, n-au avut „idei“. Dar tocmai în acest mod se manifestă seriozitatea lor; scopul artei nu constă câtuși de puțin în respectarea unor regulamente și norme, imaginate, din diverse motive de oameni, ci din contră, să rupă lanțurile, care încătușează spiritul uman avid de libertate.

„Peciorinii sunt o boală și numai Dumnezeu știe cum trebuie tratată“. Modificați forma și veți descoperi în această frază ideea cea mai intimă, cea mai dragă lui Lermontov: oricât de grea ar fi viața cu Peciorin, poetul nu are de gând să-l sacrifice mediocrității, norme. Criticul dorește și el să vindece. Crede sau este obligat să creadă în ideile contemporane – în fericirea viitoare a omenirii, în pace pe pământ, în monism, și în necesitatea distrugerii tuturor vulturilor care se hrănesc cu carne vie, după cum se exprimă Pugaciov, pentru a păstra corbul care se hrănește cu leșuri. Vulturii și a trăi ca ei sunt lucruri „anormale“...

Anormal!... Iată un cuvânt îngrozitor cu care omenii de știință i-au amenințat și continuă să-i amenințe pe toți cei care nu vor să renunțe la speranța nebună de a găsi în lume altceva decât statistică și „necesitate“! Oricine încearcă să privească viața altfel decât o cere concepția modernă asupra lumii, poate și trebuie să se aștepte că va fi taxat drept anormal. Ceea ce este îngrozitor este că absolut nimeni, absolut nimeni nu are forța de a suporta ideea unei alte concepții asupra lumii. De fiecare dată când ne dăm seama că adevărurile moderne nu sunt altceva decât adevărurile epocii noastre și că „convingerile“ noastre pot fii tot atât de false, ca și cele ale strămoșilor noștri cei mai îndepărtați, ne face impresia că am părăsit singura cale corectă și intrăm în anormal. Exemplul contelui Tolstoi este grăitor. Cu câtă ură și dezgust a întâmpinat gândirea modernă! Încă din tinerețe spunea întotdeauna „nu“ acolo unde știința spunea „da“, fără să-i fie teamă că spune o prostie. Era în stare

să dea crezare unui mujic analfabet, unei bătrâne, unui copil, sau unui negustor cu caftan, dacă-i contraziceau pe oamenii de știință! În final, a acceptat tot ceea ce ne învață știința și s-a conformat idealurilor „pozitive“, ca majoritatea reformatoarelor europene. Creștinismul lui este idealul umanității organizate. Dorește ca arta să ne învețe binele, și ca știința să dea sfaturi bune mujicului. Nu înțelege de ce poezii suferă și încearcă să exprime nuanțele cele mai delicate ale sentimentelor lor. Cercetătorii neliniștiți care străbat regiunile polare, sau care-și petrec nopțile observând cerul înstelat i se par stranii. Cine are nevoie de această sete de necunoscut? Toate acestea sunt inutile, deci – **anormale**. Fantoma înfricoșătoare a anormalului obsedează tot timpul acest spirit deosebit și-l obligă să pactizeze cu mediocritatea, să o caute în el însuși. Teamă lui era justificată: cu toate că știința modernă a apropiat din nou genul de nebunie, continuăm să ne temem mai mult de nebunie, decât de moarte. Orice afinități ar exista-geniu rămâne geniu și nebunia rămâne nebunie. Și mai curând nebunul va compromite geniu cu societatea sa, decât geniu să justifice nebunia. Ne putem îndoi de toate, dar aceasta este o axiomă: pentru noi: și diferitele experimente la care ne supunem, se opresc întotdeauna acolo unde începe să ne amenințe

nebulia. Cercetările lui Lombroso n-au reușit să pătrundă în tunicul pe care orbirea noastră și spiritul pozitiv l-au îngrămădit în jurul nebuliei. Este adevărat că Lombroso nu era omul nimerit pentru un asemenea studiu. El însuși un om al experimentului judeca stările de spirit care-i sunt străine numai prin aspectele lor exterioare. Ar fi fost posibil ca rezultatele cercetărilor sale să fie mai fructuoase, dacă el însuși ar fi avut o scânteie de geniu, sau puțină nebunie. Nu avea nici una, nici alta. Era un pozitivist talentat și atâta tot. Teoria nu-l putea obliga pe om să depășească pragul, dincolo de care îl așteaptă nebunia, contele Tolstoi, însuși, s-a întors spre idealurile pozitive. Există un domeniu al spiritului uman în care n-a pătruns nici un voluntar: acolo oamenii se duc vrând-nevrând.

Acesta este domeniul tragediei. Omul care a fost acolo începe să gândească, să simtă, să dorească altceva. Tot ce le este drag și apropiat celorlalți oameni i se pare inutil și total străin. El rămâne încă legat, este adevărat, într-o anumită măsură de trecutul său. Păstrează anumite credințe cu care a fost obișnuit încă din copilărie: sunt încă vii vechile sale temeri, vechile speranțe. Deseori în el se trezește conștiința chinuitoare a situației atroce în care se găsește și dorința de a regăsi un trecut liniștit. Dar „trecutul nu mai poate fi întors“, drumurile înapoi sunt tăiate – trebuie mers numai înainte, spre un viitor necunoscut, întotdeauna înspăimântător. Și omul merge înainte, fără să-și pună întrebarea ce-l așteaptă. Visurile de tinerețe, devenite realizabile, încep să i se pară mincinoase, false, nefirești. Cu ură și cruzime renunță la tot în ceea ce credea înainte, la ceea ce ținea. Încearcă să comunice oamenilor noile sale speranțe, dar toți îl privesc mirați și cu teamă. Pe figura sa, care reflectă dureros neliniștea, în ochii inflamați, care strălucesc de un foc straniu, oamenii vor să discearnă semnele demenței, pentru a obține dreptul de a renunța la ea; și invocă sprijinul idealismului și al teoriilor sale verificate de cunoaștere, care le-au permis să trăiască liniștiți în mijlocul enigmelor dense ale grozăviilor ce se perindau prin fața ochilor lor. Idealismul, care a permis să fie uitate și îndepărtat multe lucruri, și-a pierdut oare forța de atracție? Nu va rezista la atacul noului său inamic? Ezitând, cu o anumită neliniște prost disimulată repetă vechea întrebare, cine sunt, în sfârșit, toți acești Dostoievski și Nietzsche care ne vorbesc ca niște persoane care dețin puterea? Ce ne învață ei?...

Ei însă nu ne „învață“ nimic. Nu există o eroare mai mare decât aceea atât de răspândită în publicul rus că scriitorul există pentru cititor. Din contră cititorul există pentru scriitor. Dostoievski și Nietzsche nu scriu pentru a împărtăși oamenilor convingerile lor și a-și instrui aproapele. Ei însuși caută lumina. Nu le vine să creadă că ceea ce văd este adevărata lumină și nu o flăcăruie înșelătoare, sau, mai rău o halucinație a imaginației lor bolnave. Se adresează cititorului ca unui martor; să obțină de la el dreptul de a gândi în felul lor, să spere, să existe. Idealismul și teoria cunoașterii le declară deschis: sunteți nebuni, imorali – sunteți condamnați și pierduți pentru vecie. Și iată-i apelând la această ultimă instanță, în speranța că vor obține casarea condamnării... Poate că majoritatea cititorilor nu vor să știe, dar operele lui Dostoievski și Nietzsche nu conțin un răspuns, ci o întrebare: cei respinși de știință și morală mai pot păstra oare o speranță; cu alte cuvinte, filozofia tragediei este oare posibilă?

1) Alexandru Philippide îi vorbește lui Geo Bogza de „Stânci fulgerate“ (1930).

2) Fiecare cu fumurile lui: Edgar Papu și Nina Cassian. Alături, Nicolae Breban meditează tot la „Animale bolnave“ (1968).

3) „Domnule Agopian, trebuie să te decizi: treci la șaptezeciști, cum te trădează vârsta, sau rămâi la optzeciști, cum vrei să pari!“ – Eugen Uricaru.

4) „Marele singuratic“ (1972) – adică Marin Preda – prefera compania naționalităților conlocuitoare: Domokos Geza și Ladislau Hegedus.

5) Șaptezeciști pe diverse meridiane și cu lecturi paralele: Cornel Nistorescu, Sânziana Pop și Dorin Tudoran.

6) Cei trei care susțin „Contrapunctul“: Mariana Marin, Ion Stratan și Ioan Vieru. Ca de obicei, lui Dinu Adam îi place să rămână în umbră.